

KARASJOK KOMMUNE

-Et samisk kjerneområde som trues av avfolkning, redusert elevtall og utdatert opplæringsorganisering

Av

KAMIL ØZERK

Sami allaskuvla

Guovdageaidnu, 2023

FORORD

Denne rapporten ble skrevet som et oppdrag basert på en avtale mellom Karasjok kommune og Sami allaskuvla. Rapportens hovedanliggende er det samiske språkets situasjon, samisk språkvern, samisk språkvitalisering, og opplæringsorganiseringen for to elevgrupper på Karasjok skole. Rapporten omfatter detaljerte analyser av endringene i kommunens innbyggertall og Karasjok skoles elevtall i de siste tretti årene. Jeg har også foretatt dybdeanalyser av skolens elevtall på ulike trinn i de siste årene og presentert estimerte elevtall på ulike trinn i skoleåret 2024-2025. Basert på elevtallsutviklingen og faglige drøftinger har jeg foreslått nye opplæringsmodeller for elever fra samisktalende hjem og for elever for norsktalende hjem.

Formelt kvalifiserte samisk-norsk tospråklige lærere er viktig for at skolen skal kunne utføre sin språkbevarende, språkbeskyttende og læringsfremmende rolle når det gjelder faglig, sosial og kulturell utvikling hos elevene. Jeg har foreslått en del tiltak for rekruttering av formelt kvalifiserte lærere og felles videreutdanning for skolens lærere, barne- og ungdomsarbeidere, assistenter, miljøarbeidere som har studiekompetanse. Slik lesere vil oppdage, peker jeg også på en god del bekymringsmomenter, utfordringer og trusler mot det samiske språket basert på dybdeanalysene av tallmaterialet som jeg har skaffet meg fra kommunen, skolens ledelse, utdanningsdirektoratets GSI-system og Statistisk sentralbyrå.

Jeg har valgt å skrive rapporten med et klarspråk slik at folkevalgte, foreldre, lærere og andre interesserte i det samiske språkets stilling og Karasjok skoles opplæringsorganisering, skal forstå rapportens innhold. En slik rapport er den første av sitt slag i kommunal sammenheng i Sapmi. Jeg har i begrenset grad brukt sitater eller henvisninger, men kildene er oppgitt på slutten av rapporten. Hensikten med et lettfattelig språk er å engasjere flest mulig av Karasjok-samfunnets innbyggere for rapporten tematiserer flere viktige saker som angår hele Karasjok-samfunnet. Rapportens innhold er også relevant for Samediggi, statlige skolemyndigheter, Kommunenes sentralforbund (KS) og andre kommuner i forvaltningsområdet.

Jeg vil takke prosjektlederen Torgrim Fredeng Kemi i Karasjok kommune, rektor May-Britt Hansen Balto og avdelingsleder Berit Dagny Johnsen ved Karasjok skole, Instituttleder Carl John- Marcus Kuhmunen ved Sami allaskuvla og flere andre som har vært direkte og indirekte informanter for meg.

Jeg håper rapportens innhold skal oppleves informativt og lede til større engasjement fra flere folkevalgte i kommunen og fra Karasjok skoles personale og foresatte/foreldre. Jeg håper også at rapporten vil sette nedgangen på innbyggertallet i kommunen og elevtallet på skolen på dagsorden i kommunen. Det er helt nødvendig at kommunen setter i gang konkrete tiltak for å forbedre vilkåret for etableringen av nye arbeidsplasser, men også tiltak som støtter barnefamilier for å motvirke avfolkningen av kommunen. Samisk språkvern og styrkingen av det samiske språkets stilling i kommunale tjenester generelt og i ulike bedrifter og på barnehager og skolen spesielt må være en selvskreven sak i alle beslutningsprosesser. Avfolkningen av kommunen og den kontinuerlige nedgangen av elevtallet på Karasjok skole truer i dag Karasjok-samfunnets status som samisk kjerneområde. Denne saken må tas på alvor, og den negative trenden må snus for det samiske språkets og den samiske kulturarvens skyld, men også for den enkelte innbyggers skyld i kommunen.

Oslo, Karasjok og Alta, Høsten-2023
Kamil Özerk, Professor i pedagogikk
Universitetet i Oslo og Sami allaskuvla

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1:

INNLEDNING 7

KAPITTEL 2:

ET KORT HISTORISK TILBAKEBLIKK 8

Innledning 8

Kommunens strategiplanutvalg for perioden 1992 – 1997 11

Strategiplanutvalgets langsiktige ideer inkluderte ‘næringsutviklingen’ i kommunen 11

Strategiplanutvalgets ideer om skolepolitikk og språkpolitikk i kommunen 11

Strategiplanutvalgets foreslåtte tiltak 12

KAPITTEL 3:

INNBYGGERTALLET I KARASJOK KOMMUNE I PERIODEN 1987 – 2023 15

Innledning 15

Tallet på den yngste gruppen av befolkningen går også ned 16

Elevtallet i Karasjok kommune i perioden fra 2000 til 2023 17

KAPITTEL 4:

KOMMUNENES SITUASJONSBESKRIVELSE OG KOMMENTARER 19

Innledning 19

Bevare og beskytte 20

Det å gi tilbake samisk til de som har tapt det, og det å spre samisk 20

Kulturell gjenreisning 22

Hvorfor er tilbakeføring av samisk til de som har tapt det, og spre samisk, viktig? 22

Samarbeid mellom flere sektorer i kommunen 23

Språksituasjonen i dag ifølge kommunens plan for samisk språkutvikling 24

Tall og prosentandel er to forskjellige ting 25

Karasjok kommune og folketellingen i 1970 og Språkrådets undersøkelse i 2000 26

Barnas språklige oppvekst og språkbevarende og språkstyrkende aktiviteter 27

Den eldre generasjonen som viktig ressurs 28

Sammenfatning 28

KAPITTEL 5:

KOMMUNENS INNBYGGERE SOM SPRÅKBÆRERE OG SPRÅKBRUKERE 30

Innledning 30

Språkoverføring 30

Geografisk nærhet av språkbrukere er viktig for urfolkspråket 30

Karasjok kommunes innbyggertall gikk ned fra år 2000 til år 2023 31

Karasjok kommune: Flere flytter ut, færre flytter inn 31

Karasjok kommunes innbyggertall i 2023 32

Sammenligning av Karasjok med Kautokeino og Alta 33

Prosentandelen av de som er under 18 år i forhold til kommunens totale innbyggertall 34

Andelen av 20-39 år gamle i kommunens totale innbyggertall 35

Kvinnelige og mannlige innbyggere i gruppen 20-39 år 36

Prosentandelen av nyfødte i forhold til tallet på 20-39 år gamle i kommunen 37

Sysselsettingen i Karasjok kommune i 2022 28

Sysselsettingen i de offentlige og ikke-offentlige sektorene 39

Pendlere inn til og fra kommunen 40

Tilbud til barn og unge i Karasjok kommune 42

KAPITTEL 6:

KARASJOK SKOLE ER I EN KREVENDE TID, MEN MED MULIGHET TIL Å BLI SAMISK FOREGANGSSKOLE 44

Innledning 44

Karasjok skoles ledelse og lærere har et spesielt ansvar 44

Undervisningspersonalet i Karasjok skole 44

Aldersgruppering av undervisningspersonale 45

Elevene møter formelt ukvalifiserte lærere i betydelig omfang	46
Elevtallsutviklingen i Karasjok skole	47
Elevtallsutvikling fra 2022-2023 til 2023-2024	48
Presisering av noen sentrale begreper	49
Karasjok skoles to klassetyper	51
Avklaring av to viktige begreper i sammenheng med tospråklighet	52
Juridiske rammer	52
Skoleåret 2022-2023	54
Skolens elever fordelt etter to klassetyper på ulike trinn i skoleåret 2022-2023	54
Utfordringer med todelte klasser og samisk elevemigrasjon	56
Tradisjonen styrer, lovverket tematiseres ikke, men hva slags konsekvenser får dette for det samiske språket?	57
Medaljen har også en annen side	59
En prinsipiell drøfting	59
Manglende reelle muligheter for elever fra norskspråklige hjem for å bli norsk-samisk tospråklige	61
Det er ingen barn fra norskspråklig hjem som begynner på Karasjok skole lenger – hva skyldes det?	61
Noen tendenser i Karasjok-skolens elevtallsutvikling og to-delte klasseorganisering i skoleåret 2022-2023	62
Skoleåret 2023-2024	62
Elevenes språklige bakgrunn er sammensatt	63
Skolens elever fordelt etter to språkkategorier i 2023-2024	63
Noen tendenser i Karasjok-skolens elevtallsutvikling og todelte klasseorganisering i skoleåret 2023-2024	65
Samisk elevemigrasjon fra A/Á-klassene	65
Er det en ny trend som viser seg på skolens elevtallsutvikling i skoleåret 2022-2023?	66
Hvordan er elevtallsutviklingen i de to klassetypene i Karasjok-skolen i skoleåret 2023-2024?	67

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i tre hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 uten at man skiller mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet 68

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 uten at man skiller mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet 69

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 hvor man ikke blander elevene på barnetrinnet med elevene på ungdomstrinnet 69

KAPITTEL 7:

PRESENTASJON AV ALTERNATIVE OPPLÆRINGSMODELLER 71

Innledning 71

Drivkraften til utviklingen av ulike opplæringsmodeller for urfolksspråktalere 72

Majoritetsspråkets tilstedeværelse 72

Målgrupper 73

Ulike opplæringsmodeller for språkvern, språkstyrking og additiv tospråklighet 73

Ulike typologier/grupperinger av tospråklige opplæringsmodeller 74

Tre hovedgrupper av sterke tospråklige opplæringsmodeller 74

Sterke opplæringsmodeller 75

Opplæringsmodell NR 1: Opplæringsmodell for språkvern / førstespråksmodellen 75

Dagens språkvern-modell/førstespråkmodell i Karasjok skole har en del utfordringer 76

Utfordring nr 1: Mangel på samiske lærebøker/læringsressurser 76

Utfordring nr 2: Samisk elevemigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen, hovedsakelig på ungdomstrinnet 77

Den samiske elevemigrasjonen fra A-/Á-klassene til B-klassen er en kommunikasjon 78

Hvordan kan Karasjok skole organisere *samisk språkvern i klasser* uten samisk elev emigrasjon fra og med skoleåret 2024-2025? 79

Språkbud-modellen 80

Tidlige språkbud-modeller 81

Et eksempel på en gjennomførbar tidlig språkbud-modell i Karasjok skole 82

Denne tidlige språkbud-modellens manglende elevgrunnlag i Karasjok kommune	83
Denne tidlige språkbud-modellen kan være aktuell for andre kommuner	83
Sene språkbud-modeller	84
Språkbud-modeller og tospråklige modeller utfordrer dagens etablerte pedagogiske tenkning og dette gjør etableringen vanskelig	85
Virkelighetsbaserte tilnærminger	86
En annen mulig klasseinndeling	87
Mulige tospråklige opplæringsmodeller for norsktalende elever	88
Forutsetningen for å kunne igangsette og gjennomføre tospråklige opplæringsmodeller for norsktalende elever	89
Tospråklige opplæringsmodeller er sårbare, de lykkes raskt og nedlegges raskt avhengig av det omkringliggende samfunnets støtte og lærernes kompetanse og engasjement	89
Tospråklig opplæringsmodell for Karasjok skoles norskspråklige elever på 5.-7. trinn i skoleåret 2024-2025	89
Tospråklig opplæringsmodell for Karasjok skoles norskspråklige elever på 8. trinn i skoleåret 2024-2025	91
Tospråklig opplæringsmodell for det fådelte 9.-10. trinn i skoleåret 2024-2025	89
Utfordringer med de foreslåtte tospråklige opplæringsmodellene på ungdomstrinnet i Karasjok skole	93
Noen refleksjoner, drøftinger og sammenfatning	93
Språkvern og språkvitalisering er avhengig av flere faktorer	93
Stabilt og levende samisk kombinert med stabil funksjonell tospråklighet	94
Nedgang på språkoverføring fra den ene til den andre generasjon forekommer ikke i Karasjok	94
Hypotesen om den kritiske masse	95
Nedgang i kommunens innbyggertall er en trussel mot samisk språkvern og språkvitalisering	95
Nedgang i Karasjoks samiskspråklige innbyggertall betyr tilførsel av samiskspråklige til Alta, Tromsø og Oslo	96
Familiefaktoren, kontekstfaktoren, nabofaktoren og vennekrets-faktoren	98
Språkvern-modeller, språkbud-modeller og tospråklige opplæringsmodeller	98

Det trengs kulturendring med støtte fra majoritetssamfunnet for å etablere samiske språkbud-modeller 98

Barn fra noen positivt innstilte norskspråklige familier blir norsk-samisk tospråklige 99

Betegnelse 'A-/Á-klasser' og 'B-klasser' er problematiske 100

KAPITTEL 8:

RAPPORTENS SVAR PÅ FEM OPPDRAGSSPØRSMÅL 101

Innledning 101

Spørsmål 1: Er dagens organisering ved Karasjok skole hensiktsmessig for å fremme samisk språk og kulturarv? 101

Spørsmål 2: Er dagens organisering ved Karasjok skole den beste for å fremme elevenes læringsutbytte? 103

Spørsmål 3: Er organiseringen i Karasjok skole hensiktsmessig i et multikulturelt inkluderingsperspektiv for alle barn og unge i Karasjok-samfunnet? 104

Spørsmål 4: Hvordan er den samlede kompetansen ved Karasjok skole? 105

Spørsmål 5: Hvilke opplæringsmodeller (organisasjonsmodeller) kan være hensiktsmessig for å fremme samisk språk og kulturarv? 106

Avsluttende kommentarer 107

BENYTTETE KILDER 110

KAPITTEL 1:

INNLEDNING

Innledning

Dette er en rapport basert på et oppdrag fra Karasjok kommune til Sami allaskuvla. Oppdraget lyder slik:

Pkt. 5.2 Evaluering av dagens organisering ved Karasjok skole

- Er organiseringen hensiktsmessig for å fremme samisk språk og kulturarv?
- Er organiseringen den beste for å fremme elevenes læringsutbytte?
- Er organiseringen hensiktsmessig i et multikulturelt inkluderingsperspektiv for alle barn og unge i Karasjok samfunnet?
- Kartlegging av den samlede kompetansen ved Karasjok skole?
- Samisk språk – hvilke organisasjonsmodeller kan være hensiktsmessig for å fremme Samisk språk og kulturarv?

Før oppdragsavtalen hadde Karasjok kommunes representant Torgrim Fredeng Kemi, prosjektleder i teknisk enhet ved Karasjok kommune, rektor May-Britt Hansen Balto og avdelingsleder Berit Dagny Johnsen et oppstartmøte /forberedelsesmøte i Alta den 21. mars 2023. I forkant av dette møtet skaffet Torgrim Fredeng Kemi en god del informative grunnlagsdokumenter. Etter møtet fulgte Torgrim prosessen tett og nøye og kommuniserte med instituttleder Carl-Hohn Marcus Kuhmunen og direktør Anne Marie Gaino ved Sami allaskuvla. Oppdragsavtalen ble underskrevet den 26.06.2023 av Karasjok kommune og den 23.06.2023 av Sami allaskuvla.

I oppdragsavtalen omtales oppdraget som, prosjekt med følgende tittel:

Evaluering av dagens organisering og utredning av en bærekraftig framtidig organisering av Karasjok skole.

Av praktiske hensyn skal dette omtales som ‘evalueringsprosjekt’ eller ‘prosjekt’.

Undertegnede har professor II stilling ved Sami allaskuvla og har som en del av sin stilling ved høgskolen påtatt seg å gjennomføre prosjektet. Grunnet sommerferien kom arbeidet i gang 1. august 2023. Første møte med rektor fant sted på hennes kontor ved Karasjok skole den 10. august. Det andre møtet var et kort møte i Alta den 12. august. Med jevne mellomrom har jeg hatt kontakt med rektor og fått nødvendig informasjon om skolen.

I samsvar med avtalen mellom Karasjok kommune og Sami allaskuvla ble rapporten ferdigstilt den 15. desember, 2023, men prosjektet varer til 30.06.2024.

KAPITTEL 2:

ET KORT HISTORISK TILBAKEBLIKK

Innledning

I perioden 1987-1991 har det skjedd en god del viktige endringer i Norges politikk overfor samene som urfolk. En av de viktigste endringene i denne perioden var innføringen av Sameloven og bestemmelser om forvaltningsområdet for de samiske språkene som trådte i kraft 1. januar 1992. Karasjok kommune ble en av de kommunene som ble innlemmet i forvaltningsområdet og begynte å praktisere Samelovens språkregler. Forvaltningsområdet for samisk språk blir også omtalt som 'samisk distrikt', spesielt i forbindelse med saker som gjelder grunnopplæringen og læreplanverket Kunnskapsløftet (LK20S).

Som et resultat av innføringen av Sameloven og språkreglene, utnevnte Karasjok kommune et utvalg i 1992 med et klart mandat:

I møte den 25.02.92 under sak 34/92 opprettet formannskapet et utvalg til utarbeidelse av strategiplan.

Under sak 222/92 utdypet formannskapet utvalgets mandat med følgende bestemmelse:

Utvalget skal:

- avgi en vurdering og foreslå valg av langsiktige mål
- avgi en vurdering og foreslå valg av virkemidler.

Utvalget bør ha som retningsssnor at kommunens mål er å bli en to-språklig kommune innen 5 år og at samisk språk er obligatorisk i grunnskolen.

Strategiplanutvalget leverte sin plan med denne tittelen i 1997:

KÁRÁŠJOGA GIELDA/ KARASJOK KOMMUNE
EN TO-SPRÅKLIG KOMMUNE

STRATEGIPLAN FOR GJENNOMFØRING AV TO-SPRÅKLIGHET I
KÁRÁŠJOGA GIELDA/KARASJOK KOMMUNE

I tittelen omtaler strategiplanen Karasjok kommune som «En to-språklig kommune».

Og så ramser strategiplanen opp følgende konsekvenser av Samelovens språkregler:

For kommunen innebærer samelovens språkregler bl.a. følgende:

- Lover, forskrifter, kunngjøringer og skjema skal være på samisk og norsk.
- Henvendelser besvares på samme språk som er brukt ved henvendelsen.
- Helse- og sosialtjenester skal betjenes på begge språk.
- Individuelle kirketjenester skal betjenes på det språk som ønskes av vedkommende.
- Utdanningspermisjon med lønn gis til ansatte som har behov for kunnskaper i samisk i sitt daglige arbeid. Bindingstid vurderes.
- Enhver har rett til opplæring i samisk.
- Kommunestyret kan bestemme at samisk skal være likestilt med norsk i hele eller deler av den kommunale forvaltning.
- Kommunestyret avgjør om samisk språkopplæring skal være obligatorisk i grunnskolen. Barn i samiske distrikt har rett til å få opplæring i eller på samisk.

Kommunestyret vedtok den 10.10.91 bl.a. at samisk skulle være obligatorisk i Kárášjoga mánaid- ja nuoraidskuvla/Karasjok barne- og ungdomsskole fra høsten 1992 og at Kárášjoga giielda/ Karasjok kommune skal være en to-språklig kommune innen 5 år.

Figur 1: Utdrag 1 fra Karasjok kommunes 'Strategiplan' i 1992

Fem viktige formuleringer i utdraget vil jeg trekke fram og kommentere.

Den første formuleringen:

a) «*Enhver har rett til opplæring i samisk*»

Kommentar: En slik erklæring er upresis. Hvem som omfattes av ordet «Enhver» er uavklart.

Et kommunalt vedtak er kommunal juss. Presisering er nødvendig.

Den andre formuleringen:

b) «*Kommunestyret avgjør om samisk språkopplæring skal være obligatorisk i grunnskolen*»

Kommentar: Det ser ut til at kommunestyret fattet vedtak om opplæring i samisk, men ikke tydelig vedtak om opplæring på samisk. Dette skal drøftes senere.

Den tredje formuleringen:

c) «*Barn i samiske distrikt har rett til å få opplæring i eller på samisk*»

Kommentar: Dette er en upresis formulering. Den bygger muligens på en misforståelse av det nye lovverket. I 'samiske distrikt', dvs. forvaltningsområdet for samisk språk, har elever

rett til opplæring *i og på* samisk. Ordet ‘eller’ har ingen plass i denne saken. Elevene kan for eksempel ikke få opplæring *på* samisk hvis de samtidig nektes opplæring *i* samisk.

Den fjerde formuleringen

Her er det en henvisning til Karasjok kommunestyres vedtak den 10.10.1991. I vedtaket sto det

- d) «...at samisk skulle være obligatorisk i Karasjok barne- og ungdomsskole fra høsten 1992.»

Kommentar: Altså fra og med skoleåret 1992-1993 skulle «samisk» være obligatorisk. Dette er også upresist. Er det snakk om ‘opplæring *i* samisk’ eller ‘opplæring *på* samisk’? Og for hvem? Gjelder dette ‘obligatorisk’-prinsippet for de som har samisk som førstespråk/de som er samisktalende, eller for de som har norsk som førstespråk/de som er norsktalende (og andre som ikke kan samisk)? Eller for begge elevgruppene, dvs. alle elever uansett språklig bakgrunn/språklig hjembakgrunn?

Den femte formuleringen:

- e) «...at Karasjok kommune skal være en to-språklig kommune innen 5 år».

Kommentar: Denne formuleringen er også litt upresis. Hvis man sikter til å bli i stand til å gi kommunale tjenester både på samisk og norsk, er det all grunn til å hevde at Karasjok kommune har oppnådd dette målet. Men hva med de private foretak/bedrifter i Karasjok kommune? Kan man for eksempel henvende seg på samisk eller norsk på Scandic Hotellet og få den tjenesten en spør etter? Jeg har fått den tjenesten verken på norsk eller samisk, men kun på engelsk, den 9. og 10. august 2023. Det å bli tospråklig kommunal tjenesteytende offentlig er en ting, men å bli tospråklig kommune er noe annet. Kommunen mangler språkpolitikk som omfatter alle private foretak i tillegg til de kommunale institusjoner/sektorer.

Kommunens strategiplanutvalg for perioden 1992 - 1997

Her pekes det på viktige intensjoner:

Karášjoga gielda/Karasjok kommune mener samisk språklov må settes inn i en større ramme, og vil derfor utarbeide en helhetlig plan for samepolitiske strategier inn mot neste århundre (næringsutvikling, skolepolitikk etc.). Kommunen vil særskilt utarbeide en strategiplan for gjennomføringen av intensjonene i samelovens språkregler, nemlig bruk og utvikling av samisk i kommunale etater. Samtidig vil det bli utarbeidet instruksjoner om hvordan samisk skal brukes i arbeidssituasjonen i kommunale etater, dvs. instruksjoner for hver stillingsgruppe.

Figur 2: Utdrag 2 fra kommunens strategiplan: Næringsutvikling og skolepolitikk

Karasjok kommune ville i 1992 sette samelovens språkregler «...inn i en større ramme og utarbeide en helhetlig plan for samepolitiske strategier inn mot neste århundre som omfatter bl.a. næringsutvikling og skolepolitikk etc.».

Det er viktig å legge merke til at strategiplanutvalget viser til kommunens ambisjoner om å utvikle samepolitiske strategier inn mot 21. århundre og nevner eksplisitt «næringsutvikling» og «skolepolitikk» som to viktige områder.

Strategiplanutvalgets langsiktige ideer inkluderte 'næringsutviklingen' i kommunen

Det er allerede gått 31 år fra kommunens behandling av saken og utnevnelsen av strategiplanutvalget. Kommunen tenkte også langsiktig, men tiden gikk fort. Nå er det allerede gått 23 år i det 'neste århundre'. Hva som ble gjort når det gjelder «næringsutvikling» er ikke et tema som angår dette evalueringsprosjektet direkte, men indirekte. Næringsutvikling betyr arbeidsplasser som nøye henger sammen med befolkningsutviklingen i kommunen og som igjen henger sammen med elevtallsutviklingen i grunnskolen i Karasjok (heretter Karasjok skole). Denne saken skal drøftes inngående i de neste kapitlene.

Strategiplanutvalgets ideer om skolepolitikk og språkpolitikk i kommunen

Når det gjelder skolepolitikk omfatter dette direkte språkpolitikken i kommunen.

Strategiutvalget formulerte følgende mål for språkpolitikken og kom med begrunnelser:

2.	MÅL
2.1	Karášjoga gielda/Karasjok kommune skal være en samisk to-språklig kommune.
2.1.1	Hva menes med to-språklig Et to-språklig Karášjohka/Karasjok er et samfunn der innbyggerne bruker, eller kan bruke, to språk i de fleste situasjonene - etter eget ønske eller etter krav fra samfunnet. Med to språk forstås her samisk og norsk.
2.1.2	Hvorfor ønsker vi et to-språklig samfunn og hvilke fordeler gir et to-språklig samfunn? - høyner statusen til det samiske språket slik at det får samme status som det norske språket - styrker identiteten til den samiske befolkningen og skaper et tryggere, inkluderende samfunn for alle - bedrer kontakten og kommunikasjonen mellom folk, også mellom generasjoner og ulike samfunnsgrupper, og på denne måten ivaretar det sosiale aspektet - styrker den samiske fellesskapsfølelsen og kommunikasjonen over kommune- og landegrensene - styrker kulturkompetansen ved at alle får muligheten til å lære hverandres kultur å kjenne og delta i hverandres kultur - vi utdanner ikke folk bort fra lokalsamfunnet men bedrer folks muligheter til å få seg jobb i det samiske samfunnet - er en berikelse i seg sjøl og gir dernest et godt grunnlag for å lære andre språk og kulturer å kjenne - er i lengden økonomisk besparende fordi klassedeling utfra språkkriterier ikke lenger er nødvendige og ved at det blir mindre behov for tolke- og oversettingstjenester

Figur 3: Utdrag 3 fra Strategiplanutvalgets målformuleringer angående språkpolitikken

Målformuleringene er lettfattelige og faglig funderte. Men når det gjelder det siste punktet, mente utvalget at tospråklig og tospråklig samfunn

«...er i lengden økonomisk besparende fordi klassedeling utfra språkkriterier ikke lenger er nødvendige og ved at det blir mindre behov for tolke- og oversettingstjenester»

Her mente strategiplanutvalget at den to-delingen av klassene etter elevens oppgitte språk på skolen, «samiskspråklige klasser» og «norskspråklige klasser», ville etter hvert være unødvendig. Forutsetningen var at kommunen skulle gjennomføre en rekke tiltak.

Strategiplanutvalgets foreslåtte tiltak

Strategiplanutvalget tenkte langsiktig og helhetlig. Barn i barnehagealder og elever i grunnskolen ble inkludert i strategiplanen.

Å bevare samisk og stabil samisk-norsk tospråklighet, dvs. naturlig tospråklighet hos samiske barn samtidig med å legge forholdene til rette for å gjøre alle norskspråklige barn og elever norsk-samisk tospråklige og avskaffe 'norskspråklige/norske klasser' var hovedmålet i utvalgets tiltenkte tiltak i sin sluttrapport som ble levert til kommunen i 1997, dvs. for et kvart århundre siden.

4.1 Barn i førskolealderen

Delmål 1: Alle barn i førskolealderen skal bli to-språklige.

Tiltak:

1. Informasjon om hvorfor to-språklighet er så viktig.
2. Førskolebarna skal ikke deles inn etter språklige og etniske kriterier. I stedet skal den pedagogiske organiseringa være slik at det fremmer to-språklighet.
3. Det skal være 100% barnehagedekning, både heltids- og deltids plasser.
4. Barnehageplassene skal ikke være dyre.
5. De ansatte skal være to-språklige.
6. Større statsstøtte til private barnehager slik at de kan være to-språklige.
7. Styrke de ansattes kulturforståelse og kulturkompetanse samt deres kompetanse i to-språklighetspedagogikk.

4.2 Grunnskolenivået

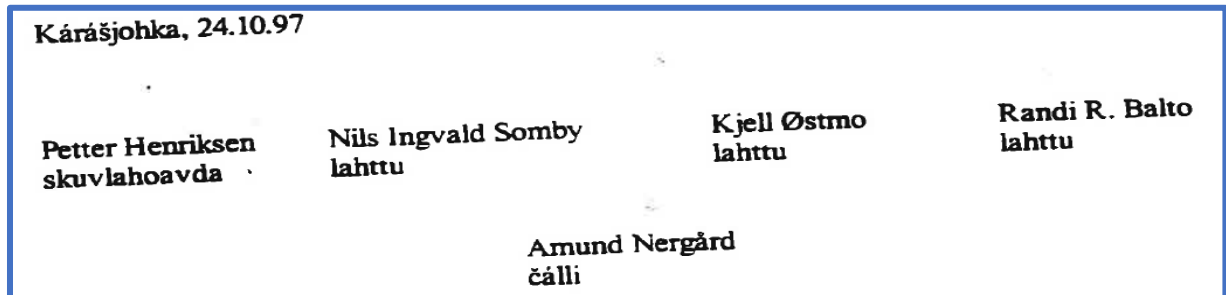
Delmål 2: Elevene skal være skriftlig og muntlig to-språklige når de forlater grunnskolen.

Tiltak:

1. Informasjon om hvorfor to-språklighet er så viktig
2. Elevene skal ikke deles inn etter språklige og etniske kriterier. I stedet skal den pedagogiske organiseringa være slik at det fremmer to-språklighet.
3. De ansatte skal være to-språklige.
4. Undervisninga skal kunne foregå både på samisk og norsk, men vesentlig på samisk.
5. De ressursene som nå brukes til å opprettholde parallelle klasser, skal kunne frigjøres til andre formål.
6. Styrke de ansattes kulturforståelse og kulturkompetanse samt deres kompetanse i to-språklighetspedagogikk.
7. Elevene skal ha anledning til å ta eksamen i både samisk og norsk som førstespråk.

Figur 4: Utdrag 4 fra Strategiplanutvalgets rapport: 14 språkpolitiske tiltak som angår barn i barnehagealder og elever i grunnskolealder i Karasjok kommune

Strategiplanutvalget bestående av fire medlemmer og en sekretær leverte sin rapport på FN-dagen den 24.20.1997.

Strategiplanutvalgets dokument er et viktig historisk dokument. Det sier mye om datidens tenkning, ønsker, forventninger og ambisjoner når det gjelder kommunens språkpolitikk og tilnærmingen til samisk-norsk tospråklighet.

Det kan bli et viktig prosjekt i dag å bruke de 14 tiltaksforslagene som sjekklister og se hvilke punkter som er blitt gjennomført på de siste kvarthundre årene og eventuelt hva som gjenstår. En slik informasjon kan bidra til refleksjon og kritiske spørsmål hvis kommunen følger opp endringene i samfunnet og deres konsekvenser for samisk i kommunen. I neste kapittel skal jeg analysere en rekke tall av betydning for samisk i Karasjok kommune i nåtid og framtid, for det har konsekvenser for skolen.

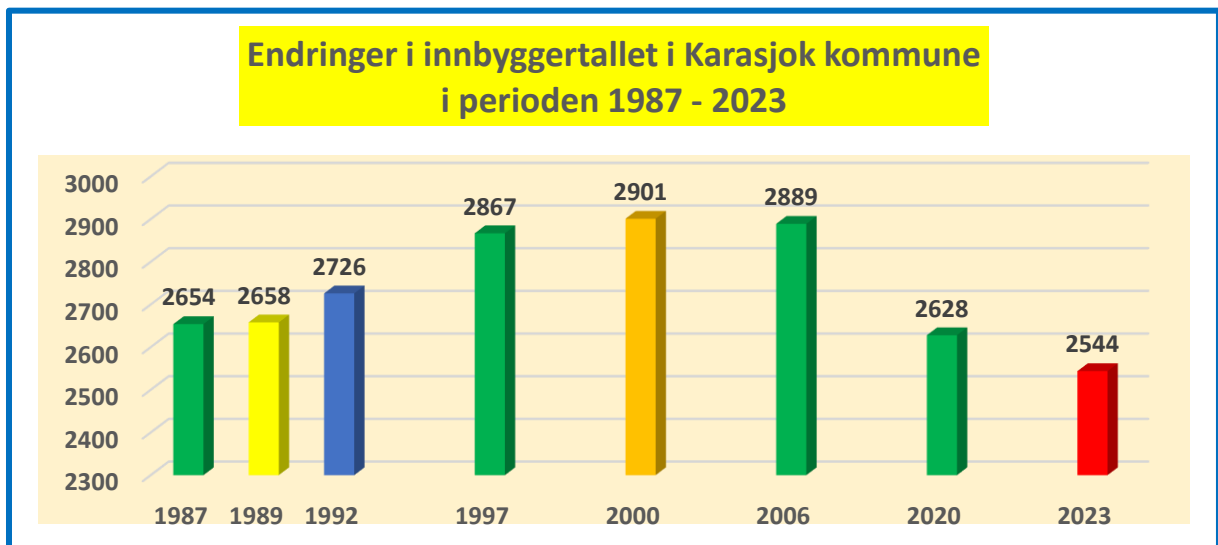

KAPITTEL 3:

INNBYGGERTALLET I KARASJOK KOMMUNE I PERIODEN 1987 – 2023

Innledning

Følgende figur viser utviklingen av innbyggertallet i kommunen i perioden 1987 – 2023. I perioden 1987-1992 skjedde en rekke juridiske endringer. Forvaltningsområdet for samisk språk trådte i kraft 1.1.1992. Da var innbyggertallet 2726 i Karasjok kommune (den blå søylen). Innbyggertallet var da økende. Året 1987 markerer det året hvor Mønsterplanen av 1987 (M-87) ble innført. M-87 var det første læreplandokumentet i norsk skolehistorie som inkluderte samene og samiske fagplaner. Målsettingen *funksjonell tospråklighet* kom også for første gang med i et nasjonalt læreplandokument i M-87. Året 1989 ble Samediggi og Sami allaskuvla etablert. Karasjok kommunes innbyggertall fortsatte å øke. Da Karasjok kommunes strategiplanutvalg leverte sin ovennevnte rapport i 1997, var innbyggertallet 2867, som viser en økning tilsvarende rundt 200 mennesker fra 1987: fra 2654 (den første grønne søylen) til 2867 (den andre grønne søylen). Året 1997 ble også det første læreplanverket på samisk for den 10-årige grunnskolen, L97-samisk, innført. L97-samisk var det første av sitt slag i Norges skolehistorie.

Figur 5: Endringer i lovverket og læreplanområdet og Karasjok kommunes innbyggertall i løpet av de siste 36 årene

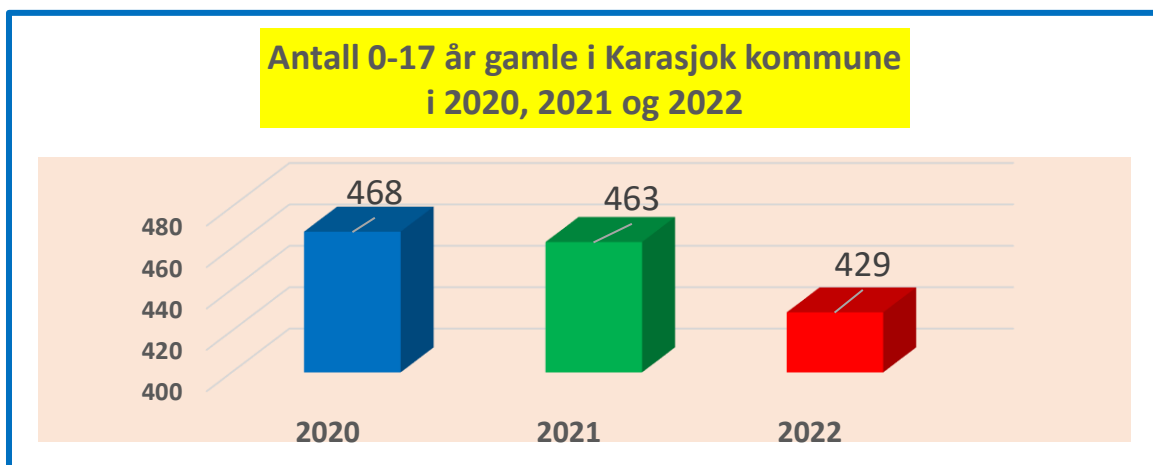
Karasjok kommune begynte det nye millenniumet i år 2000 med høyest innbyggertall i sin historie: N=2901 (den oransje søylen). Deretter begynte kommunens innbyggertall å gå ned.

Det er viktig å finne ut hvorfor kommunens innbyggertall begynte å gå ned etter år 2000. I 2006 ble læreplanverket Kunnskapsløftet samisk LK06S innført. Da hadde innbyggertallet allerede gått ned med litt over 100 mennesker. I år 2020 ble et fornyet læreplanverk innført, Kunnskapsløftet samisk (LK20S). I 2020 bodde det 261 færre mennesker i Karasjok sammenlignet med 2006 (de to grønne søylene til venstre i figuren).

I skrivende stund viste Statistisk sentralbyrås tall at det var 2544 mennesker i første kvartal av 2023 i Karasjok kommune. Fra toppåret 2000 til 2023 gikk innbyggertallet i kommunen jevnt og trutt ned med 357. Karasjok kommune befinner seg i en avfolkningsperiode med de uante konsekvensene dette kan påføre det samiske språket og dets brukere. Dette skal også drøftes i de kommende avsnittene og kapitlene.

Tallet på den yngste gruppen av befolkningen går også ned

Den yngre generasjonen av barn og unge kommer til å avgjøre det samiske språkets framtid i Norge generelt og i samiske kjerneområder spesielt. Karasjok er en viktig del av det samiske kjerneområdet. Basert på sine beregninger brukte Statistisk sentralbyrå følgende formuleringer: *Norges befolkning sentraliseres, liten eller ingen vekst i distriktene. Folketallet vil krympe i 40 prosent av kommunene fram mot 2050.* Karasjok kommune er en av de kommunene som ikke har hatt vekst, men kun nedgang i sitt innbyggertall i de siste 23 årene. Folketallet har krympet 12,3% siden år 2000. Følgende figur viser tallet på 0-17 år gamle innbyggere i Karasjok.

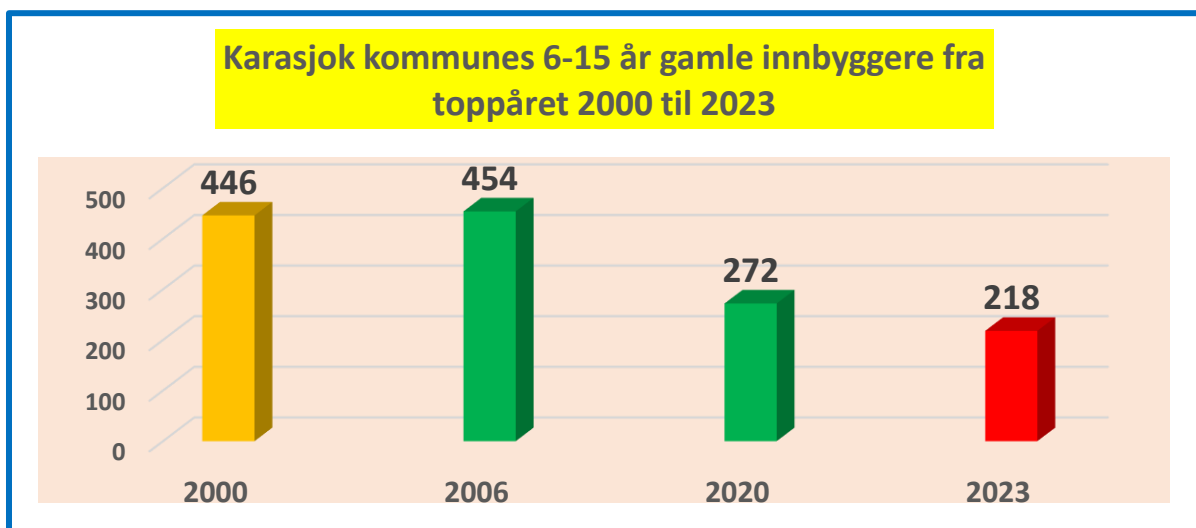

Figur 6: Karasjok kommunes 0-17 år gamle innbyggere

Tallet på 0-17 år gamle i Karasjok kommune krympet med rundt 8% på to år, fra 2020 til 2022. Nedgangen er 39 på to år. Hvordan har det vært for tallet på 6-15 år gamle, dvs. barn i opplæringspliktig alder i kommunen i samme periode?

Elevtallet i Karasjok kommune i perioden fra 2000 til 2023

Den generelle tendensen er at parallelt med nedgangen i innbyggertallet, gikk også elevtallet i skolen ned (daværende barneskolen og ungdomsskolen sett under ett). Det er imidlertid et viktig unntak her, slik det kommer fram i figuren nedenfor:

Figur 7: Elevtallet i Karasjok grunnskole fra 2000 til 2023

Slik en kan se i figuren, skjer det en økning i elevtallet fra 2000 til 2006. En mulig og viktig forklaring for dette kan være at økningen i innbyggertallet i toppåret 2000 innebar flere familier i fruktbar alder. De elevene som begynte på skole i år 2006, ble født i 2000. Den nedadgående trenden etter 2006 er et resultat av den nedgangen i innbyggertallet i de påfølgende årene til 2023, slik jeg har diskutert ovenfor.

Som sammenfatning vil jeg fremheve følgende: Fra innføringen av samelovens språkregler, forvaltningsområdet for samiske språk, etableringen av Samediggi og innføringen av det første læreplanverket på samisk, LK97S, fant sted i en periode hvor Karasjok kommunes innbyggertall økte. I 1992 nevnte kommunen «næringsutvikling» og «skolepolitikk» som to områder som trengte helhetlige og langsiktige tiltak. Når det gjelder skolepolitikk, tematiserte kommunens strategianvalg 14 samiske og tospråklighetsrelaterte tiltak i 1997. Tiltakene var rettet mot barn i barnehagene og elever i grunnskolen.

Det ser ut til at kommunen av ulike grunner ikke har satt i gang noen merkbare tiltak rettet mot avfolkningen av kommunen. Når det gjelder tiltak for å fremme tospråklighet gjennom tospråklig opplæring hos elever fra norskspråklige hjem, hadde Karasjok skole **mulighet for å bli foregangskommune og en veiviser for flere andre kommuner**. Hvorfor det har vært vanskelig for skolen å endre seg og utvikle eksemplariske tospråklige organiseringsmodeller er ikke gått å si, men min antagelse er at skolens undervisningspersonale, inkludert ledelsen i de siste 30 årene ikke har klart å utvikle en felles pedagogisk kunnskaps- og kompetansebase. Skolens pedagogiske personale har sin grunnutdanning fra forskjellige institusjoner hvor urfolks saker og relevante forskningsbaserte perspektiver om språkvern, språkvitalisering og tospråklighet ikke inngikk i deres allmennlærerutdanning, faglærerutdanning eller førskolelærer-/barnehagelærerutdanning. Flere i lærerpersonalet har relevante videreutdanninger, men skolens lærerkollegium mangler et felles pedagogisk fundament og en kollektiv profesjonskapital for å utvikle velplanlagte, strukturerte og målrettede opplæringsmodeller for de to elevgruppene.

KAPITTEL 4:

KOMMUNENES SITUASJONSBESKRIVELSE OG KOMMENTARER

Innledning

Jeg skal i dette kapittelet fortsette å presentere viktige tall og konklusjoner fra ulike dokumenter som jeg fikk utlevert av kommunen. Jeg skal også presentere og drøfte en rekke relevante teoretiske perspektiver.

For 2018-2020 perioden har Karasjok kommune utarbeidet en plan for samisk språkutvikling. Planen blir omtalt som samisk språkutviklingsplan.

I begynnelsen av planen står følgende å lese:

Samisk språkutviklingsplan 2018-2020 er kommunens styringsverktøy, og skal ligge til grunn for alt arbeid i forhold til å bevare og utvikle det samiske språket i Karasjok kommune.

Karasjok hører inn under forvaltningsområdet for samisk språk og har derfor et særlig ansvar for å styrke, bevare og utvikle samisk språk, kultur og levesett.

Kommentarer: Kommunen understreker med dette at den anser

- a) styrkingen,
- b) bevaringen og
- c) utviklingen av samisk språk som viktig.

Målsettingen om å styrke og utvikle samisk handler om vitalisering og revitalisering av samisk som urfolksspråk. Når det gjelder bevaring, hører det til virkemidlene for å nå de overordnede målene. Men det er flere virkemidler som må være på plass. I det følgende skal jeg ramse opp de virkemidlene som hele tiden bør være i kommunens agenda i alle kommunale ansvarsområder generelt, og barnehage- og skolesektoren spesielt:

1. Bevaring av samisk / språkvern
2. Beskytte samisk
3. Tilbakelevering av samisk til de som har tapt det
4. Å spre samisk til norskspråklige som omgås med samisktalende i lokalsamfunnet
5. Å synliggjøre samisk
6. Å skriftlig-gjøre samisk
7. Å bruke samisk i flere handlingsdomener i samfunnet

Jeg vil derfor omtale disse som sju virkemidler som må tematiseres og inkluderes i alle samiskrettete tiltak i kommunen, for det enkelte individets skyld og for det samiske samfunnets skyld. Vi kan si det på en annen måte: Styrking og videreutvikling av samisk, som også omtales som vitalisering og revitalisering av samisk forutsetter de nevnte språksosiologiske, sosiolingvistiske og pedagogiske tiltak. De er direkte relevante for denne rapportens hovedmål. De andre tiltakene som ikke skal drøftes i denne rapporten er språkvitenskapelige temaer som språkrøkt, terminologiutvikling, utvikling av språknormer for rettskriving o.l.

Bevare og beskytte

Det å bevare samisk handler om å ta vare på og ikke miste det. Og det er uten tvil svært viktig for hvis det ikke bevares, mister alle andre overnevnte tiltak sitt fundament. Det er imidlertid slik at bevaring trenger beskyttelse. Med en metafor kan man si at man kan hermetisere pærer for å bevare dem. Med en annen metafor kan man si at man kan tørke reinkjøtt for å bevare det, men både hermetiserte pærer og tørket reinkjøtt trenger beskyttelse. Uten beskyttelse er risikoen for bakteriespredning stor, og tap av pærene og kjøttet kan bli et faktum og bevaringen kan bli verdiløs.

Derfor må innsatser for bevaring av samisk både på det personlige, territoriale og storsamfunnsmessige planet ledsages av bevissthet om og tiltak for beskyttelse.

Det å gi tilbake samisk til de som har tapt det, og det å spre samisk

Dette handler om to virkemidler:

- a) Å gi tilbake samisk til de som har tapt det
- b) Å spre samisk

Disse to virkemidlene henger nøye sammen med styrking og utvikling av samisk. De har sin bakgrunn i historiske prosesser som vanligvis omtales med begrepet 'fornorsking', men også med begrepet 'assimilering'. De språkrelaterte konsekvensene av fornorskingen har vært at tusenvis av samer forlot samisk og gikk over til norsk på grunn av det politiske, praktiske og holdningsmessige presset fra statsmakten og dens representanter. Tusenvis av samer har derimot motstått fornorskingens press til å forlate samisk. Derfor hører man ofte i dagligtale og i sosiale medier/media kategorisering av samer som 'samisktalende samer' og 'ikke samisktalende samer' eller 'fornorskete samer'. Og dette skjer i deres

Til minne om Edel Hætta Eriksen

Som en ung pedagogikkstudent ble jeg utnevnt til et utvalg i 1984 for å skrive noen kapitler/fagplaner om språklige minoriteter i mønsterplanen av 1987 (M87). Edel Hætta Eriksen og flere fra det samiske samfunnet utgjorde et annet utvalg. De fleste av utvalgenes arbeid fant sted på IMI-hotellet (Indremisjons hotellet) like ved Slottsparken i Oslo. Nå heter hotellet 'Thon Hotel Slottsparken'. Jeg hilste på Edel og hennes medarbeidere på vår første lunsjpause og begynte å snakke om samarbeid om faglige perspektiver når det gjaldt temaer og målformuleringer. Under samtalen brukte hun uttrykket «Å hjelpe ungene for å ta språket tilbake». Det var første gang at jeg hadde hørt dette uttrykket. Det perspektivet har vært et av hennes bidrag til vår kunnskapsbase. Senere skrev hun også om dette perspektivet sammen med Anni Sara i boka «Våg å snakke - Duostta hupmat» redigert av Jon Todal og Martin Pope i 1996.

eget hjemland. Men på den andre siden er det ingen som tenker på eller finner på å operere med kategoriene norsktalende nordmenn og ikke norsktalende nordmenn i Norge. Intet menneske med norsk som førstespråk i Norge forlater/skifter sitt språk eller blir presset til å gjøre det. For det første er dette juridisk uakseptabelt, pedagogisk og etisk uforsvarlig. For det andre er deres førstespråk statsmaktens og storsamfunnets dominante språk. For det tredje er det slik at det ikke finnes et likeverdig funksjonelt alternativ til norsk i storsamfunnet som fungerer på norsk. Hendelsene, holdningsendringene og endringene på det juridiske planet i samfunnet på 80- og 90-tallet har løftet tilnærmingen til og håndteringen av samisk som urfolksspråk til et annet juridisk nivå både nasjonalt og internasjonalt.

ILO-konvensjonen om urfolksrettigheter nr 169 som ble ratifisert av Norge i 1991, Grunnlovens § 108, Samelovens språkregler, bestemmelser som gjelder for kommuner og fylker i forvaltningsområdet for samisk språk, barnehagelovens bestemmelser og Opplæringslovens kapittel 6, representerer i dag viktige juridiske rammer. Innenfor disse rammene er det muligheter for å sette i gang tiltak for at etterkommere av samer som har mistet språket skal få det tilbake, dvs. de skal skaffes pedagogiske vilkår for å lære samisk og bruke det. Per i dag vet vi ikke hvor mange barn med samiske aner som vokser opp i norsktalende hjem og som har tatt tilbake besteforeldrenes eller oldeforeldrenes samisk gjennom barnehagens og skolens tiltak.

I de siste tretti årene som jeg har hatt kontakt med det samiske samfunnet, spesielt med de samiske lærerne, har jeg vært vitne til at noen barn har tatt familiens tapte språk tilbake.

Kulturell gjenreisning

Spørsmålet her er om Karasjok kommune har et slikt samiskkurs – uten betaling - til de som vil ta tilbake oldeforeldrenes, besteforeldrenes eller foreldrenes språk. Hvis kommunen har det, er det bare å sikre dets pedagogiske kvalitet og fortsette med det. Hvis kommunen ikke har et slikt tiltak, bør det settes i gang snarest mulig.

Den andre grunnpilaren som nøye henger sammen med det ‘å gi samisk tilbake til de som har tapt det’, er ‘å spre samisk’. Disse virkemidlene for styrkingen og utviklingen samisk som urfolksspråk i Norge, er beslektede, men det er likevel en viktig forskjell.

Det førstnevnte gjelder for samer som har tapt samisk. Tiltak for å gi tilbake språket til de som kommer fra familier som har opplevd språkskiftet, kan karakteriseres som *kulturell gjenreisning*.

Det å spre samisk har imidlertid en annen målgruppe: Norsktalende uten samisk bakgrunn som bor i forvaltningskommunene og fylkene. Det å legge forholdene til rette med for eksempel kurs/kveldskurs og/eller kurs i arbeidstiden, bør vurderes. Hvis kommunen allerede har et slikt kurs, må man fortsette med det og kvalitetssikre det.

Hvorfor er tilbakeføring av samisk til de som har tapt det, og spre samisk, viktig?

Jo, det er flere grunner til at antall brukere av samisk bør økes. For det første styrker det det samiske språket når brukere av det er flere. For det andre behøver da ikke samisktalende å gå over til norsk når de møter folk med norsk som førstespråk. At flest mulig norsktalende i Karasjok-lignende kommuner lærer samisk, fremmer *gjensidig tospråklighet* og gjensidig anerkjennelse, solidaritet, større samarbeid og mindre mistenkeliggjøring. For noen kan gjensidig tospråklighet signalisere forsoning med den historiske urettferdigheten.

I dagens samfunn er samisk kompetanse et gode, en ettertraktet kompetanse på arbeidsmarkedet når det kombineres med norsk. Det å gi tilbake språket til de som har tapt det, og det å spre samisk og produsere flere norsk-samiske talere, vil øke konkurransen på markedet, men også forhindre mangel på samisktalende på samiske arbeidsplasser i for eksempel helse- og sosialsektoren, media- og kultur sektoren, servicenæringen, i oppvekst og utdanning og i offentlig administrasjon.

Samisk-norsk tospråklighet innebærer kulturkompetanse og kulturell sensitivitet. Når disse egenskapene kombineres med et yrke eller en akademisk utdanning, kan det være en viktig

faktor for å trekke betydelige investeringer med flere arbeidsplasser til kommunen eller nærliggende områder.

Samarbeid mellom flere sektorer i kommunen

Videre i språkutviklingsplanen av 2018-2020 skriver kommunen følgende:

Arbeidet er et felles samfunnsansvar der opplæringsinstitusjoner, næringsliv, frivillige organisasjoner, administrasjonen og andre, er med å løfte samisk språkbruk både muntlig og skriftlig i det daglige arbeidet.

Kommentarer: Dette sitatet er velformulert. Budskapet er viktig. Med denne tilnærmingen ønsker kommunen en tverretattlig satsing. Siden denne rapporten skal handle om Karasjokskolen, skal jeg her i denne innledningsdelen stille noen spørsmål:

-Hva har næringslivet i Karasjok hittil gjort, og hva gjør de nå og hva bør de gjøre, og hvordan har de tenkt å bidra med utgangspunkt i de overnevnte grunnpilarene for å verne samisk og for å vitalisere samisk?

-Hvem er frivillige organisasjoner i Karasjok?

-Hva har frivillige organisasjoner i Karasjok hittil gjort, og hva gjør de nå, og hva bør de gjøre, og hvordan har de tenkt å bidra til samisk språkvern og språkvitalisering?

Kommunens administrasjon har et betydelig antall ansatte. I tillegg til kommunens administrasjon, har Samediggi landets største samisk-dominerte administrative sekretariat lokalisert i kommunen. Har disse to institusjonenes administrative ansatte noen gang tematisert i fellesskap samiskens situasjon i Karasjok, og hvordan de kan bidra til samisk språkvern og språkvitaliseringsprosjektet?

Videre skriver kommunens 'plan for samisk språkutvikling 2018-2020' følgende om målet:

Målet er å styrke samisk ved blant annet å satse på sterke samiskspråklige tiltak for barn og unge, gi kommunens innbyggere tjenester på begge språk i alle sammenhenger, og målrette arbeidet for å heve det samiske språkets og samekulturens status gjennom holdningsskapende arbeid.

Karasjok kommune skal også i fremtiden være et levedyktig samisk samfunn, og dette krever at alle virksomheter er sitt ansvar bevisst og griper mulighetene i forhold til

samisk språk.

Språkplanen rulleres hvert tredje år.

Kommentarer: Det er et omfattende mål som kommunen presenterer her. Den ene delen, nemlig å gi innbyggere tjenester på begge språk (samisk og norsk), er lovpålagt i samelovens språkregler. Per i dag klarer kommunen dette.

Det å heve det samiske språkets [.....] status gjennom holdningsarbeid, er et viktig mål. Det kreves imidlertid 'handling' i tillegg til holdninger. Det kreves en tverr-sektoriell språkplanlegging på kommunenivå. Og dette må evalueres med jevne mellomrom.

Språksituasjonen i dag ifølge kommunens plan for samisk språkutvikling

Dokumentet 'Plan for samisk språkutvikling 2018-2020' tar også opp 'språksituasjonen i dag'. Etter noen overordnede betraktninger om den generelle situasjonen til de samiske språkenes status i Norge basert på *Váibmogiella NOU 2016:18 (kap. 4)*, sier plandokumentet følgende om Karasjok kommune:

I Karasjok er norsk i enkelte miljøer et dominerende språk også blant samisk-språklige barn og unge. Det kan tyde på at samisk språks status må styrkes, blant annet ved at det tilrettelegges for unge språkarenaer og en bevisstgjøring blant folk på behovet for samisk språkrøkt i det daglige. Samtidig vet vi at Karasjok har en avgjørende betydning for det nordsamiske språkets utvikling og framtid:

Kommentar: Rapporten sier også at «*I Karasjok er norsk i enkelte miljøer et dominerende språk også blant samisk-språklige barn og unge.*»

Det er en viktig sak som rapporten peker på med denne setningen, men dette er et ikke ukjent fenomen. Det trengs forskning for å finne ut i hvilke sammenhenger samiskspråklige går over til norsk. Hvem er deres samtalepartner når de velger norsk som kommunikasjonspråk? Hvis samtalepartneren er norskspråklig, og vedkommende ikke kan samisk, er det grunn til å være stolt av samiskspråklige barn og ungdommer som er samisk-norsk funksjonelt tospråklige, og at de også kan kommunisere på norsk.

På den andre siden er det viktig å fange opp eventuelle tendenser blant samisktalende barn og unge. Er det slik å forstå at de velger å kommunisere muntlig på norsk selv om deres samtalepartner kan samisk? I så fall, i hvilke kontekster skjer dette? Foretar de sin skriftlige

kommunikasjon pr SMS, i sosiale medier som Facebook, X/Twitter, Instagram o.l. på norsk, selv om deres samtalepartner også kan samisk?

Velger de å snakke norsk dersom deres samisk-norsk tospråklige samtalepartner kontakter dem på norsk, eller velger de samisk som kommunikasjonsspråk siden de vet at samtalepartneren også kan samisk?

Vi som representerer ‘voksensamfunnet’ vet ikke, eller vet lite om, årsakene til samisktalende barn og ungdommers språkvaner, språklojalitet til samisk, deres dominante kommunikasjonsspråk utenfor hjemmet som tospråklige. Vi trenger forskning for å fange opp de språklige handlingsarenaene hvor norsk velges som kommunikasjonsspråk selv om samisk også kunne vært et godt alternativ. Hva sier barn og ungdommer selv om sine språkvalg og kommunikasjonsvaner? Det vil være et fint tiltak å foreta forskning på dette.

Samtidig kan det være en god idé å hjelpe ungdommene å etablere ‘Ungdommers *giellasiida* i Karasjok’ og sørge for at de har en hjemmeside eller Facebookside hvor de driver holdnings- og bevissgjøringsarbeid for sine jevnaldrende og yngre.

Tall og prosentandel er to forskjellige ting

Karasjoks plandokument for samisk språkutvikling refererer til følgende kilder:

Kilde 1: Nordlandsforskning 2012:

I rapporten “Samisk Språkundersøkelse” (Nordlandsforskning 2012) konkluderes det at Karasjok og Kautokeino er bastioner for samisk språk i hele landet, og at

“Kautokeino og Karasjok skilte seg klart ut fra alle andre kommuner ved at samisk brukes i svært stor grad i alle typer samhandlingssituasjoner.” (s. 193)

Videre refereres det til rapporten fra Nordlandsforskning, 2012 på denne måten:

Ifølge rapporten oppgir 90 % av respondentene i Karasjok at de har ferdigheter i å snakke samisk. 96 % av respondentene oppgir at de forstår samisk.

Når man leser en slik konklusjon, bør man ikke bare forholde seg til prosentandelen, men først og fremst til tallet på respondenter som var i utvalget. Prosentandel kan gi oss sikrere informasjon dersom respondentene i undersøkelsen er ‘tilfeldig valgte’ og representative for populasjonen. Nordlandsforskningen (2012) hadde respondenter som var over 18 år og som sto i valgmanntallet for Sametinget. Totalt 106 valgmanntall registrerte voksne fra Karasjok i denne kategorien som svarte på spørreskjemaet (Norlandsforskning, 2012, s. 146).

Karasjoks totale valgmanntall-populasjon blir ikke oppgitt i Nordlandsforskningens undersøkelse. Derfor vet vi ikke hvor representativt det er med de 106 respondentene for Karasjoks valgmanntall-populasjon.

Et forsøk på å finne antall registrerte i valgmanntallet i Karasjok i 2012, endte opp med at det var 1318 registrerte fra Karasjok i samisk valgmanntall for 2013. Selv om samisk det valgmanntallet i 2012 kan være anslagsvis mellom 1200 og 1318, utgjør 106 respondentner mindre enn 10% av Karasjoks samiske valgmanntall-populasjon. Det kan hende at Nordlandsforskningens rapport antyder en riktig *andel* som *‘forstår mye eller forstår alt samisk’*, men usikkerheten er meget stor på grunn av at konklusjonen baserer seg på mindre enn 10% av registrerte stemmeberettigete i Sametingsvalg. Samtidig vet vi ikke aldersfordelingen av de 106 respondentene. Videre er det et spørsmål om de 106 respondentenes beherskelsesnivå er representativt for de som har fått grunnopplæringen, dvs. Er 6-19 år gamle i Karasjok.

Karasjok kommune og folketellingen i 1970 og Språkrådets undersøkelse i 2000

Karasjoks rapport om samisk språkplanlegging 2018 -2020 nevner også to statistikker.

Det står følgende i rapporten:

I folketellinga 1970 oppga 72 % (1838 personer) at samisk var deres førstespråk. Ifølge Samisk språkråds undersøkelse i 2000 snakket 89 % av Karasjoks voksne befolkning (1772 personer) samisk.

Det er viktig å legge merke til følgende opplysning i dette sitatet: Andelen av de som snakker samisk i 2000 (89%) er høyere enn de som oppga samisk som sitt førstespråk i 1970 (72%). Dette gir inntrykk av at samisktalende har økt fra 1970 til 2000.

Hvis man derimot ser på antall samisktalende i 1970 (N=1838), var det flere som snakket samisk i 1970 sammenlignet med 2000, hvor tallet var 1772. I løpet av de 30 årene gikk antall samisktalende ned med 66 mennesker. Og denne nedgangen tilsvarer rundt 3,6%. Dette er viktig å være klar over. Derfor er det uheldig at kommunens plandokument ukritisk aksepterer denne konklusjonen:

Torkel Rasmus, sen tolker i sin hovedfagsoppgave (Jávohuvvá ja ealáska, 2005) dette med at et språkskifte var reversert, dvs. at et skifte til norsk som førstespråk var i gang blant unge samiskspråklige i 1970, men var endret til at andel av befolkninga med samisk som førstespråk økte i perioden 1970-2000.

Sannheten er følgende: Andelen økte, men antall samisktalende gikk ned. Derfor må man være oppmerksomme på slike misvisende konklusjoner.

Videre står følgende i rapporten:

Ca. 85 % av innbyggerne i Karasjok kommune har samisk bakgrunn, og de fleste snakker og forstår både samisk og norsk.

Dette er også en utilstrekkelig informasjon om språksituasjonen generelt, og samiskspråkliges situasjon i kommunen spesielt. Hva betyr å skrive at “*Ca. 85% av innbyggerne i Karasjok kommune har samisk bakgrunn*”? Betyr dette at 85% av kommunens innbyggere kan samisk og bruker samisk hjemme i familien og storfamilien, eller at 85% har samisk bakgrunn, men ikke alle kan kommunisere på samisk? En slik ‘CIRCA’ og ‘RUNDE’ formuleringer kan ikke danne et godt grunnlag for politiske beslutninger, eller en reliabel informasjon om språksituasjonen i kommunen.

Enda et eksempel på upresis konklusjon er følgende: “*... de fleste snakker og forstår både samisk og norsk*”. Hvordan kan man tolke dette? Betyr dette at noen av de 85% som har samisk bakgrunn, ikke kan norsk? I så fall, hvilken aldersgruppe hører de til?

Urfolkssaker er sensitive og alvorlige, men også krevende. Eksakte ta ll og fullstendige oversikter om språkforholdene er viktig for komunens språkplanlegging og politiske beslutninger. Informasjonen fra de ovennevnte referansene er misvisende.

Barnas språklige oppvekst og språkbevarende og språkstyrkende aktiviteter

Karasjok kommunes ‘Plan for samisk språkutvikling’ kommer også med slike betraktninger:

Barn i Karasjok vokser opp til å bli to- eller flerspråklige. Samisk språk og kultur går hånd i hånd, og i Karasjok-samfunnet er det samiske språket dominerende. Det er naturlig å bevare og styrke det samiske språket gjennom aktiviteter som er bygget på samisk kultur. Derfor har de ulike kulturarrangementene i kommunen: på Sámedálmot Beavi og 17. mai, samt under påskefestivalen og kulturmarknaden, en viktig rolle i å styrke og synliggjøre samisk språk, identitet og kultur.

Rapporten peker på viktige faktorer for bevaringen, styrkingen og synlig-gjøringen av samisk. Det er imidlertid like viktig å nevne organiserte fritidsaktiviteter som fotball, håndball, skuterkjøring, dans, musikk, vinteridrett, konserter o.l. som språklige handlingsarenaer som kan bidra positivt til å gjøre samisk til et aktivt kommunikasjonsspråk av og for barn og ungdommer. Initiativ til positive holdningsskapende og bevissgjørende tiltak må også inkludere representanter for barn/ungdommer og aktivitetsledere/trenere.

Den eldre generasjonen som viktig ressurs

Den eldre generasjonen er en viktig språk-, kultur- og identitetsbærer for bevaring av samisk språk som et levende språk og for tradisjonskunnskap, taus kunnskap – ikke nedskrevet kunnskap. Det er derfor viktig at eldre med den kompetansen de innehar får mulighet til å bidra som språkmodeller til aktiviteter i barnehage og skole. Spørsmålet er om dagens lovverk tillater å bruke slike menneskelige ressurser i barnehagen og skolen uten ryddige ansettelsesvilkår eller kompetansekrav. Det trengs en juridisk avklaring om hvordan slike menneskelige ressurser kan brukes i Karasjok barnehager og Karasjok skole.

En annen måte å benytte seg av de eldre samisktalende som ressurser, er:

- a) Å avtale med dem og oppsøke dem der de er, eller
- b) Å legge forholdene til rette for voksen-barn treff med et bestemt opplegg, på et bestemt sted i kommunen eller ute i naturen på et bestemt tidspunkt i uka

Sammenfatning

En god del kilder som det refereres til i kommunens plan for samisk språkutvikling, holder ikke mål. De rapportenes konklusjoner er ikke gyldige.

Siden begynnelsen av 90-tallet har Karasjok tematisert språksituasjonen i kommunen og på skolen i flere sammenhenger. Det samiske språkets situasjon i nåtid og framtid opptok de kommunale myndighetene og en rekke prosjektledere i de siste 30 årene. Mesteparten av tematiseringen av samiskens situasjon, har vært fragmentarisk. Et konkret tverrsektorielt samarbeid eller tverretatlig samarbeid for samisk språkvern og samisk vitalisering har ikke vært gjennomført, men samisk har i økende grad blitt gjort synlig i gatebildet. Inne i overnattingsstedene, butikkene, spisestedene, de små bedriftene har samisk derimot ikke vært tilstrekkelig synlig.

Fra det året samisk språklov trådte i kraft, dvs, år 1992 til år 2000, økte Karasjok kommunes innbyggertall med 175, dvs. 6,4%. Fra år 2000 begynte en nedadgående trend i kommunens innbyggertall fra år til år. Fra år 2000 til 2023 har kommunens innbyggertall gått ned med 357 mennesker, som tilsvarer rundt 12% nedgang.

I samme periode fra år 2000 til 2023 gikk elevtallet på skolen med fra 446 til 218. Karasjok kommunes og Karasjok skoles elever i opplæringspliktig alder gikk ned med 228. Dette tilsvarer 51% nedgang. Altså: Elevtallet på skolen ble mer enn halvert på 23 år.

Noen synlige eller systematiske tiltak som ville motvirke nedgangen i innbyggertallet i kommunen og elevtallet i kommunens grunnskole, har det ikke vært.

Kommunens strategiverktøy «*Samisk språkutviklingsplan 2018 – 2020*» tematiserer viktige saker som angår samisk. Plandokumentet refererer til noen kilder som omtaler språksituasjonen i Karasjok kommune, men informasjonen fra de kildene ble, som nevnt ovenfor, ikke kvalitetssikret.

Fra 2018, hvor planen skulle fungere som strategiverktøy, til 2023 dvs. i de siste fem årene har kommunens innbyggertall gått ned med 148. Elevtallet på skolen gikk ned med 91 elever fra 2018 til 2023. Innbyggertallet er viktig å ha oversikt over. Innbyggertallet har å gjøre med mennesker som språkbærere og språkbrukere. Dette tas opp i neste kapittel.

KAPITTEL 5:

KOMMUNENS INNBYGGERE SOM SPRÅKBÆRERE OG SPRÅKBRUKERE

Innledning

For at et levende språk som samisk fortsatt skal være et levende språk i flere handlingsdomener, trengs det mennesker som bruker det både i munnen, hodet og hjertet. Det er mennesker som bruker språket muntlig og skriftlig. Et språk dør eller drepes hvis det ikke er mennesker som bruker det eller ikke får lov til å bruke det som kommunikasjonsspråk.

Over et titalls språk døde i det siste århundret bare i Europa. Det er mange språk som i mer eller mindre grad er truede språk i dag. Samiske språk og kvensk er truede språk i Norge. Det nordsamiske språkets framtid i Norge og i Karasjok er avhengig av at flere lærer og bruker det. Uten mennesker som bruker nordsamisk muntlig og skriftlig risikerer språket å bli 'latinisert', dvs. det finnes fortsatt i skriftlige kilder, men uten talere i daglig kommunikasjon muntlig og skriftlig.

Språkoverføring

Språket overføres fra en generasjon til den neste. Denne overføringen innebærer også overføring av kulturkompetanse, tradisjonell kunnskap, tauskunnskap, overlevelsesstrategier og verdier. Denne språkoverføringen innebærer identitetsutvikling. Språkbevaringen og stabiliteten i de språkbærendes antall og språkets kommunikasjonsfunksjoner i samfunnet, forutsetter at det er en minst like stor yngre generasjon som den voksne/eldre generasjonen. Derfor er territoriale og kommunale innbyggertall viktig å ta i betraktning når man driver med språkplanlegging, språkvern, språkbeskyttelse, språkutvikling, språkvitalisering mm.

Geografisk nærhet av språkbrukere er viktig for urfolkspråket

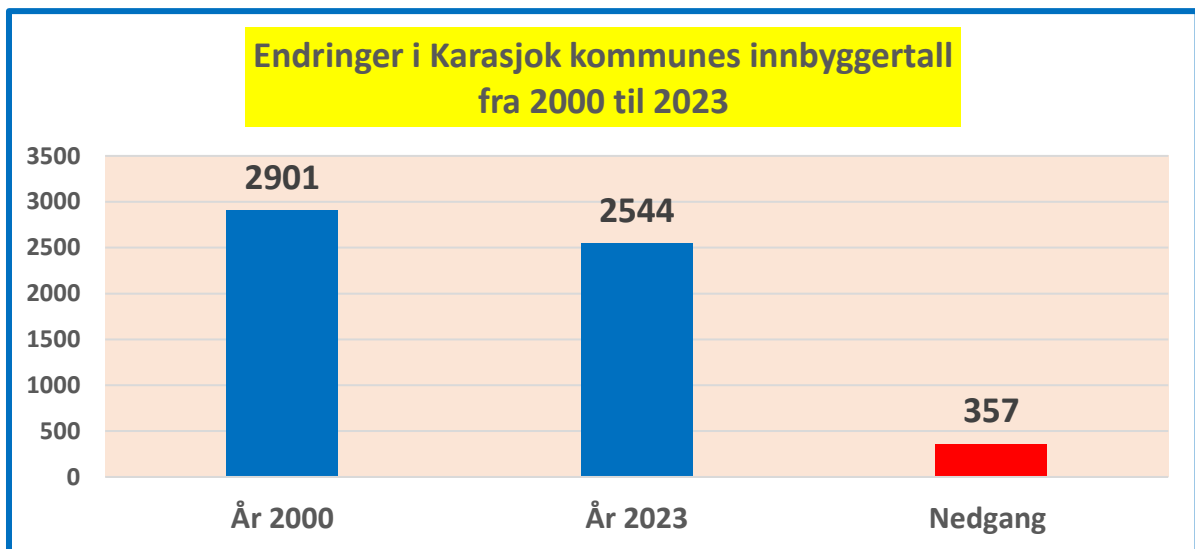
Fastlands-Norge har et areal på 323 787 kvadratkilometer. Hvis det var én samisktalende på hver kvadratkilometer i Norge, ville vi hatt 323 787 samisktalende i landet, men dette store tallet er langt fra å være en garanti for språkets framtid. Hovedgrunnen er at en slik spredt bosetning ikke ville gi gode vilkår for språklig samspill. Geografisk nærhet i en kommune danner derimot bedre forutsetninger for språklig samspill, samhandling, samtale, samarbeid, samvirke, samhold o.l. og utvikle relasjoner til andre som sambygding. Geografisk nærhet øker muligheten til å være medarbeidere, kolleger, naboer, lagkamerater, medlemmer i en forening og treffe hverandre på lokale møteplasser og sosiale arrangementer i kommunen og bruke

språket. Derfor er kommunens innbyggertall en viktig faktor for sosiale relasjoner som inkluderer språklige samspill i kommunalt fellesskap.

Karasjok kommunes innbyggertall gikk ned fra år 2000 til år 2023

I løpet av de siste 23 årene, dvs. fra år 2000 til 2023, gikk Karasjok kommunes innbyggertall ned fra 2901 til 2544. Følgende figur viser denne nedgangen:

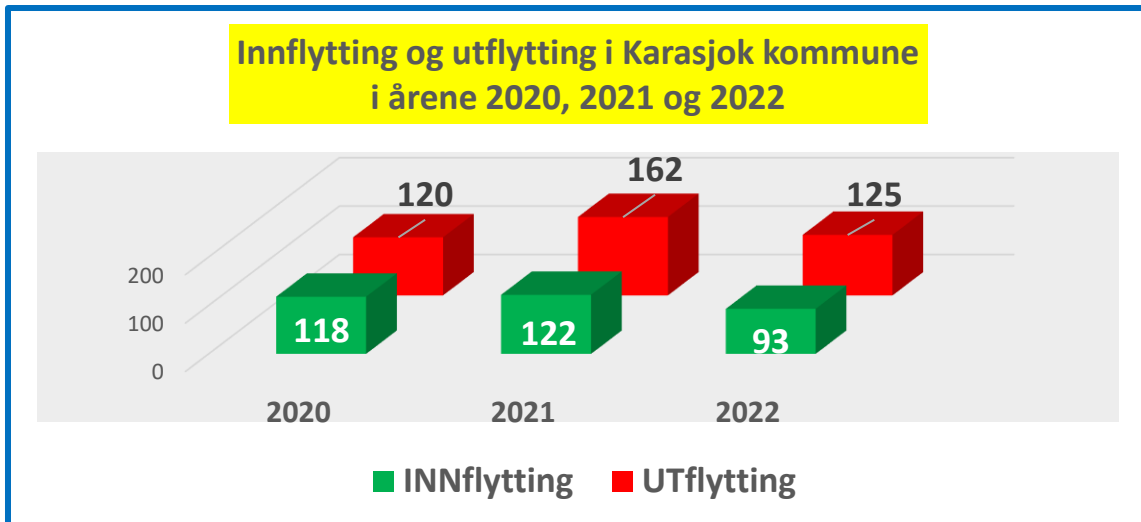

Figur 8: Endringer i kommunens innbyggertall fra 2000 til 2023

I forhold til innbyggertallet i år 2000, er det 357 færre som bor i Karasjok i 2023. Denne nedgangen i løpet av 23 år er rundt 12,3%. Dette betyr at Karasjok kommune har tapt hver åttende innbygger på 23 år. Som ett av de få kjerneområder for det samiske urfolksspråket i landet, representerer denne nedgangen i Karasjok representerer en negativ utvikling som man ikke kan la være å bekymre seg for. Et relativt lite antall språkbrukere i nasjonal og internasjonal sammenheng spres i større geografiske områder med begrensede muligheter for samiskspråklige sosiale relasjoner og med færre antall samiskspråklige handlingsdomener.

Karasjok kommune: Flere flytter ut, færre flytter inn

For å gi et kort innblikk i denne nedadgående demografiske trenden har jeg sett på de siste tre årenes utflytting og innflytting i kommunen. Den følgende figur illustrerer dette:

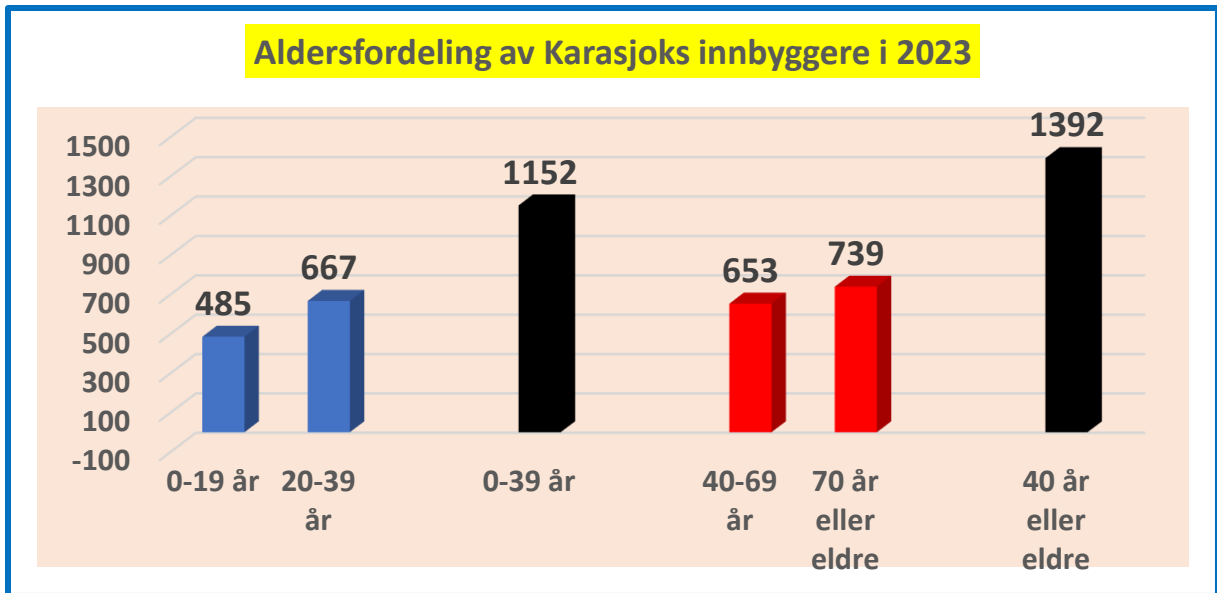
Figur 9: Innflyttingen og utflyttingen i Karasjok kommune i 2020-2022

Det som kommer tydelig fram i figuren er følgende: I løpet av de siste tre årene, dvs i årene 2020, 2021 og 2022, har 74 flere mennesker flyttet ut av kommunen. Pandemi-perioden (2020-2021) taler sitt: I første året av pandemien, dvs. i året 2020, ble Norge nesten nedstengt. I dette året ble netto reduksjon i Karasjok kommune 2 personer. Året etter, i 2021, ble netto utflytting 40. I 2022 flyttet 32 flere personer ut enn de som flyttet inn til kommunen. Ifølge Statistisk sentralbyrås befolkningsframskriving, kommer innbyggertallet i Karasjok kommune til å bli 2 448, dvs. rundt 100 færre enn i dag om sju år, hvis denne nedadgående trenden ikke snus. Dette betyr at gjennomsnittlig vil kommunens innbyggertall gå ned mrd rundt 14 mennesker per år. På den andre siden, hvis vi tar utgangspunkt i de siste to årenes nedgang (40+32) og anslår at gjennomsnittlig vil innbyggertallet gå ned med 28, risikerer Karasjok kommune å ende opp med at innbyggertallet kan bli på rundt 2250.

Karasjok kommunes innbyggertall i 2023

For å kunne utvikle en bærekraftig skolepolitikk og språkpolitikk, er det viktig å ta den demografiske faktoren i betraktning. Samtidig er det viktig å ha faktainformasjon basert på noen dybdeanalyser. De følgende dybdeanalysene er ment å presentere detaljerte tall og tendenser som en viktig folkeopplysning til kommunens innbyggere generelt og kommunens politiske beslutningstakere spesielt.

Følgende figur presenterer antall innbyggere i kommunen fordelt etter ulike aldersgrupper:

Figur 10: Karasjoks innbyggertall i 2023 fordelt etter ulike aldersgrupper

Kommunens innbyggertall er 2544 i 2023. Det er flere mennesker som er 40 år og eldre (rundt 55%) enn de som er 39 år og yngre (rundt 45%) i kommunen. Rundt hver femte innbygger (19%) i kommunen er 19 år eller yngre. Og rundt hver fjerde innbygger (22%) er mellom 20 og 39 år. Hva viser dette? Er dette et naturlig fenomen som gjelder for alle lignende områder? For å utvide vårt forståelsesgrunnlag, synes jeg det er viktig å sammenligne Karasjok med nabokommunene Kautokeino og Alta.

Sammenligning av Karasjok med Kautokeino og Alta

Det er viktig å se om tendensene i innbyggertallsutviklingen i Karasjok kommune ligner på situasjonen i Kautokeino kommune og Alta kommune.

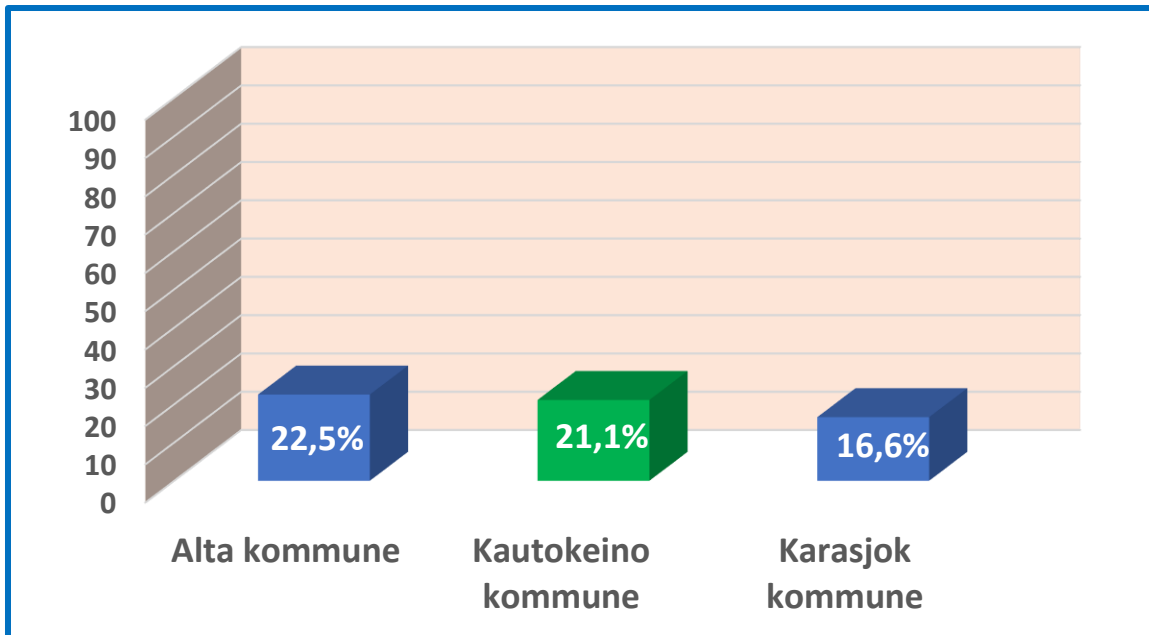
Figur 11: Sammenligning av Karasjok med Kautokeino og Alta

Figuren omfatter noen demografiske fakta fra de tre kommunene. Denne rapportens hovedmål er å se på det samiske språkets situasjon i Karasjok-skolen og kommunen, og komme med alternative forslag til organiseringen av opplæringen på skolen. Hovedmålet er å øke tallet på brukere av samisk og styrke det samiske språket i et inkluderende, multikulturelt og flerspråklig perspektiv. Av den grunn trenger vi tall, dvs. statistisk tall-materiale. Det er viktig å sammenligne skoler eller kommuner basert på tall, men i noen sammenhenger er det også viktig å beregne og synliggjøre prosentvise andeler. I figuren ovenfor ser vi at de tre nabokommunene har ulikt innbyggertall og ulike tall i hver av de ulike aldersgruppene. Derfor vil jeg også foreta noen beregninger, og presentere dem nedenfor for å få litt mer detaljert informasjon om befolknings situasjonen i de tre nabokommunene.

Prosentandelen av de som er under 18 år i forhold til kommunens totale innbyggertall

Den yngste underkategorien av innbyggere i figurene ovenfor er de som er under 18 år.

Figuren viser denne aldersgruppens andel i kommunens innbyggertall.

Figur 12: Prosentandelen av de som er under 18 år i forhold til kommunens totale innbyggertall

Alta har høyest andel yngre (22,5% under 18 år) i sitt totale innbyggertall sammenlignet med de to andre kommunene. Tilsvarende prosentandel i Kautokeino er 21,1% og i Karasjok kommune 16,6%. Prosentandelen av barn og unge (under 18 år) i forhold til det totale innbyggertallet i kommunen, er lavest i Karasjok.

I Alta hører hver 4.5 person hører til den yngre generasjonen (under 18 år). I Kautokeino, rundt 1 av 5. I Karasjok kommune er kun rundt 1 av 6 innbyggere under 18 år. Dette er en viktig informasjon for Karasjok-samfunnet og de politiske beslutningstakere som er opptatt av det samiske språket.

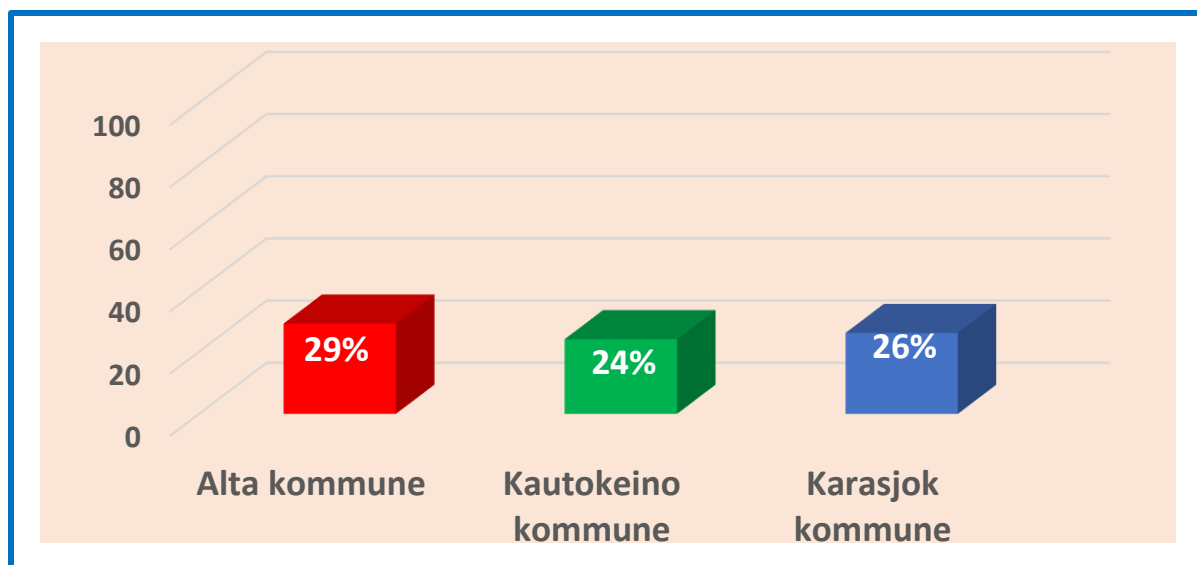
Av de 16,6% som er under 18 år i Karasjok kommune, er det noen som er norsktalende og som ikke gis tospråklig opplæring i norskspråklige B-klasser som kan gjøre dem norsk-samisk funksjonelt tospråklige. Ut fra et språkvitaliseringsperspektiv bør dette være en bekymrings sak for Karasjok-samfunnet.

En annen aldersgruppe som man kan bruke til å sammenligne de tre nabokommunene, er de som er 20-39 år gamle.

Andelen av 20-39 år gamle i kommunens totale innbyggertall

Man kan omtale denne aldersgruppen (20-39) som en gruppe hvor høyest andel av medlemmene er i etableringsfasen når det gjelder *familie, hus, arbeid* og *bosted*. Denne

gruppens valg på disse fire områdene antas å påvirke utviklingen i kommunens innbyggertall. Nedenfor presenterer jeg en sammenlignende figur slik at man kan sammenligne Karasjok kommune med Alta kommune og Kautokeino kommune.

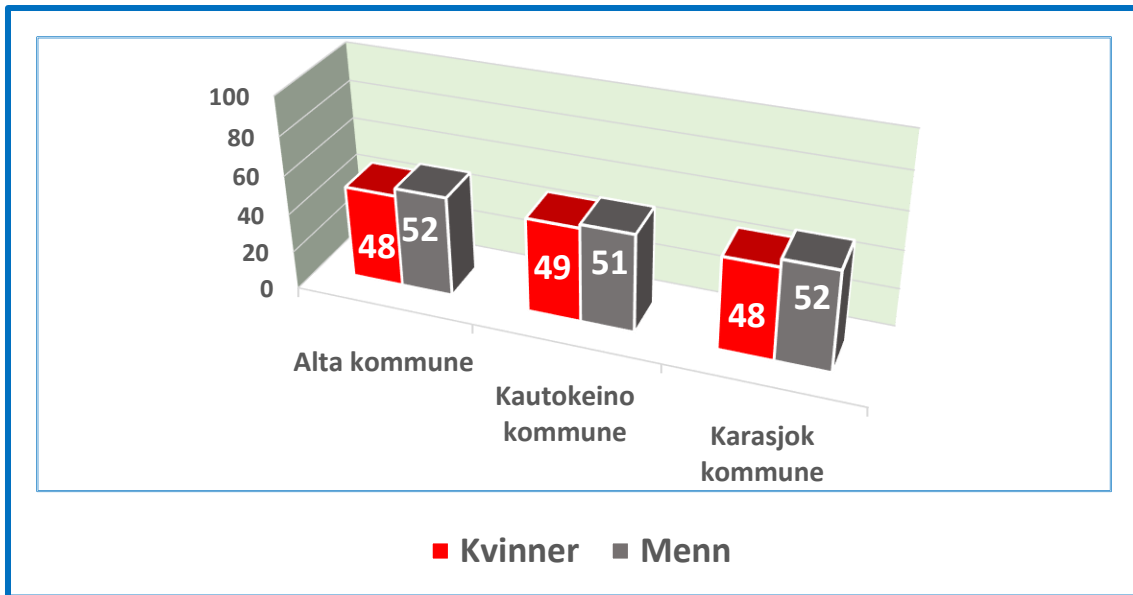

Figur 13: Prosentandel av de som er 20-39 år i kommunens totale innbyggertall

Karasjok kommunes '20-39 år gamle' befolkning er i prosent høyere enn i Kautokeino kommune, men lavere enn i Alta kommune. Begge de to samiske kommunene har en lavere andel av sine innbyggere som er i denne aldersgruppen. Man kan også si at «*Jo lavere prosentandelen denne gruppen utgjør i kommunens totale innbyggertall, jo større fare er det for nedgang i boligkjøpere og barnefamilier i kommunen. Konsekvensen av dette er en nedadgående trend i skolens elevtall*». Neste spørsmål som er relevant å stille i denne sammenheng, er følgende: Hvordan er fordelingen av innbyggertallet etter kjønn?

Kvinnelige og mannlige innbyggere i gruppen 20-39 år

Følgende figur viser andelen av kvinner og menn i aldersgruppen som omfatter de som er 20-39 år gamle.

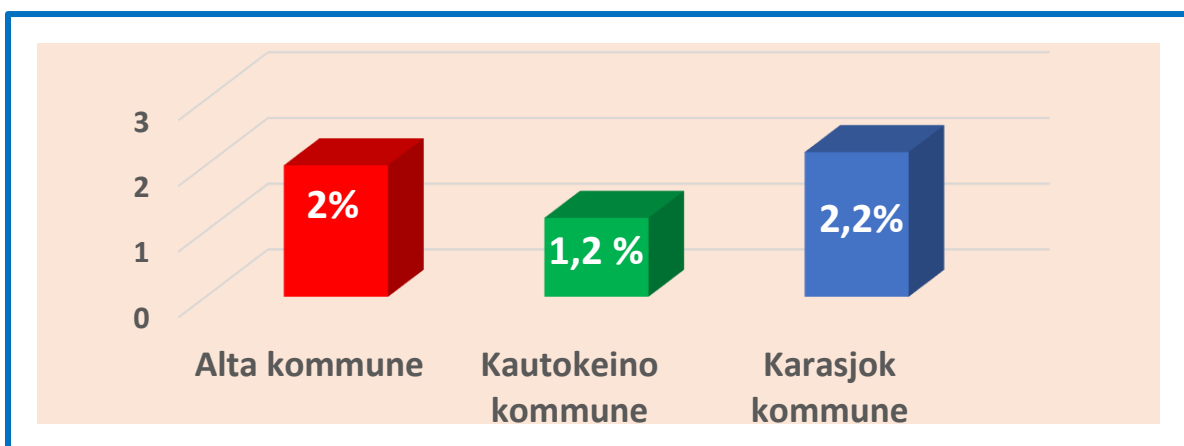

Figur 14: Andelen av kvinnelige og mannlige innbyggere i aldersgruppen 20-39 år

Det er ikke store forskjeller mellom de tre kommunene når det gjelder fordelingen av innbyggertallet etter kjønn. Et felles trekk ved fordelingen etter kjønn er følgende: Andelen av mannlige innbyggere er høyere enn kvinnelige innbyggere i disse kommunene. En forklaring på dette kan være at en høyere andel av kvinner velger å ta høyere utdanning, og dette forårsaker at 20-39 år gamle kvinnelige innbyggere flytter til andre store byer som Tromsø, Trondheim, Bodø, Bergen og Oslo, hvor det er flere valgmuligheter for høyere utdanning.

Prosentandelen av nyfødte i forhold til tallet på 20-39 år gamle i kommunen

En annen relevant sak her, er fruktbarheten i de tre nabokommunene. Følgende figur viser dette:

Figur 15: Prosentandelen av nyfødte i forhold til tallet på 20-39 år gamle i kommunen

Fruktbarhetstallet er høyest i Karasjok kommune (fruktbarhetstall her er antall nyfødte barn per kvinne mellom 20-39 år). For hver kvinne som er mellom 20 – 39 år, fødes det i gjennomsnitt 2,2 barn i Karasjok. Dette er et positivt trekk ved kommunens demografiske situasjon, men dette må tas vare på. Hvordan dette kan gjøres, krever en god del tankearbeid og reelle langsiktige tiltak av politiske beslutningstakere. Jeg velger å komme med en del relevante synspunkter for oppdraget:

Karasjok kommune kan komme til å snu den nedadgående trenden i kommunens innbyggertall dersom følgende forutsetninger er til stede i tiden som kommer:

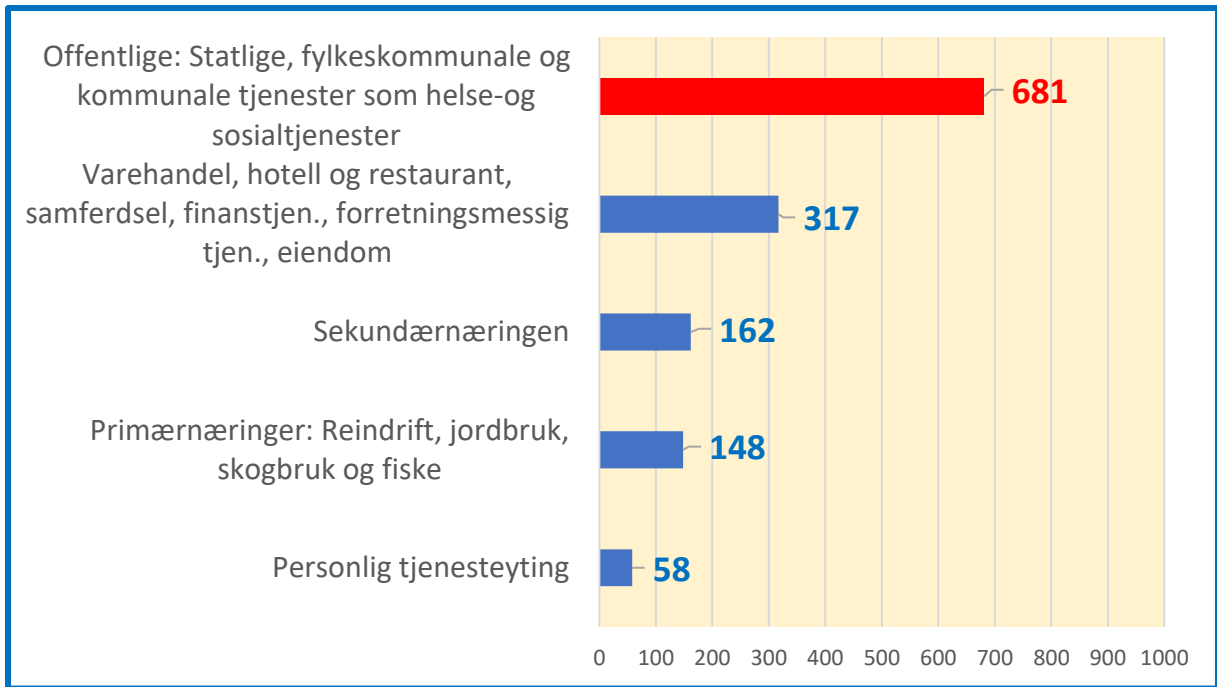
- a) Andelen av befolkningen som er 20-39 år holdes stabil eller økes
- b) Dagens kvinneandel holdes stabil eller økes
- c) Dagens arbeidsplasser som er i samsvar med denne aldersgruppens utdanning/yrke bevares og helst økes
- d) Det skapes flere arbeidsplasser gjennom nye bedrifter i ulike næringer og/eller institusjoner og/eller foretak
- e) Etableringsmuligheter for yngre familier i boligmarkedet
- f) Tilfredsstillende kultur -og aktivitetstilbud for barn og unge
- g) Velfungerende barnehager og Karasjok skole som gir samisktalende barn og elever god opplæring i og på samisk, og som samtidig tilrettelegger for norsk-samisk tospråklighet i barnehage og Karasjok skole for barn og elever som kommer fra norsktalende hjem.

Sysselsettingen i Karasjok kommune i 2022

Arbeid er viktig, det er et gode og det betyr mye for mennesker, deres familier og barn. Valg av bosted /bosetning og arbeid som er i samsvar med ens utdanning og yrke henger nøye sammen.

Følgende figur viser hvor mange heltidsstillinger som er besatt i fem ulike sektorer i Karasjok kommune:

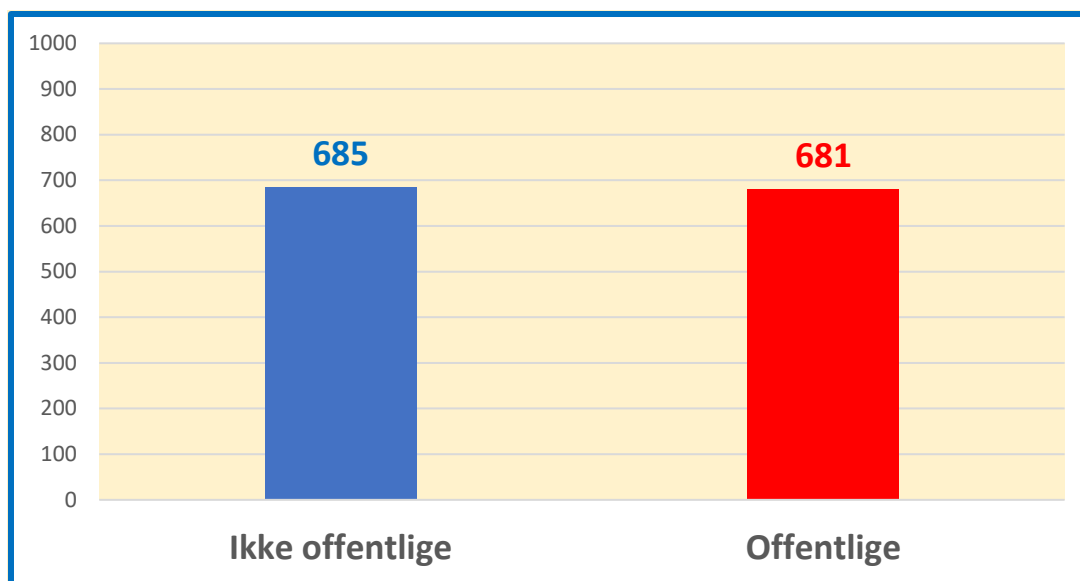

Figur 16: Sysselsettings situasjonen i Karasjok kommune

Den sektoren som sysselsetter flest personer i Karasjok kommune, er offentlige statlige, fylkeskommunale og kommunale institusjoner. Den neststørste sektoren som skaffer arbeidsplasser er varehandelen, samferdsel og hotell- og restaurantsektoren. De to sektorene som sysselsetter færrest antall arbeidsplasser, er 'personlig tjenesteyting' (N= 58) og reindriften og landbruk (N=148).

Sysselsettingen i de offentlige og ikke-offentlige sektorene

Følgende figur gir oss en mulighet til å se fordelingen av arbeidsplassene mellom offentlige og ikke-offentlige.

Figur 17 : Sysselsatte i offentlige og ikke-offentlige sektorer

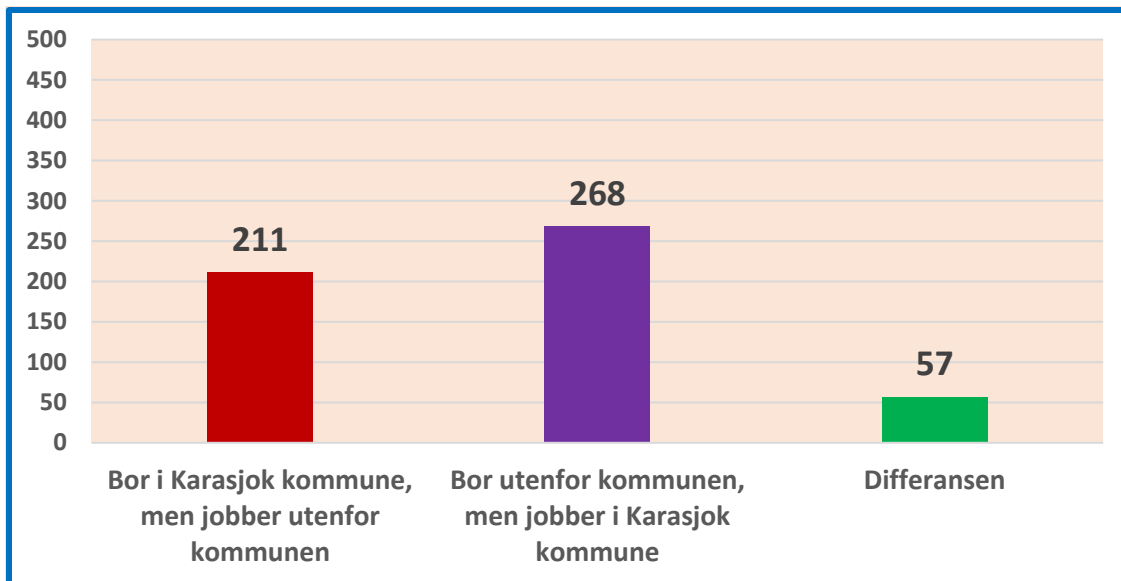
Det er en nesten jevn fordeling mellom de ikke offentlige og offentlige sektorene når det gjelder sysselsatte heltidsstillinger i Karasjok kommune. 1366 mennesker er sysselsatt i de to sektorene.

Slik vi har vist tidligere, har kommunen 1320 innbyggere mellom 20 og 69 år. Dette betyr at det er flere sysselsettingsmuligheter for 20-69 år gamle i Karasjok kommune. Spørsmålet er om det er et sammenfall mellom de kvalifikasjonene og kompetansene som etterspørres, og det som denne aldersgruppens medlemmer innehar. Det ser ut til at det ikke er det, siden det er et betydelig antall pendlere inn til og fra Karasjok kommune. Følgende avsnitt tematiserer dette.

Pendlere inn til og fra kommunen

Pendler-saken synes også å være viktig å tenke på for kommunale beslutningstakere når de drøfter språksituasjonen og næringsutviklingen i kommunen.

Det er 479 mennesker som har pendlingsbaserte arbeidsplasser.

Figur 18: Pendlere i Karasjok kommune

Det er et betydelig antall yrkesaktive personer som bor i Karasjok kommune, men som jobber i en annen kommune. 211 av 1320 mennesker som er mellom 20-69 år og bostedsregistrert i Karasjok kommune, jobber utenfor kommunen. Det betyr at 16% av kommunens befolkning i denne aldersgruppen har jobber som er utenfor kommunen selv om de er bostedsregistrert i kommunen. På den ene siden er det positivt at så mange mennesker har kompetanse som andre enn Karasjok kommune spør etter. Det er også positivt ut fra kommunens økonomiske perspektiv at de skaffer kommunen en god del skatteinntekter fra sine arbeidsplasser i andre kommuner. Men man kan ikke utelukke at disse 211 mennesker eller noen av dem er potensielle utflyttere i framtiden. Det er ikke godt å si om dette er en reell fare, men man kan ikke utelukke det heller. Det å skaffe flere arbeidsplasser i kommunen kan få disse yrkesaktive menneskene til å jobbe i kommunen og bli noenlunde sikre Karasjok-bosatte i framtiden.

En annen viktig pendlergruppe er de som har jobber i kommunen, men som ikke bor i kommunen. Det er 268 mennesker som jobber i denne kategorien. De utfører 268 av de 1366, heltidsstillingene i Karasjok kommune, dvs. rundt 20%.

Et relevant spørsmål i denne sammenheng er følgende: Har Karasjok kommune en 'policy' for å gjøre bosetningen av denne INN-pendlergruppen i Karasjok kommune, attraktiv?

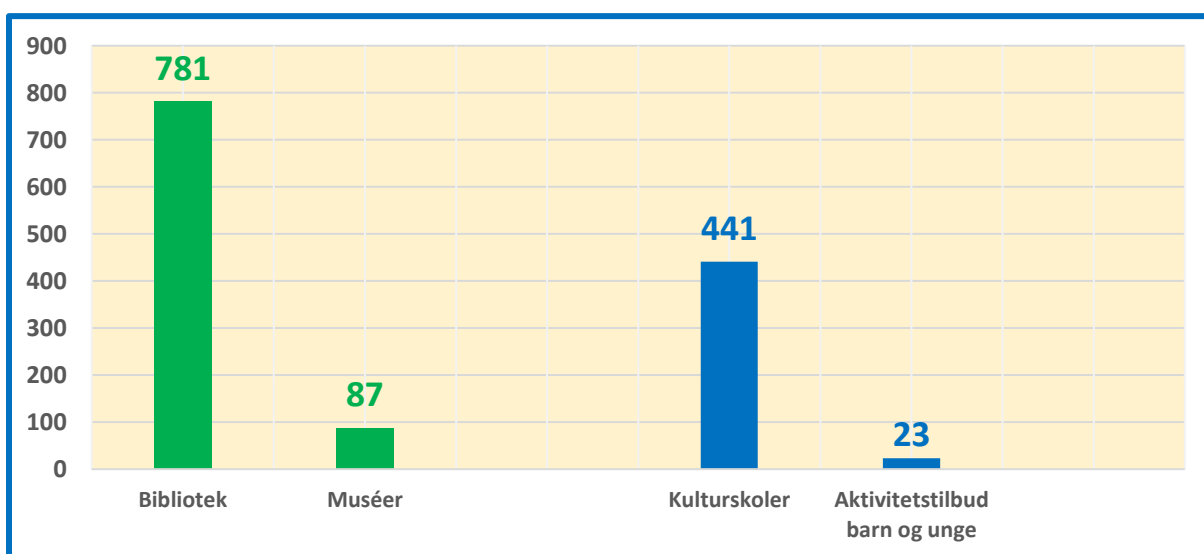
Det er flere faktorer som kan gjøre kommunen til et attraktivt sted å bo i. Det ene er barnehagetilbudet, det andre skoletilbudet, og det tredje er kultur- og aktivitetstilbudet for barn og ungdommer. Dersom INN-pendleren er samisktalende, kan det hende at disse tre

områdene ikke er nok for å rekruttere dem til kommunen. En undersøkelse blant denne INN-pendler-gruppen synes å gi kommunale beslutningstakere nyttig informasjon.

Dersom INN-pendleren er norsktalende, kan man med stor sannsynlighet si at barnehagetilbudet, skoletilbudet og kultur- og aktivitetstilbudet for barn og ungdommer er en viktig faktor dersom vedkommende har familie og barn. En tydelig, skjematisk og informativ presentasjon av organiseringen av barnehagetilbudet og skoletilbudet i kommunen er absolutt nødvendig. Per i dag har ikke Karasjok kommune en informativ brosjyre om kommunens barnehager. Det finnes heller ikke noen informativ brosjyre om opplæringsorganisasjonen ved Karasjok kommunes 10-årige grunnskole. Det holder ikke å si at «*Dette er en samisk kommune*» eller «*Vi har Sametinget lokalisert i kommunen*» eller «*Vi har full barnehagedekning i kommunen*» eller «*Vi har kulturskole og aktivitetstilbud for barn og ungdommer*» eller «*Det finnes norskspråklige klasser for ditt barn på skolen som vi kaller B-klasser*». Ingen restaurant kan få kunder ved å si at «*Vi har mat*» uten at man presenterer en meny med ingredienser og priser. I lengden holder ikke dette heller, hvis det ikke er samsvar mellom meny og mat! Karasjok kommune må være flinkere til å presentere seg selv og sine barnehage- og skoletilbud både for nåværende innbyggere og potensielle innflyttere.

Tilbud til barn og unge i Karasjok kommune

Følgende figur viser kommunale utgifter (i kr) per innbygger til følgende fire kultur- og aktivitetstjenester hvor barn og unge er hovedmålgruppen i Karasjok kommune:

Figur 19: Karasjok kommunes utgifter (i kr) per innbygger i 2022

Det ser ut til at Karasjok kommune bruker kr 1332 per innbygger til disse kultur- og aktivitetstjenestene. Dette tilsvarer rundt 3,4 millioner kroner (i 2022). Hva slags tilbud dette dreier seg om for barn i barnehagealder, i skolealder og for 16-19 åringer og voksne, må tydeliggjøres og informasjonen tilgjengelig gjøres.

KAPITTEL 6:

KARASJOK SKOLE ER I EN KREVENDE TID, MEN MED MULIGHET TIL Å BLI SAMISK FOREGANGSSKOLE

Innledning

Karasjok skole er den eneste skolen i kommunen, og den er en grunnskole. I dette kapitlet analyseres ulike faktorer ved skolen. Skolen befinner seg i en krevende tid, men har samtidig store muligheter til å bli en foregangsskole i det samiske samfunnet. Det er bestemt at skolen skal få et nytt skolebygg i de nærmeste årene. Ingen annen sak opptar det samiske samfunnet så mye som det samiske språkets nåværende stilling og dets situasjon i framtiden. Samtidig skjer det mange endringer i det samiske samfunnet generelt og i Karasjok kommune spesielt. Karasjok-skolen blir påvirket av endringene i det omkringliggende samfunnet og storsamfunnet. Rekruttering av formelt kompetente samisk-norsk tospråklige lærere, nedgangen i kommunens innbyggertall, nedgangen i skolens elevtall og skolens tradisjonelle opplæringsorganisering for samiskspråklige og norskspråklige elever, representerer viktige utfordringer for skolen, for det samiske språket og for læring av samisk av de elevene som kommer fra norskspråklige hjem. I dette kapitlet skal jeg ta opp og drøfte ulike aspekter ved disse utfordringene og nevne mulige løsningsforslag. Jeg begynner med lærersituasjonen ved skolen.

Karasjok skoles ledelse og lærere har et spesielt ansvar

En dyktig skoleledelse og kompetente lærere generelt og samisk-norsk tospråklige lærere spesielt er viktig for Karasjok skole. Elevene tilbringer en viktig del av livet sitt på skolen. Det er lærere som iverksetter og gjennomfører læreplanverket. Det er en viktig oppgave for undervisningspersonalet på skolen å legge forholdene - både i og utenfor klassene - godt til rette for sosial-, språk- og kunnskapslæring. Karasjok kommune og Karasjok skole representerer ett av kjerneområdene for det samiske språket. Skolens ledelse og lærere har et spesielt ansvar for den samiske sosialiseringen, for det samiske språket og for verdsettingen og formidlingen av den samiske kulturen.

Undervisningspersonalet i Karasjok skole

I skoleåret 2023-2024 er det 46 lærere som jobber under skolens ledelse ved Karasjok skole. Det er imidlertid slik at ikke alle har 100% stilling.

28 lærere underviser på barnetrinnet (1.-7. tr).

16 lærere underviser på ungdomstrinnet (8. – 10.tr).

2 lærere jobber med voksenopplæring og grunnskoleopplæring for voksne.

Tre lærere har avdelingsleder-funksjoner på mellom 30-70% av sine lærerstillinger:

- Én avdelingsleder for 1.-4. trinn og SFO
- Én avdelingsleder for 5.-7. trinn
- Én avdelingsleder for 8.-10. trinn

Én av lærerne driver med fjernundervisning.

To av skolens 46 lærere dekker finsk/finsk som andresopplæring.

Rådgiver- og sosiallærerfunksjonene på ungdomstrinnet dekkes av 40% av ett lærerårsverk.

Noen av disse 46 lærerne har av ulike grunner redusert stilling.

Summen av lærerstillingene utgjør rundt 41 hel-stillinger/årsverk. Dette dekker skolens nåværende stillingsbehov og de nærmeste årenes stillingsbehov, selv om elevtallet kan gå litt opp.

Ifølge skolens ledelse dekkes 4 av 41 stillinger på skolen av samiskspråklig undervisningspersonale uten formell undervisningskompetanse.

I tillegg til de 46 lærerne som har undervisningsfunksjoner, har skolen to assistenter og én miljøarbeider som jobber med elever med spesialpedagogiske behov. Videre har skolen 2 språkpedagoger på deltid (30% stilling). Skolen har også beredskapselever, men utgiftene til ekstra stilling/deltidsstilling dekkes av elevenes opprinnelige kommuner.

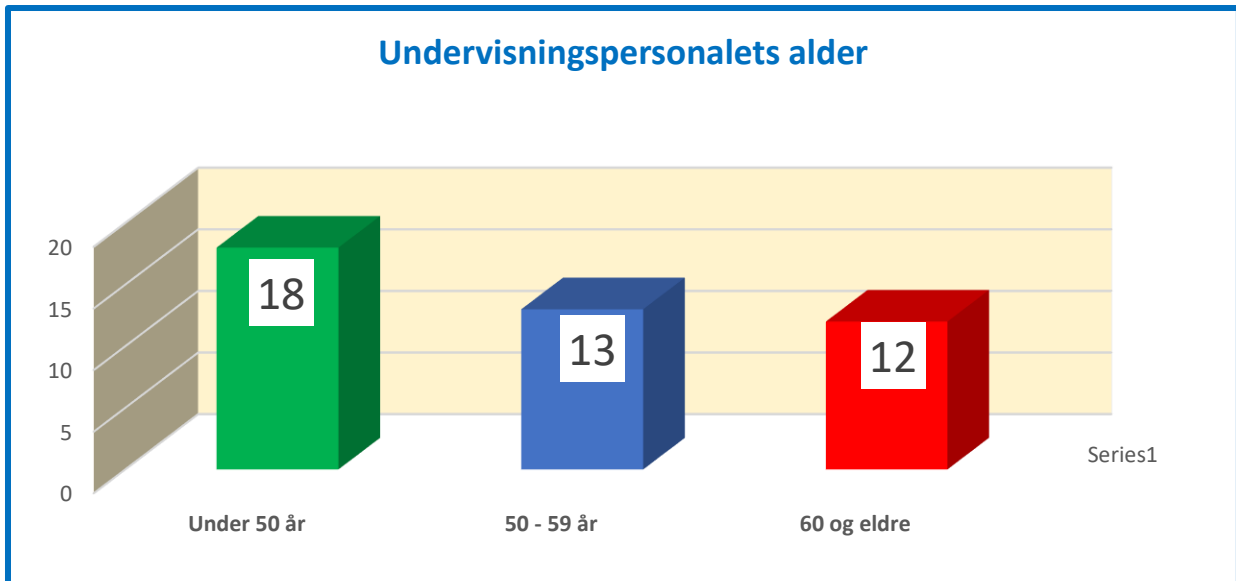
Rundt 41 hel-lærerstillinger på 228 elever betyr rundt 5,6 elev per en heltids-lærerstilling.

Denne oversikten kan innebære en del feilmarginer, for det skjer små endringer hele tiden, men dette endrer ikke det generelle bildet av skolens personellsituasjon.

Aldersgruppering av undervisningspersonale

To av de 46 lærerne er pensjonister og jobber med voksenopplæring /norsk for innvandrere og grunnskoleopplæring for voksne, og en av lærernes alder mangler vi opplysninger om.

Følgende figur viser aldersfordelingen av 43 lærere:

Figur 20: Karasjok skoles undervisningspersonale fordelt etter tre aldersgrupper

Hvis dagens elevtall, opplæringsorganisering og antall lærerstillinger holder seg stabilt i de nærmeste fem årene, er sannsynligheten stor for at Karasjok kommune vil trenge 12 nye lærere, hvorav 11 samisktalende og én norsktalende.

Hvis de som er over 60, men under 65 år i skoleåret 2023-2024, velger å gå av med pensjon når de er 65 år, kommer Karasjok skole til å trenge 7 nye samisktalende lærere innen tre år. To av lærerne i denne gruppen kan gå av innen ett år.

Basert på skolens egne tall har Karasjok skole ganske bra dekning av lærere med formell undervisningskompetanse, dvs. lærere som har formell undervisningskompetanse for småskoletrinnet, barnetrinnet og/eller ungdomstrinnet (Førskolelærere/barnehagelærere med tilleggsvidereutdanning, allmennlærere (inkludert både 1-7 og 5-10 gruppen) og faglærere er inkludert i den formelt kompetente lærergruppen). Samtidig har skolen fire lærere som ikke har formell undervisningskompetanse. 2 av dem lærerkandidater. Skolen har som nevnt tidligere også minst tre formelt kompetente lærere som med ulike stillingsprosjenter utfører avdelingslederfunksjoner.

Elevene møter formelt ukvalifiserte lærere i betydelig omfang

Karasjok skole har formelt ukvalifiserte personer i sitt undervisningspersonale og flere lærere med formell undervisningskompetanse utfører andre funksjoner enn 100% undervisningsoppgaver. Dette gjør at det er flere vikarer som underviser elevene i kortere eller lengre perioder. Og dette slår ut negativt i statistikker:

Ifølge GSI (Grunnskolen informasjonssystem) ble 16,8% av undervisningen gjennomført av ukvalifiserte i Karasjok-skolen i 2022-2023.

Et søk i Statistisk sentralbyrås (SSB) statistikker viser følgende for 2022:

5 av lærerne hadde universitets-/høgskoleutdanning, uten pedagogisk utdanning, og

6 personer som jobber på skolen hadde videregående utdanning eller lavere. De er ansatt i elevrettet arbeid.

Denne forskjellen mellom to offentlige registreringssystemer og tallene fra skolens ledelse skyldes følgende:

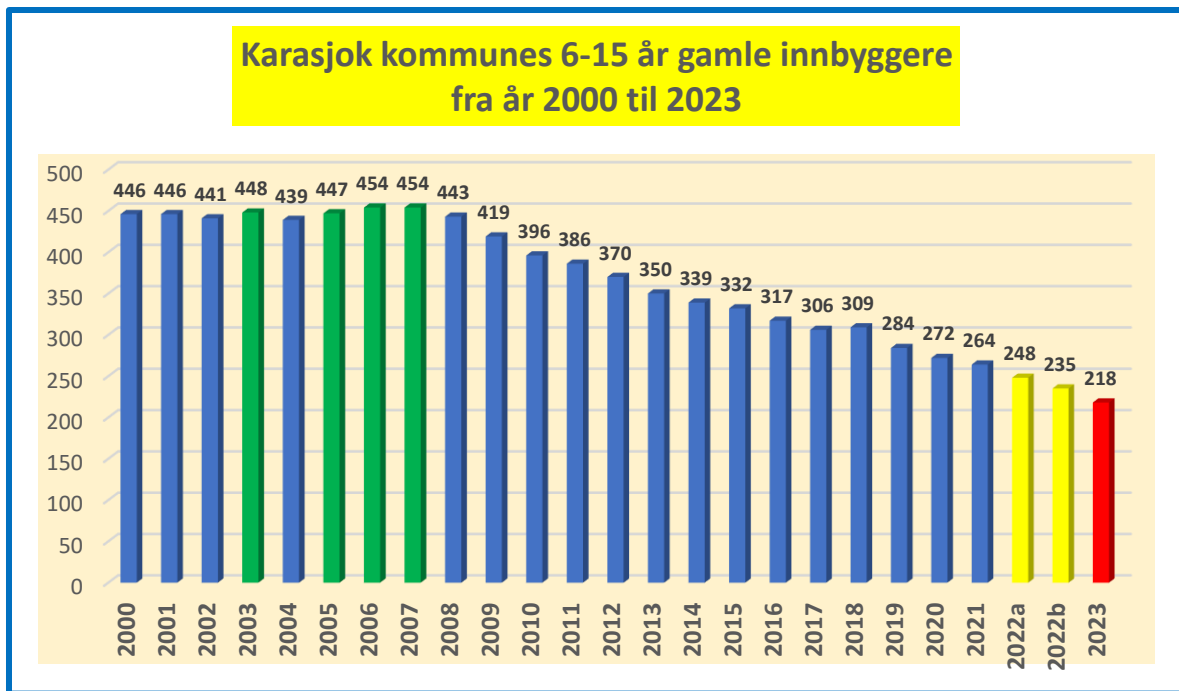
- a) GSI-statistikken baserer seg på rektorenes rapportering av den faste bemanningen de har planlagt på starten av skoleåret. GSI-tallene inkluderer ikke bruk av vikarer, som ofte mangler lærerutdanning.
- b) SSB-tallene baserer seg på detaljert informasjon om hvor mange lærerårsverk som er innom skolene i løpet av en uke i november som mangler godkjent lærerutdanning.

Det er mulig at de som har førskolelærerutdanning eller barnehageutdanning, og de som ikke har PPU (Praktisk pedagogisk utdanning) og som er ansatt i fast stilling som lærere, av SSB blir inkludert i lærerårsverk som ble utført av de som mangler godkjent lærerutdanning.

Hvis man, basert på informasjon fra skolens ledelse, anslår at 6-7 av 43 lærerårsverk i Karasjok skole dekkes av undervisningspersonale uten godkjent lærerutdanning, betyr det at rundt 14-16% av undervisningen i et skoleår gis av de som ikke har godkjent lærerutdanning.

Elevtallsutviklingen i Karasjok skole

Språkbevaring, språkvern og opplæringsorganisering på skolen handler først og fremst om lærere og elever. Ovenfor har jeg drøftet lærersituasjonen. Her skal jeg rette fokuset mot elevtallsutviklingen.

Figur 21: Karasjok kommunes 6-15 år gamle innbyggere i de siste 23 årene

Det blir ikke feil å omtale 6-15 år gamle innbyggere som elever i Karasjok skole. Utenom de fire årene som er markert med grønne søyler i figuren ovenfor, gikk elevtallet jevnt og trutt ned fra 446 i år 2000 til 218 i begynnelsen av skoleåret 2023-2024.

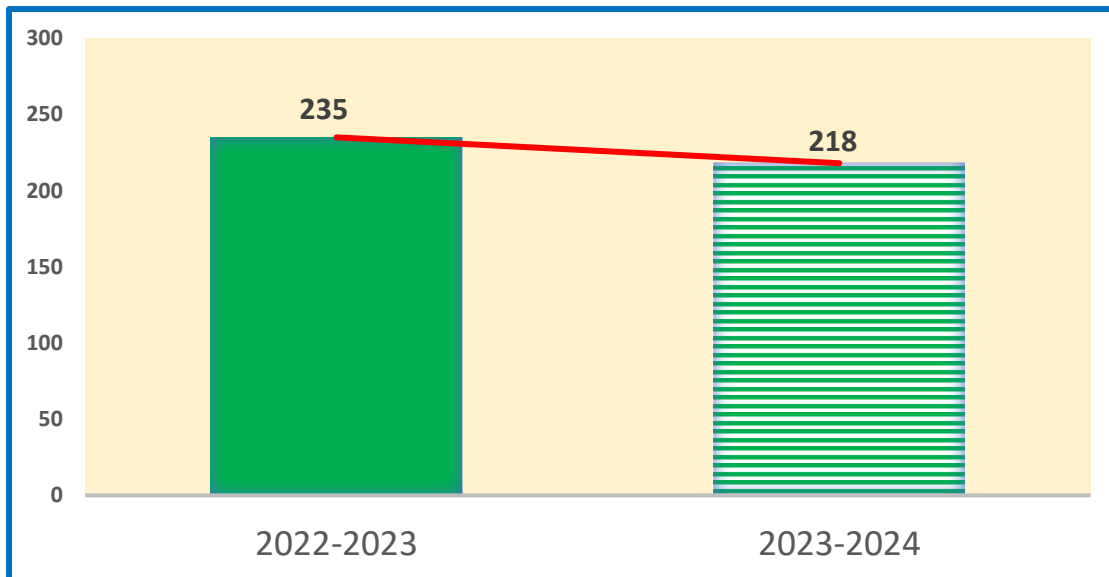
Slik figuren viser, er tallet på elever i Karasjok skole halvert i løpet av de siste 23 årene. Dette er en utvikling som bør bekymre de lokale og statlige myndigheter, herunder Samediggi.

Det er to gule søyler i figuren ovenfor. Grunnlagsmaterialet har jeg hentet fra Statistisk sentralbyrås (SSB) befolkningsstatistikker. I SSBs statistikker står at det er 248 barn og unge mellom 6-16 år i 2022. Det har jeg markert med 2022a. Men i skoleåret 2022-2023 var det 235 elever i Karasjok skole ifølge skolens oversikter som jeg har hentet fra rektor May Britt Hansen. Derfor har jeg to gule søyler i figuren. Differansen er 13 personer. Jeg velger så langt det er mulig å ta utgangspunkt i skolens faktiske elevtall i flere av de følgende avsnittene. Det er også viktig å huske på at Karasjok skole pleier å ha 2-4 beredskapselever på grunn av behandlingsaktiviteter på den regionale helseinstitusjonen som er lokalisert i kommunen.

Elevtallsutvikling fra 2022-2023 til 2023-2024

I de følgende avsnittene skal jeg belyse og drøfte elevtallsutviklingen på skolen i de siste skoleårene generelt og de to klassetypene på ulike trinn spesielt. Hensikten med statistiske analyser og drøftinger er å etablere en så fullstendig som mulig oversikt over de historiske

endringene og dagens situasjon når det gjelder elevtallsutviklingen og opplæringsorganiseringen på skolen. Følgende figur synliggjør nedgangen på elevtallet ved Karasjok skole fra skoleåret 2022-2023 til skoleåret 2023-2024:

Figur 22: Elevtallsendringen fra 2022-2023 til 2023-2024

Det er 17 færre elever på Karasjok skole i 2023-2024 sammenlignet med 2022-2023. Nedgangen tilsvarer rundt 7%.

Tendenser i elevtallsendringene i Karasjok skoles nære fortid og nåtid er viktig for planleggingen av opplæringen på skolen der det blir tatt hensyn til de tidligere nevnte sju virkemidlene for bærekraftig språkpolitikk. Språkpolitikken i skolesektoren kan ikke anses adskilt fra kommunens språkpolitikk og storsamfunnets språkpolitikk. Der det er språk, er det også politikk. Og når språket er et truet urfolksspråk, blir politikken enda viktigere. Dette skal jeg komme tilbake til senere i rapporten.

Presisering av noen sentrale begreper

Det er viktig i denne rapporten å gjøre rede for noen sentrale begreper.

Samiskspråklige elever: I noen publikasjoner brukes også betegnelsen ‘*samiske elever*’ eller ‘*elever med samiskspråklig bakgrunn*’ eller ‘*elever med samisk som førstespråk*’ eller ‘*elever fra samisktalende hjem*’ eller ‘*samisk som førstespråkelever*’.

Samiskspråklig bakgrunn betyr at eleven kommer fra det samiskspråklig hjem ved skolestart som 6-åring. Elever i denne kategorien kan også i varierende grad norsk før de begynner på

skolen. De er samiskdominant tospråklige. Noen av dem har to førstespråk, samisk og norsk. Det finnes også elever som kan samisk, finsk eller russisk og norsk når de begynner på skolen. Elevenes språklige situasjon hjemme sier ingenting om foreldrenes etnisitet, men hjemspråket. Tospråklighet og trespråklighet er utbredt i Karasjok, men samisk-norsk tospråklige elever er den desidert største gruppen. I denne tilnærmingen holdes andre språk som for eksempel engelsk, utenfor.

Norskspråklige elever: Denne elevgruppen er også en sammensatt gruppe. De fleste kommer fra norskspråklige hjem eller hjem hvor både norsk og samisk brukes, men norsk er deres dominante språk ved skolestart som 6-åring. Deres norskspråklige eller norskdominante språklige bakgrunn sier ingenting om foreldrenes/foresattes etnisitet, men hjemspråket. Det finnes også noen elever med innvandrerbakgrunn hvor den ene eller begge foreldre har innvandrerbakgrunn. De fleste kan anses som en del av denne gruppen.

Det er også flere begreper som er nødvendig å presisere her. Det første er skillet mellom 'skolefag' og 'språkfag'. Det andre er skillet mellom 'opplæring i språk' og 'opplæring på språk'.

Skolefag: I denne rapporten står skolefag for fag i skolen som matte, naturfag, samfunnsfag, duodji, KRLE, musikk o.l. som ikke er språkfag.

Språkfag: I denne rapporten står språkfag for samisk, norsk, finsk og engelsk, men eventuelt også flere andre språk som det gis undervisning i.

Opplæring på et språk og opplæring i et språk: Det er viktig å skille mellom i og på når man drøfter opplæringen av samiskspråklige barn/elever. i og på er her ikke bare preposisjoner som en ordklasse. De er viktige juridiske begreper. Opplæring på et språk angår undervisningsspråket i skolefagene. Eksempler: Opplæring på samisk betyr at opplæringsspråket er samisk. Faget kan være matte eller samfunnsfag. Læreren snakker samisk, dvs. læreren underviser på samisk (I noen fag på noen klassetrinn kan læreboka være norsk-)

Opplæring i samisk angår språkfagene. Opplæring i samisk betyr at en elev får opplæring i sitt førstespråk samisk eller i samisk som andrespråk.

Karasjok skoles to klassetyper

Det har vært en tradisjon i Karasjok-skolen å dele elevene i to grupper basert på deres språklige bakgrunn, og etablere to klassetyper. Elevene blir plassert i én av de klassetypene når de begynner på skolen. Karasjok skoles tradisjonelle organisering av opplæringen baserer seg på følgende to klassetyper:

A-/Á-klasser: Samiskspråklige klasser/samiske klasser

B-klasser: Norskspråklige klasser/norske klasser.

Opplæringen i A-/Á-klasser: Samiskspråklige klasser/samiske klasser

Opplæring i A-/Á-klasser: Opplæringen i skolefag i samiskspråklige klasser foregår på samisk. Elevene får også opplæring i tre språkfag: opplæring i samisk som førstespråk, opplæring i norsk for de som har samisk som førstespråk, og opplæring i engelsk. Det er samiskspråklige lærere med formell undervisningskompetanse som underviser på samisk i de skolefagene.

Opplæring i B-klasser: Opplæringen i skolefag foregår på norsk i B-klassen. Elevene får også opplæring i tre språkfag: Opplæring i norsk, opplæring i samisk som andrespråk og opplæring i engelsk.

Elever som begynner i en A-klasse eller Á-klasse på hvilket som helst trinn (1. trinn eller senere) kan emigrere til en B-klasse når som helst. Derfor har skolen en spesiell timeplanmessig tilrettelegging som gjør det mulig for de emigrerte elevene å få opplæring i samisk som førstespråk istedenfor samisk som andrespråk i B-klassene. Denne praksisen åpner for at noen samiskspråklige elever og/eller samisk-norsk tospråklige elever kan få opplæring i to førstespråkfag: Samisk som førstespråk og norsk (som førstespråk).

Skolens elever med finsk eller finsk-samisk bakgrunn, får også opplæring i finsk uavhengig av den klassetypen de går i. På de fleste trinn er de norskspråklige klassene (B-klassene) fådelte klasser, dvs. aldersblandede klasser. Elever som går i slike klasser, får sin opplæring sammen med jevnaldrende og andre elever som er ett trinn yngre eller ett trinn eldre. I noen tilfeller er det elever fra tre forskjellige trinn som går i samme klasse. Det betyr at noen elever har klassekamerater som er jevnaldrende eller ett til to år yngre eller ett til to år eldre enn seg selv.

Avklaring av to viktige begreper i sammenheng med tospråklighet

Det er to viktige begreper i sammenheng med barnas tospråklige utvikling. De beskriver prosessene som skjer når barna begynner å forholde seg til to språk. I samisk sammenheng handler dette om barnas forhold til samisk og norsk i et tidsperspektiv. Det ene begrepet er *additiv tospråklighet*. Dette betyr følgende: Samisktalende barn bevarer, videreutvikler og bruker sitt språk, samisk, mens de lærer seg norsk. Deres møte med norsk er nesten uunngåelig. Samiske barn tilegner seg norsk på en naturlig måte og lærer det på skolen på en formell, styrt måte. Hvis elevens norskspråklige utvikling ikke går på bekostning av samisk i denne språklæringsprosessen, betyr det at eleven adderer norsk til sin samisk og opplever *additiv tospråklighet*.

Det motsatte av *additiv tospråklighet* er *subtraktiv tospråklighet*. Det betyr i denne sammenheng at en samisktalende person skifter språket sitt. Storsamfunnets språk, norsk, overtar elevens førstespråk, oppvekstspråk, primære sosialiseringsspråk, dvs. samisk. Hvis flere barn og unge i det samiske urspråksamfunnet gjennomgår subtraktiv tospråklighet, kan man snakke om en tendens til språkskifte på samfunnsplanet. Et langvarig språkskifte resulterer i språktap og følgelig språkdød. Av etiske og faglige grunner bør man satse på additiv tospråklighetsstrategien. Resultatet blir da *funksjonell tospråklighet*, førstespråket blir bevart, brukt og videreført. Funksjonell tospråklighet innebærer en god del sosiale, følelsesmessige, kulturelle, identitetsrelaterte, faglige og kognitive fordeler.

Juridiske rammer

I de foregående avsnittene har jeg drøftet praksiser som to klassetyper, *elevemigrasjon* fra A-/Á-klasse til B-klasse og opplæring *i og på* samisk.

Den juridiske rammen for disse praksisene finner vi i opplæringslovens § 6-1 og § 6-2 slik en kan lese i rammen i følgende figur:

§ 6-1. Definisjonar

I lova her tyder

- same: person som kan skrivast inn i samemanntalet, jf. § 2-6 i lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (samelova), og barn av dei som kan skrivast inn
- samisk: nordsamisk, sørsamisk eller lulesamisk
- samisk distrikt: 1) det samiske forvaltningsområdet etter § 3-1 i samelova, 2) andre kommunar eller delar av kommunar etter forskrifter gitt av Kongen i statsråd etter at Sametinget og dei kommunane og fylkeskommunane spørsmålet gjeld, har fått uttale seg.

§ 6-2. Samisk opplæring i grunnskolen

I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk.

Utanfor samiske distrikt har minst ti elevar i ein kommune som ønskjer opplæring i og på samisk, rett til slik opplæring så lenge det er minst seks elevar igjen i gruppa.

Kommunen kan vedta å leggje opplæring på samisk til ein eller fleire skolar i kommunen.

Kommunen kan gi forskrifter om at alle i grunnskolealder i samiske distrikt skal ha opplæring i samisk.

Utanfor samiske distrikt har samar i grunnskolealder rett til opplæring i samisk. Departementet kan gi forskrifter om alternative former for slik opplæring når opplæringa ikkje kan givast med eigna undervisningspersonale på skolen.

Elevane avgjer sjølv om dei vil ha opplæring i og på samisk frå og med 8. årstrinnet etter første, andre og femte leddet.

0 Endra med lov [17 juni 2005 nr. 105](#) (ikr. 17 juni 2005 iflg. [res. 17 juni 2005 nr. 660](#)).

Figur 23: Opplæringslovens §§ 6-1 og 6-2

Karasjok kommune er i *samisk distrikt*, dvs. i det samiske forvaltningsområdet.

Opplæringslovens § 6-2 første ledd: *I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk*. Denne rettigheten bruker elever med samiskspråklig eller samisk-norsk tospråklig bakgrunn. Slik jeg har drøftet ovenfor, gis elevene i disse to elevkategoriene opplæring i og på samisk i Karasjok siden kommunen er i samisk distrikt.

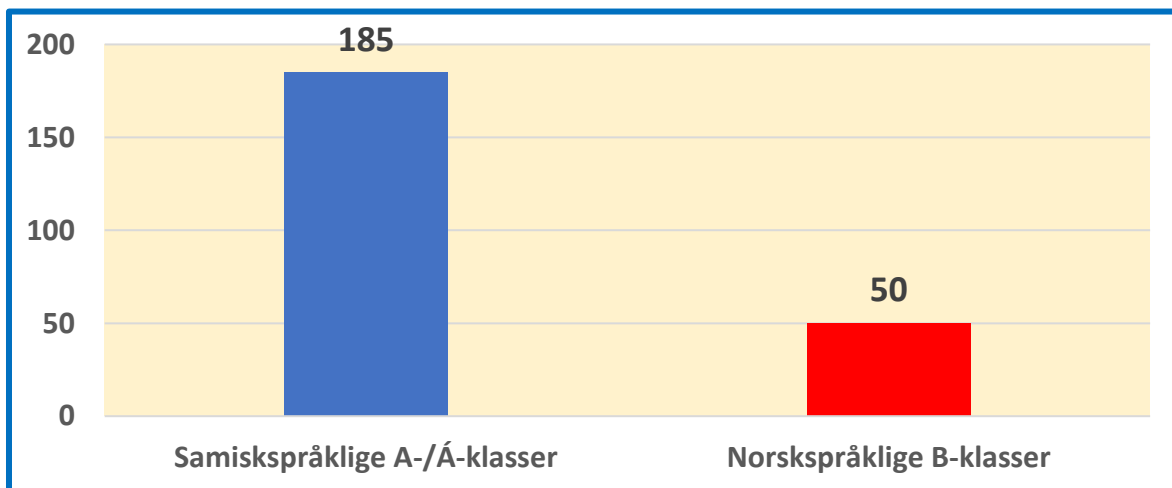
Det er viktig å legge merke til at ifølge den ovennevnte lovparagrafen er opplæring i og på samisk ikke en plikt, men en rettighet. Elever fra norsktalende hjem bruker bare den ene delen av denne rettigheten: Opplæring *i* samisk som andrespråk, men ikke opplæring *på* samisk. En

grunn til dette er at Karasjok skole ikke har den type opplæringsmodell som også innebærer opplæring på samisk.

I § 6-2 fjerde ledd lyder slik: *Kommunen kan gi forskrifter om at alle i grunnskolealder i samiske distrikt skal ha opplæring i samisk.* Men opplæring på samisk er ikke en plikt, men en rettighet som det kan sies 'NEI TAKK' til.

Skoleåret 2022-2023

For å ha bedre forståelse av elevtallsutviklingen og klasseinndelingen i Karasjok skole i skoleåret 2023-2024, er det viktig å ha en idé om situasjonen i det foregående skoleåret 2022-2023. Følgende figur viser fordelingen av skolens 235 elever i de to klassetypene i skoleåret 2022-2023:

Figur 24: Fordelingen av Karasjok skoles elever etter de to klassekategorier i skoleåret 2022-2023

Karasjok skole hadde 235 elever i skoleåret 2022-2023. 185 elever fikk sin opplæring i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser). De utgjorde rundt 79% av skolens totale elevtall. 50 elever gikk i skolens norskspråklige klasser (B-klasser). De utgjorde rundt 21% av skolens totale elevtall.

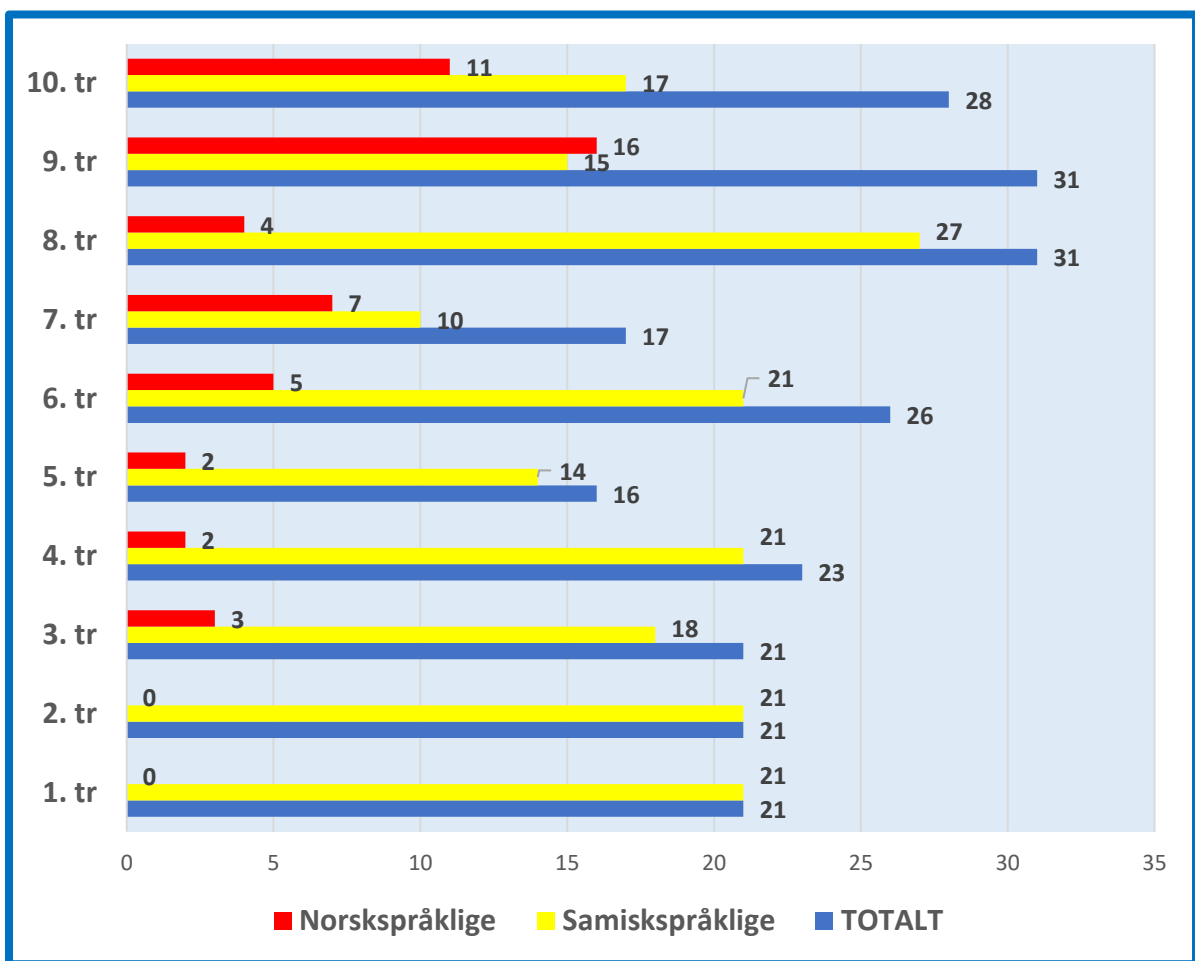
Skolens elever fordelt etter to klassetyper på ulike trinn i skoleåret 2022-2023

Følgende figur viser skolens elevtall (N=235) fordelt etter to klassetyper på ulike trinn i skoleåret 2022-2023.

De blå søylene viser det totale elevtallet på det respektive trinn. De gule søylene viser til elevtallet i den samiskspråklige klassen eller klassene (A-/Á-klasser) på det respektive trinnet.

De røde søylene viser til elevtallet i det respektive trinnet, men ikke nødvendigvis i B-klassen på det trinnet. Dette skyldes at det ikke finnes norskspråklige klasser (B-klasser) på hvert trinn. Dette gjør at flere elever som går i norskspråklige B-klasser, går i få-delte klasser. I praksis betyr dette at i noen år eller flere år på rad får en elev i B-klassene opplæring sammen med ett år yngre eller ett år eldre elever enn han/hun selv.

Figur 25: Karasjok skoles elevtall på ulike trinn fordelt etter to klassetyper i 2022-2023

Figuren ovenfor viser at Karasjok skole hadde 235 elever i skoleåret 2022-2023. Skolens todelte klasseorganisering, som nevnt ovenfor, innebærer A-/Á-klasser, dvs. samiskspråklige klasser, og B-klasser, dvs. norskspråklige klasser.

Her er det viktig å presisere at det å gå i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser) ikke nødvendigvis betyr at elevene kommer fra kun samisktalende hjem. Det er mulig at noen

kommer fra for eksempel samisk-norsk tospråklige hjem. Det er også viktig å presisere at samiskspråklige klasser også er åpne for alle elever, herunder elever fra norskspråklige hjem eller norsktalende hjem/hjem hvor norsk er kommunikasjonsspråket. Per i dag finnes det ikke nevneverdige tall på norsktalende elever som har valgt å gå i de samiskspråklige A-/Á-klassene.

Når det gjelder norskspråklige klasser (B-klasser), er de i utgangspunktet tenkt for elever som kommer fra norskspråklige/norsktalende hjem, men disse klassene er også åpne for alle elever fra samisktalende hjem og/eller samisk-norsk tospråklige hjem. Det er et kjent og utbredt fenomen i Karasjok skole at flere samiskspråklige elever fra A-/Á-klassene emigrerer til norskspråklige B-klasser, spesielt på ungdomstrinnet og særlig 9.-10. trinn.

Utfordringer med todelte klasser og samisk elevemigrasjon

Utfordringen med denne organiseringen som er basert på dagens to-klassestyper (A-/Á-klasser og B-klasser), er at det kan skape usikkerhet for planlegging av langsiktige pedagogiske strategier og tiltak for det samiske urfolkspråket. Det skaper til dels uoversiktlige elevtall i de to klassestypene. Oppover trinnene øker, som nevnt ovenfor, antall samiskspråklige elever i de norskspråklige klassene (B-klassene). Dette omtaler jeg som *samisk elevemigrasjon*.

Det er ikke godt å si hvorfor flere elever fra de samiskspråklige klassene (A-/Á-klassene) velger å gå over til den norskspråklige klassen (B-klassen) mot slutten av grunnskolen. Det er likevel mulig å komme med en del antakelser om denne *samiske elevemigrasjonen*:

Antakelse 1: Lærebøker på norsk er nye og oppdaterte, mens samiske lærebøker ikke er det. Noen av foreldrene, og mest sannsynlig også deres barn på 8., 9. og 10. trinn, tenker at opplæringens kvalitet er bedre i norskspråklig klasse og benytter seg av muligheten til å forlate sin samiskspråklige A-/Á-klasse og begynne i norskspråklig B-klasse.

Antakelse 2: Læringsmiljøet i elevens samiskspråklige A-/Á-klasse oppleves ikke som tilfredsstillende, da de faglige kravene blir mer krevende med årene. *Lærerefaktoren* og *venne-faktoren* i elevens samiskspråklige A-/Á-klasse kan forsterke lærebokfaktoren, og på den måten blir norskspråklig B-klasse en alternativ utvei.

Antakelse 3: Språkernes status i elevens og foreldrenes øyne. Man kan ikke utelukke at noen elever og deres foreldre anser det norske språket som høystatusspråk, og den norskspråklige B-klassen som en høystatusklasse.

Antakelse 4: Det er mulig at foreldrene anser elevens samisk som så sterk at de ikke er redd for subtraktiv tospråklighet, dvs. de er ikke redd for at norsk skal overta plassen til samisk hos barnet.

Antakelse 5: Foreldrene og eleven tenker langsiktig og vil at barna skal velge et norskspråklig program i videregående skole og deretter høyere utdanning hvor undervisningsspråket ikke er samisk, men norsk. I en slik langsiktig tenkning anses den norskspråklige klassen som første skritt til, eller forberedelsesarena for elevens norskspråklige utdanningsreise.

Antakelse 6: Det kan også være slik at foreldrene selv gjorde et slikt klassebytte i sin skoletid som barn/unge uten at det har fått negative konsekvenser for dem. Og nå vil de at deres barn også skal gjøre det uten noen bekymring for barnets samisk og/eller dette valgets konsekvenser for samisk som urfolksspråk.

Tradisjonen styrer, lovverket tematiseres ikke, men hva slags konsekvenser får dette for det samiske språket?

Dette er et empirisk spørsmål. Det trengs omfattende forskning for å kunne svare på dette spørsmålet. Det er likevel viktig å drøfte saken. Dagens realiteter er at innbyggertallet går ned i en samisk-dominert kommune. Nedgangen i innbyggertallet i kommunen avspeiler seg i nedgangen i elevtallet i skolen. Halvering av elevtallet på skolen i løpet av de siste 23 årene, betyr grovt sett halvering av samisktalende elever i kommunen. I tillegg til denne demografiske endringen, skjer det *samisk elevemigrasjon* fra A-/Á-klassene til B-klassen.

Det kan hende at man kan komme med flere antakelser enn de som er nevnt ovenfor om den samiske elevemigrasjonen spesielt på ungdomstrinnet. Én ting er klart i dagens organisering med to-klasse typer i Karasjok skole at: samiskspråklige elever har et norskspråklig alternativ til samiskspråklig skolegang som de kan benytte seg av uten noen begrensning. I teorien har alle samiskspråklige elever rett og mulighet til å velge å forlate de samiskspråklige klassene (A-/Á-klassene) og gå over til norskspråklig klasse (B-klasse) med støtte fra foreldrene og i noen tilfeller uten foreldrenes støtte eller samtykke.

Opplæringslovens § 6-2 sjette ledd lyder slik: *Elevane avgjer sjølv om dei vil ha opplæring i og på samisk frå og med 8. årstrinnet etter første, andre og femte leddet.*

Denne ordlyden i opplæringsloven trenger presisering slik at den ikke kolliderer med andre paragrafer. I dagens organisering basert på to-klasse typer i Karasjok skole og fleksible tilrettelegginger for opplæring i samisk som førstespråk og samisk som andrespråk, har det ikke oppstått noen juridiske diskusjoner. Men man kan ikke være sikker på at en eventuell annen organiseringsmåte eller opplæringsmodell ved skolen ikke vil møte juridiske hindringer. Hvis man tolker dagens lovverk: § 6-2 sjette ledd, rett, kan det hende at man *ikke* kan hindre en elev fra og med 8. trinn – uansett språklig bakgrunn – til å velge et av de følgende alternativene:

ALTERNATIV A: Eleven kan si NEI TAKK til opplæring i samisk og NEI TAKK til opplæring på samisk.

Vi kjenner ikke til noe eksempel på dette, men den teoretiske muligheten er der, for lovverket er ikke tydelig på dette området.

ALTERNATIV B: NEI TAKK til opplæring på samisk, men JA TAKK til opplæring i samisk.

Samiskspråklige elevers emigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen på ungdomstrinnet har sitt juridiske grunnlag i det ovennevnte skjette leddet i § 6-2. Så vidt jeg kjenner til, har dette ikke vært tematisert på kommunenivået, på Samediggi eller på det statlige nivået. Jeg mener at denne lovparagrafen må tas opp og konsekvensene må utredes, og de nødvendige justeringene må gjøres.

ALTERNATIV C: JA TAKK til opplæring i samisk og JA TAKK til opplæring på samisk, men med mulighet til å ombestemme seg og si NEI TAKK til det ene eller begge tilbudene.

Samiskspråklige elevers opplæring i A-/Á-klassene er et resultat av at kommunen ikke kan forhindre deres rett til å få opplæring i og på samisk både på barnetrinnet og ungdomstrinnet da kommunen er i det samiske distriktet. Likevel kan en elev på 8. trinnet med § 6-2, sjette ledd i hende, komme til skolen og si NEI TAKK til opplæring i og på samisk.

På den andre siden kan ikke en norskspråklig elev si nei takk til opplæring i norsk så lenge de er i grunnskolen og videregående skole i Norge.

Basert på det vi har drøftet ovenfor, kan man si at i Karasjok kommune og andre kommuner som er i forvaltningsområdet, trengs det en rekke juridiske avklaringer både for skolelederens skyld, elevenes skyld og det samiske språkets skyld.

Medaljen har også en annen side

Vi kan også se på Karasjok skoles nåværende organisering av opplæringen basert på to klassetyper fra en annen synsvinkel.

Samiskspråklige elever har den ovennevnte reelle valgmuligheten og et reelt pedagogisk alternativ til sin grunnskoleopplæring på sitt førstespråk. Norskspråklige elever har derimot ikke samiskspråklige klasser som en reell mulighet eller et reelt pedagogisk alternativ til sin norskspråklige klasse (B-klasse). Det er altså et asymmetrisk forhold her. Flere spørsmål melder seg. Noen spørsmål i denne saken kan være sensitive, men det må være lov til å reise dem, for saken er alvorlig.

Spørsmål 1: Hva kan Karasjok skole gjøre for å gi fullverdig opplæring i og på to språk, samisk og norsk, eller bare på samisk kombinert med opplæring i samisk og opplæring i norsk for norskspråklige? Så vidt jeg vet, er dette et ikke-tema i Karasjok-samfunnet.

Flere andre spørsmål henger nøye sammen med det ovennevnte og er like viktige som det forrige.

Spørsmål 2: Er Karasjok kommunes ledelse og lærere forberedt på og innstilt på å styrke sin kompetanse og utvikle og gjennomføre alternative opplæringsmodeller som bidrar til å fremme bedre vilkår for det samiske språkets nåtid og framtid?

Spørsmål 3: Har de norsktalende foreldrene tro på og vil gi holdningsmessig støtte til samisk-norsk tospråklig opplæring, dvs. opplæring i og på to språk for sine barn? Og eventuelt, hva slags opplæringsmodell må man utvikle? Dette skal jeg ta opp senere.

Spørsmål 4: Har Karasjok kommune juridisk grunnlag for å gjøre opplæring i og på to språk (samisk og norsk) obligatorisk for de som kommer fra norsktalende hjem? Hva slags konsekvenser kan det få hvis kommunen ikke har juridisk grunnlag for dette og vil gjøre tospråklig opplæring til både rett og plikt for de elevene som kommer fra norsktalende hjem?

En prinsipiell drøfting

I Karasjoks og Norges tilfelle er det ikke snakk om to involverte språk, som for eksempel fransk og engelsk i Canada, hvor et canadisk barn kan velge og vrake mellom de to språkene og fortsatt ha et ikke-truet språk, men ubegrensede utdanningsmuligheter på sitt førstespråk fra vugge til disputas. De franskspråklige barns opplæring i Quebec-provinsen i Canada er

garantert i den canadiske grunnlovens § 92 siden den såkalte Paris-traktaten i 1763. På den andre siden anser samfunnet engelsk-fransk tospråklighet som en ressurs og et ettertraktet gode for samfunnet og arbeidsmarkedet. Tap av fransk i Canada er ikke tap av det franske språket. Frankrike med fransk som statsbærende språk blir ikke truet. Canadiske fransktalende blir fransk-engelsk tospråklige, de kan ta høyere utdanning på sitt førstespråk til hvilket som helst yrke. Fransk-engelsk tospråklighet er et stort 'pluss', men også 'must' i det canadiske samfunnet. Franskspråkliges mindretallsituasjon i Canada svekker ikke statusen til deres språk, snarere tvert imot. Flere engelsktalende vil lære seg fransk og bli engelsk-fransk tospråklige. Tospråklighet for de engelskspråklige er også et stort 'pluss', men også i mange tilfeller 'must'. Det var urfolkets krav, endringer i samfunnets demografi og næringslivets behov som gjorde at fra og med 60- og 70-tallet preget fransk-engelsk tospråklighet og flerkulturalitet språkfeltet i Canada. Bakgrunnen til etableringen av *'språkbud-modeller'* har altså historiske, språksosiologiske, demografiske og økonomiske drivkrefter bak seg. De ulike canadiske franske språkbud-modellenes positive rykter og positive resultater for engelskspråklige canadiske barn, kan ikke uten videre overføres til de canadiske urfolkene, som språklig ble undertrykt og opplevde et omfattende språkskifte. Siste avsløringer om massegraver med canadiske urfolksbarn som forsvant på koloniale internater/internatskoler, viser til en kulturell og språklig ruining som nødvendiggjør en spesiell språkpolitikk og opplæringsorganisering på urfolkene premisser. Og hvis en slik språk- og skolepolitikk anser 'språkbud'-modellen som en hensiktsmessig opplæringsmodell, må det i så fall organiseres og begrunnes ut fra urfolkene ønsker og behov. Vender vi oss nå tilbake til Karasjok, ser vi at norskspråklige barn og deres opplærings situasjon ikke har vært et seriøst tema i den samiske språkdebatten til tross for at en betydelig andel av norsktalende barn har en eller annen tilknytning til samisk på grunn av deres beste- eller oldeforeldre. Holder vi de som har slektskapsrelasjoner til samisk utenfor, kan vi si at den øvrige delen av barn fra norskspråklige hjem også har relasjoner til det samiske språket og den samiske kulturen gjennom deres naboforhold, foreldrenes ekteskapsforhold eller samboerforhold og sist, men ikke minst gjennom sambygdingsforhold til de samisktalende. Vi kan ikke si at denne barnegruppen har vært immun mot ulike former for samisk sosialisering i varierende grad på ulike alderstrinn i den samisk-dominerte Karasjok. Problemet har vært og er følgende: Ingen ansvarlige instanser har seriøst engasjert seg i deres skolegang og tatt initiativ til å utvikle tospråklige modeller med funksjonell tospråklighet som mål for dem. Med folkelige termer kan man si at de ikke har blitt tatt med på laget. Det ble ikke gjort grundige tankearbeid, det ble ikke utviklet alternative opplæringsmodeller, det ble ikke utviklet nødvendige juridiske

retningslinjer og heller ikke stilt økonomiske midler til disposisjon til forvaltningskommunene og fylkene.

Manglende reelle muligheter for elever fra norskspråklige hjem for å bli norsk-samisk tospråklige

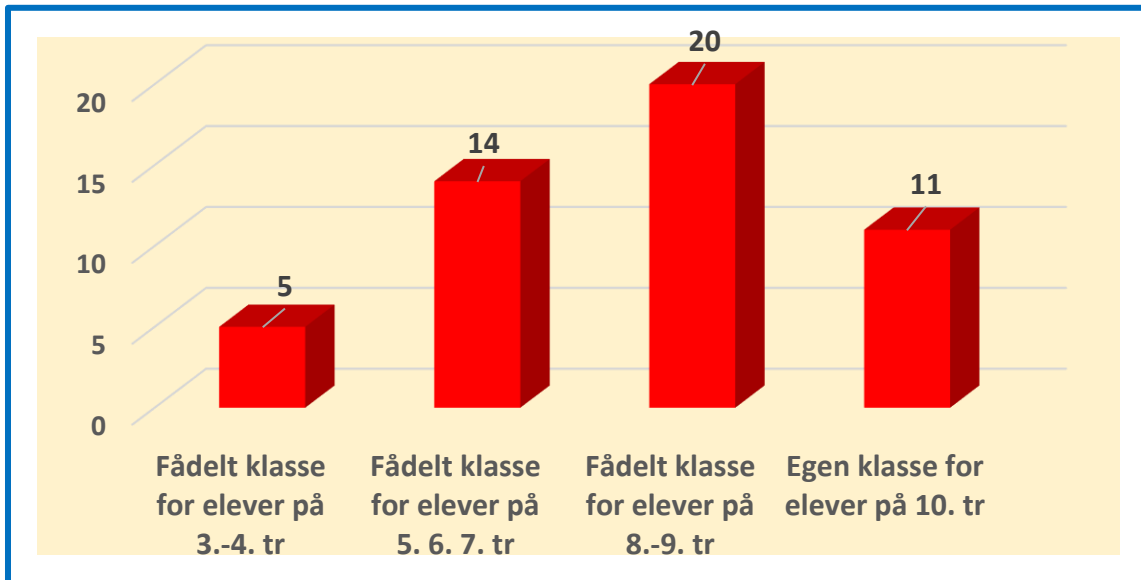
Barn fra norsktalende hjem gis ikke reelle pedagogiske alternativer til å lære seg samisk og bli norsk-samisk tospråklige. Man kan spekulere over om det er mangel på bevissthet hos politiske beslutningstakere på ulike nivåer i systemet eller positive holdninger og reelle viljer som mangler. Man kan ikke utelukke at oppvekst- og opplæringsansvarlige ledere og lærere mangler kompetanse på å utvikle alternative pedagogiske opplæringsmodeller i Karasjok. Hvis Karasjok ikke utvikler tospråklige opplæringsmodeller som alternativ til dagens «norskspråklige B-klasser», har man ikke noe annet valg enn å fortsette med dagens system.

Det er ingen barn fra norskspråklig hjem som begynner på Karasjok skole lenger – hva skyldes det?

Slik det ble vist tidligere, har det ikke vært skolebegynnere på Karasjok skole fra norsktalende hjem i de siste tre årene. Hva skyldes denne tendensen? Kan opplæringsorganiseringen på skolen være en av årsakene? Det er ikke godt å svare på dette spørsmålet uten en grundig undersøkelse, men det å ivareta denne delen av Karasjoks innbyggere, er også kommunens oppgave. Denne elevgruppen bør anses som framtidens potensielle norsk-samisk tospråklige, men dette er ikke mulig uten at skolen utvikler en tospråklig opplæringsmodell for dem. Det å utvikle, igangsette og gjennomføre en tospråklig opplæringsmodell for elever fra norsktalende hjem, trenger en spesiell pedagogisk-metodisk kompetanse og engasjement hos skolens ledelse og lærere, men også Karasjok-samfunnets og impliserte foreldres støtte. Jeg skal komme tilbake til temaet '*alternative opplæringsmodeller*' som ivaretar språkvern og språkvitaliseringen av samisk i språkblendete, men samisk-dominerte Karasjok kommune, samtidig med at man skaper pedagogiske vilkår for skolens norskspråklige elever for å utvikle norsk-samisk tospråklighet.

Noen tendenser i Karasjok-skolens elevtallsutvikling og to-delte klasseorganisering i skoleåret 2022-2023

Skolen har i skoleåret 2022-2023 tre fådelte norskspråklige klasser (B-klasser) fra og med 3. trinn til og med 9. trinn. På 10. trinn er det en ikke-fådelte norskspråklig klasse, dvs. en egen norskspråklig klasse med ulikt antall elever slik følgende figur viser:

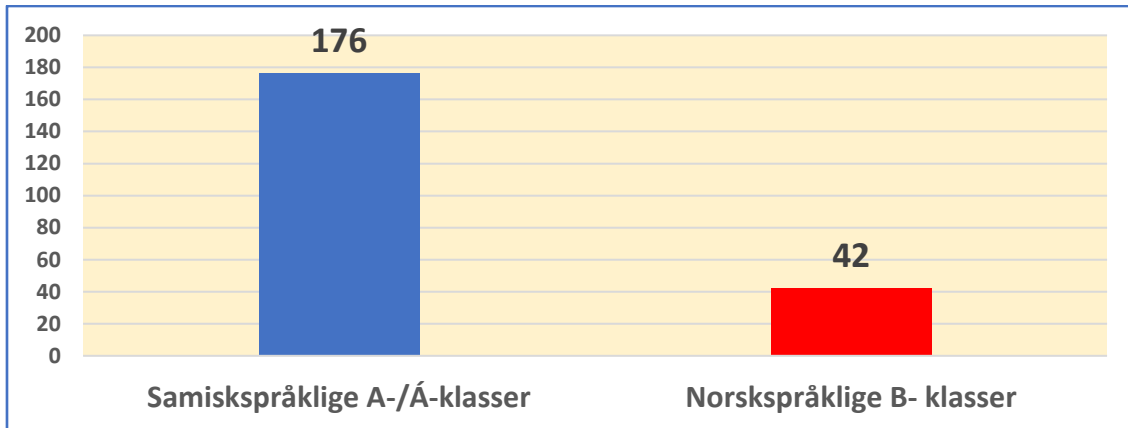
Figur 26: Karasjok skoles norskspråklige klasser og klassenes elevtall i skoleåret 2022-2023

Slik det vises i figuren, hadde Karasjok skole én norskspråklig fådelte klasse med 5 elever på 3.-4. trinn i skoleåret 2022-2023. Når det gjelder den andre gruppen, hadde den fådelte klassen 14 elever fra tre forskjellige trinn (5., 6. og 7. tr). Elever som var på 8. og 9. trinn gikk i en fådelte B-klasse med 20 elever. På 10. trinn var det bare én ikke aldersblandet klasse med 11 elever.

Skoleåret 2023-2024

I skoleåret 2023-2024, dvs, i inneværende skoleår, har Karasjok skole 218 elever. Følgende figur viser fordeling av elever basert på to språkkategorier i skoleåret 2023-2024:

Figur 27: Totalt antall elever i de to klassetypene i Karasjok skole i 2023-2024

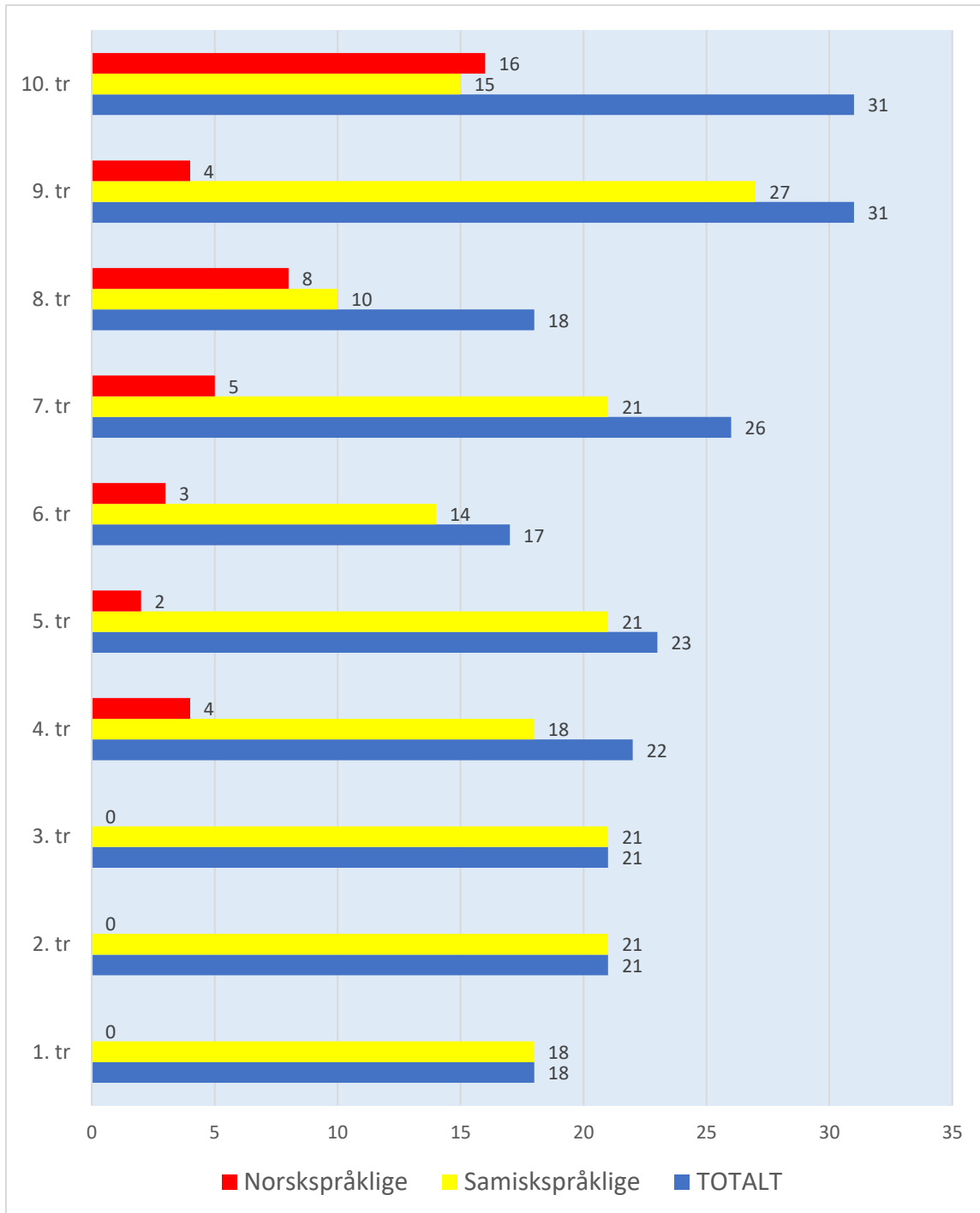
42 av 218 elevene, dvs. rundt 19%, går i de norskspråklige klassene (B-klassene), og rundt 81% i de samiskspråklige klassene (A-klassene/Á-klassene). Dette betyr at rundt hver femte elev har norskdominant språklige bakgrunn eller velger å definere seg som en elev med norskspråklig bakgrunn, eller elevens foreldre/foresatte vil at eleven går i B-klassen, selv om samisk er elevens førstespråk og selv om han/hun i de tidligere årene gikk i A/Á -klasse, samiskspråklig klasse.

Elevenes språklige bakgrunn er sammensatt

Den språklige bakgrunnen til skolens elever, foreldrenes/foresattes bakgrunn og familiesituasjon med hensyn til språk, er ganske sammensatt. Etniske grenser stemmer ikke med språkgrenser eller valg av klassetype. Samiskspråklig og/eller tospråklig oppvekst som barna har eller har hatt, stemmer ikke nødvendigvis med skolens klasseorganisering (A- /Á -klasser og B-klasser).

Skolens elever fordelt etter to språkkategorier i 2023-2024

Følgende figur viser til Karasjok-skolens elevtall fordelt etter to språkkategorier i skoleåret 2023-2024:

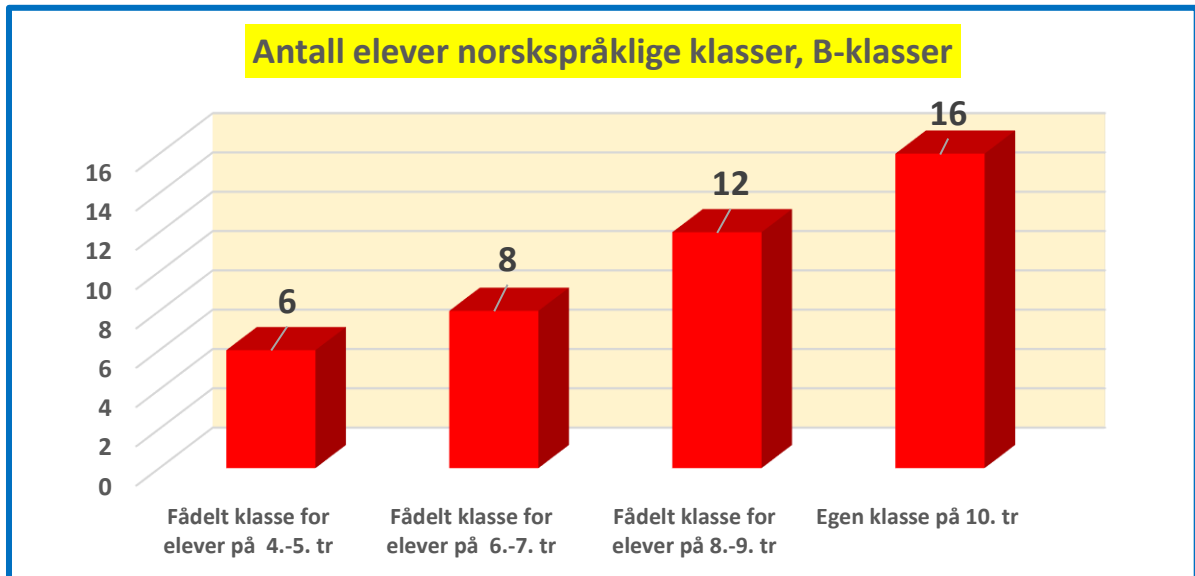

Figur 28: Karasjok skolens elever på ulike trinn fordelt etter to klassekategorier i 2023-2024

Slik en kan se i figuren, har Karasjok skole 218 elever i skoleåret 2023-2024. Skolens todelte organisering innebærer A-/Áklasser (samiskspårlige klasser) og B-klasser (norskspårlige klasser).

Noen tendenser i Karasjok-skolens elevtallsutvikling og todelte klasseorganisering i skoleåret 2023-2024

Skolen har i skoleåret 2023-2024 fire fådeltte norskspråklige klasser (B-klasser) fra og med 4. trinn til og med 9. trinn. På 10. trinn er de norskspråklige en egen klasse, dvs. en ikke-fådelt klasse slik følgende figur viser:

Figur 29: Antall elever i de norskspråklige klassene, B-klassene, i skoleåret 2023-2024

Slik det vises her, går 42 elever i de nevnte norskspråklige klasser. Til sammen har skolen fire norskspråklige B-klasser.

Fra og med 1. til og med 3. trinn er det ingen norskspråklige. Derfor har ikke skolen noen B-klasse på disse trinnene. Norskspråklige klasser (B-klasser) begynner fra og med 4. trinn. Tre av de fire norskspråklige klassene er fådeltte, og den ene er en ikke-fådelt klasse.

Det er mellom 6-12 elever i hver av de tre fådeltte norskspråklige klassene. I den ikke-fådeltte norskspråklige B-klassen er det 16 elever.

Tallet på elever i de fire norskspråklige klassene øker jevnt og trutt oppover i klassetrinnene. På den andre siden er det ingen eller få elever fra norsktalende hjem som begynner på skolen. Dette kan bety at tallet på norsktalende familier med norsktalende barn blir færre og færre i kommunen.

Samisk elevemigrasjon fra A/Á-klassene

Oppover i klassetrinnene og spesielt på ungdomstrinnet holder elevsammensetningen i A-/Á-klassene, dvs. de samiskspråklige klassene, seg hovedsakelig språklig homogen, på samme

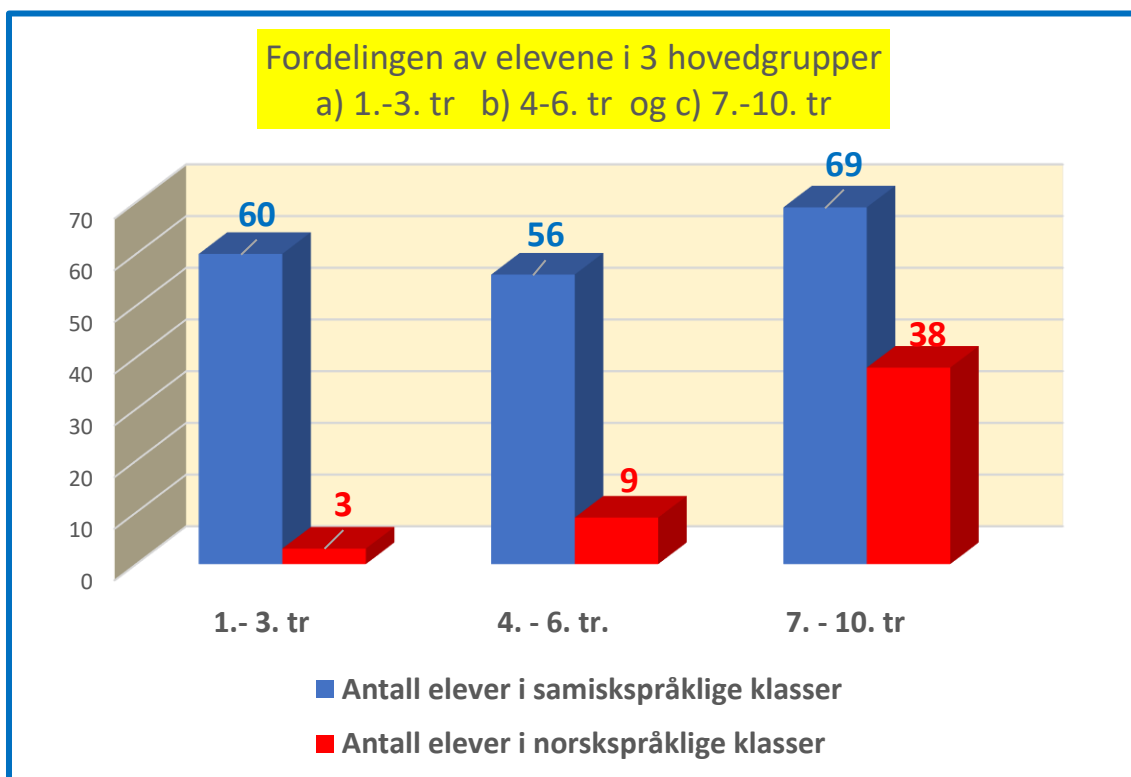
måten som elevenes skolestart, men med færre elever. Det skjer en samisk elevemigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen.

Flere elever som begynte på skolen i A-klassen som 6-åring, velger å forlate sin A-klasse og emigrere til en norskspråklig B-klasse på ungdomsskolen og særlig på 10. trinn. Denne samiske elevemigrasjonen fra A-klassen gjør at det blir flere elever i B-klassen, den norskspråklige klassen, enn i A-klassen, dvs. den samiskspråklige parallellklassen på 10. trinn. Man må tematisere denne saken og identifisere pluss-sider og minus-sider ved dette fenomenet. Hvis noen av de tidligere nevnte antakelsene om årsaken til 'den samiske elevemigrasjonen' holder mål, må man også tydeliggjøre konsekvensene av dette for det samiske språket.

Er det en ny trend som viser seg på skolens elevtallsutvikling i skoleåret 2022-2023?

Slik vi har vist tidligere, var det 235 elever i Karasjok-skolen i skoleåret 2022-2023. 185 av dem gikk i de samiskspråklige klassene (A-/Á-klassene fra 1. til 10. trinn) og 50 av dem gikk i de norskspråklige klassene (B-klassene fra 3. til 10. trinn).

Følgende figur viser til fordelingen av elevene i de to klasstypene i skoleåret 2022-2023:

Figur 30: Fordelingen av elevgruppene i tre hovedgrupper i skoleåret 2022-2023

Slik en kan se i figuren, har de tre hovedgruppene ikke samme mengde trinn.

I hovedgruppe **a)** er det tre trinn (1., 2. og 3.trinn), i hovedgruppe **b)** er det også tre trinn (4., 5. og 6. trinn), men i hovedgruppe **c)** er det fire trinn (7., 8., 9. og 10. trinn). Selv om hovedgruppene ikke har like mange trinn, kan vi se følgende trender i de to klassekategoriene:

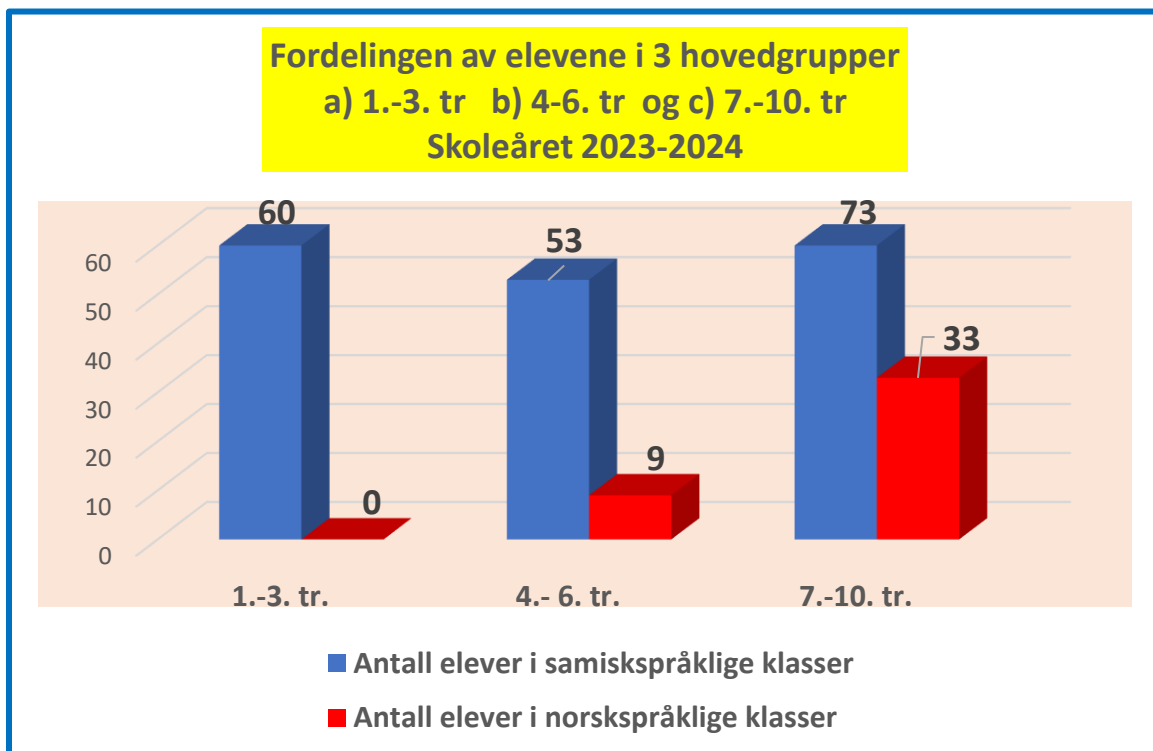
- a) Antall elever i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser) går ned fra 60 til 41 fra hovedgruppe **a)** til hovedgruppe **c)**. Dette tilsvarer rundt 32% (N=19 elever) nedgang i elevtallet i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser) på Karasjok skole.
- b) Rundt hver tredje elev i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser) opplever en *språklig emigrasjon* fra samiskspråklige klasser til norskspråklige klasser (B-klasser) fra de laveste trinnene (1.-3. trinn) til de høyeste trinnene (7.-10. trinn).
- c) Antall elever i norskspråklige klasser (B-klasser) øker fra 3 i hovedgruppe a) til 38 i hovedgruppe c). Dette tilsvarer 1167% (N=35) økning i elevtallet i norskspråklige klasser (B-klasser) på Karasjok skole.
- d) Antall elever i norskspråklige klasser (B-klasser) øker fra 9 i hovedgruppe b) dvs. 4.-6.tr til 38 i hovedgruppe c) dvs.7.-10.tr. Dette tilsvarer en økning på rundt 322% (N=29).
- e) Kommunens befolkning leverer få elever til de norskspråklige klassene, men skolen uteksaminerer flere elever fra de norskspråklige klassene. En grunn til denne elevtallsøkningen på høyere trinn i norskspråklige klasser kan være naturlig: At for 12-15 år siden ble det født flere barn i norskspråklige familier (barna som ble dette skoleårets elever på 7.-10. trinn) sammenlignet med for 6-8 år siden (barna som ble dette skoleårets elever på 1.-3.trinn).
- f) En annen grunn til dette kan være *den samiske elevemigrasjonen* fra de samiskspråklige klassene til norskspråklige klasser i den 10-årige grunnskolen. En annen grunn kan være at det ikke lenger er så mange norskspråklige familier i Karasjok kommune i de senere årene som leverer elever til norskspråklige klasser sammenlignet med de tidligere årene.

Hvordan er elevtallsutviklingen i de to klassetypene i Karasjok-skolen i skoleåret 2023-2024?

Det er ulike måter å presentere elevtallsutviklingen i de to klassetypene på, da det er flere A-/Á-klasser på noen trinn og flere fådelte B-klasser på flere trinn. Av den grunn skal jeg i de følgende avsnittene presentere og drøfte ulike grupperinger av elevene. Dette håper jeg vil gi oss en god del bakgrunnsinformasjon som kan hjelpe oss for å forstå ulike forslag til opplæringsorganisering som skal presenteres senere i rapporten.

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i tre hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 uten at man skiller mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet

Slik det ble nevnt tidligere, er det 186 elever i de samisktalende klassene og 42 elever i de norskspråklige klassene i Karasjok skole i skoleåret 2023-2024. Figuren nedenfor viser fordelingen av skolens elever i 3 hovedgrupper:

Figur 31: Fordelingen av elevgruppene i tre hovedgrupper i skoleåret 2023-2024

Figuren ovenfor viser at det er ingen norskspråklig klasse på 1.-3. trinn, da det ikke er noen elever i denne hovedgruppen (elever i 1.-3.trinn). I hovedgruppen b, dvs. elever på 4.-6.trinn, er det 9 elever i de norskspråklige klassene (B-klasser). I hovedgruppen c), som omfatter 7.-10. trinn, er det 33 elever i de norskspråklige klassene (B-klasser).

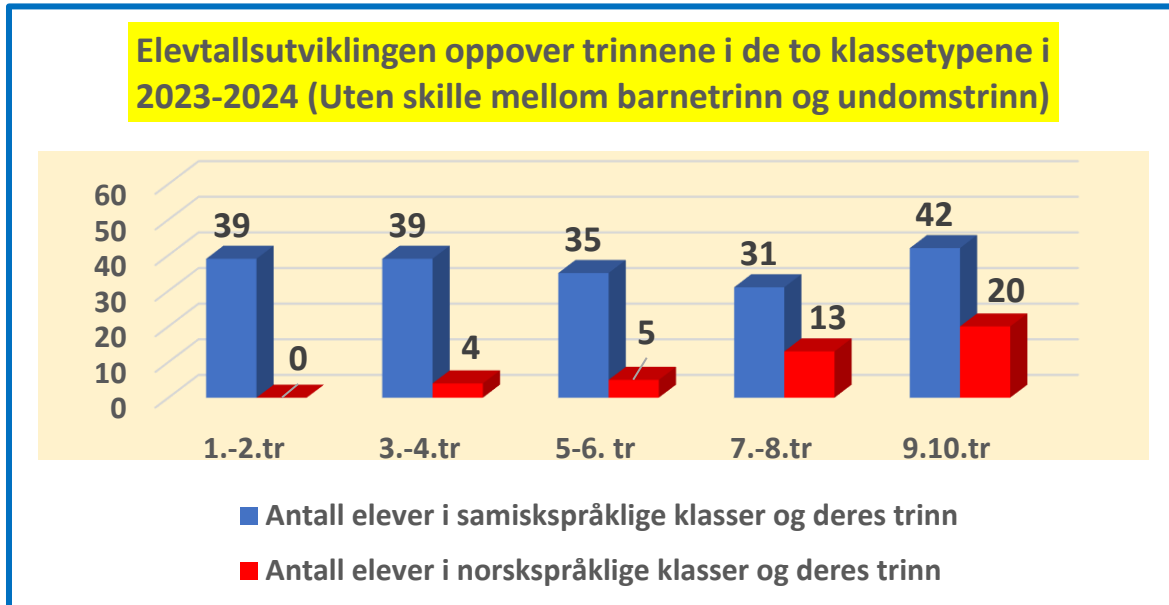
Denne tredelingen viser at det er en kjempestor økning av tallet på elever som går i B-klassene på 4.-6. trinn til tallet på elever som går i 7.-10. trinn. Tallet på elever fra b) gruppen til c)gruppen øker fra 9 til 33. Denne økningen er rundt 367% (N=24).

Når det gjelder elever i de samisktalende klassene (A-/Á-klasser) er det litt nedgang fra hovedgruppen a) til hovedgruppen b): Fra 60 elever til 53 elever. Og så skjer det en betydelig økning fra hovedgruppe b) til hovedgruppe c): Fra 53 til 73 elever i de samiskspråklige

klassene (A-/Á-klasser). Det er økning på 38% (N=20) i elevtallet i de samiske klassene på 7.-10. trinn.

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 uten at man skiller mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet

Den følgende figur viser til den alternative fordelingsmåten av elevgruppene:

Figur 32: Fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 uten å skille mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet

Hvis man fortsatt ikke tar hensyn til barnetrinnet og ungdomstrinnet og deler elevene i fem hovedgrupper, ser man en annen trend i fordelingen av elever som går i A-/Á-klassene og B-klassene (noen er fådelte og én er ikke fådelte).

Elevtallsutviklingen på Karasjok skole basert på fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 hvor man ikke blander elevene på barnetrinnet med elevene på ungdomstrinnet

Elevtallsutviklingen er viktig å ha oversikt over, men pedagogisk sett er det også viktig å fokusere på barnetrinnet og ungdomstrinnet separat. Barnetrinnet består av 7 trinn.

Ungdomstrinnet av 3 trinn. Det er ikke vurdering med tallkarakterer på barnetrinnet, men det er på ungdomstrinnet. Avgangskarakterer fra ungdomstrinnet kan få konsekvenser for

elevenes valg av studieprogrammer på videregående skole. Derfor er det pedagogisk sett mest hensiktsmessig å skille mellom elevtallet på barnetrinnet og elevtallet på ungdomstrinnet.

Figur 33: Fordelingen av elevgruppene i fem hovedgrupper i skoleåret 2023-2024 i tre hovedgrupper på barnetrinnet og to hovedgrupper på ungdomstrinnet

Slik det kommer fram i figuren, er det en nedgang av elevtallet på samisktalende elever fra lavere klasstrinn til høyere klasstrinn på barnetrinnet når man opererer med tre hovedgrupper.

På ungdomstrinnet er elevene delt i to hovedgrupper: den ene består av elever som går i 8. og 9. trinn, og den andre gruppen består av elever som er på 10. trinn.

Det forekommer *samisk elevemigrasjon* fra 8. og 9. trinn til 10. trinn. Dette gjør at det er flere elever i den norskspråklige klassen (B-klassen) enn den samiskspråklige A-klassen på skolens avgangstrinn, 10. trinn.

Jeg vil sammenfatte dette kapittelet ved å vise følgende trekk ved Karasjok skole:

- Elevtallet går ned
- Det har ikke vært norskspråklige skolebegynnere på de siste tre årene
- Det skjer samisk elevemigrasjon mot slutten av ungdomstrinnet. Konsekvensene av dette vites ikke.
- Det eksisterer ingen tospråklig opplæringsmodell med funksjonell tospråklighet som mål for elever fra norskspråklige hjem. Hvorfor det ikke ble etablert i løpet av de siste tretti årene, er uvisst.

KAPITTEL 7:

PRESENTASJON AV ALTERNATIVE OPPLÆRINGSMODELLER

Innledning

I de foregående avsnittene har jeg foretatt detaljerte analyser og drøftinger av Karasjok skoles

a) opplæringsorganisering etter to klassetyper

b) elevtallsutviklingen på ulike trinn i de ulike klassetypene i de siste to skoleårene. Jeg har lagt hovedvekten på situasjonen i skoleåret 2023-2024.

Det er viktig, synes jeg, at politikere, foreldre og lærere, ja kort sagt Karasjok-samfunnet, har en mest mulig realistisk situasjonsbeskrivelse av elevtallsutviklingen og situasjonen til samisk basert på opplærings situasjonen til samisktalende elever i løpet av deres 10-årige grunnskole i deres egen kommune.

Den samme informasjonen er også minst like viktig for tospråklige og norsktalende familier og for de som planlegger å flytte til Karasjok. Det være seg samisktalende eller norsktalende, eller de med annen språklig bakgrunn.

En detaljert og mest mulig realistisk situasjonsbeskrivelse er også viktig og nødvendig når man skal utvikle alternative opplæringsmodeller som

- a) tar hensyn til elevmangfoldet
- b) har inkluderingsperspektiv
- c) innebærer språkbevaring, språkvern og språkutvikling av samisk hos samisktalende barn
- d) sørger for additiv og funksjonell tospråklighet hos samisktalende barn
- e) forhindrer språklig emigrasjon av samisktalende barn i deres skoleløp
- f) bevarer samisk-norsk funksjonell tospråklighet hos tospråklige elever fra tospråklige hjem
- g) fremmer norsk-samisk funksjonell tospråklighet hos de som kommer fra norskspråklige hjem.

Ut fra det jeg vet, finnes ikke en slik oversikt over hva som foregår i Karasjok kommune. Alle snakker om det samiske språkets sterke status i Karasjok, men ingen har oppdaterte oversikter over elevenes språklige situasjon og deres språkrelaterte opplevelser av sin skolegang. Når det gjelder de norskspråklige elevenes samiske ferdigheter, finnes det heller ikke noen dokumentasjon som viser at de blir funksjonelt tospråklige med bare samisk som

andrespråksopplæring i 2-3 timer/uke. Ingen vet hvordan det går med samisk som andrespråkopplæringen for norsktalende elever. Om elevene møter lærere som har videreutdanning i andrespråkspedagogikk i hele grunnskolen, eller om det er tilstrekkelig antall timer til samisk som andrespråkfaget, blir ikke tematisert. Det virker som om det er vante rutiner og tradisjonen som styrer feltet. Jeg mener at begge elevgruppernes skolegang, deres språklige og tospråklige utvikling og faglige utvikling, fortjener adskillig mer oppmerksomhet i kommunen enn det er tilfellet i dag.

Drivkraften til utviklingen av ulike opplæringsmodeller for urfolksspråktalere

Hovedbakgrunnen for å etablere velorganiserte opplæringsmodeller heller enn tradisjonelle opplæringsmodeller for urfolksbarn, er mangfoldig i hele verden. Noen av bakgrunnene er følgende:

- a) Bekymring for språktap eller subtraktiv tospråklighet på individplanet eller språkskiftet på samfunnsplanet fordi deres språk er et truet språk.
- b) Ønske å bevare, verne, gi tilbake, utvikle og spre urfolksspråket som også uttrykkes med begrepene vitalisering og revitalisering av urfolksspråket.
- c) Å fremme likestilling, sosial rettferdighet og likeverdighet når det gjelder vilkår for å lære av og på sitt språk (opplæring i og på sitt språk) og ha skolefaglig læringsfremmende skolegang og mestringsopplevelser.
- d) Forhindre marginalisering og selvforakt.
- e) Styrket identitetsfølelse og selvspekt.
- f) Styrket råderett over barnas oppvekst og opplæring.
- g) Bidra til kulturell og tankemessig dekolonialisering og kulturell gjenreisning.

Majoritetsspråkets tilstedeværelse

Det er også en utbredt realitet i flere deler av verden at mange urfolksmedlemmer har mistet språket. De vil ta det tilbake. Samtidig er det et utbredt fenomen at det er majoritetsspråklige familier som er bosatt i urfolksområder hvor deres barn i mange tilfeller går på samme skole som urfolksbarn. Denne realiteten nødvendiggjør en spesiell hensyntaking når man skal utvikle alternative opplæringsmodeller.

En viktig strategi i denne sammenheng er å etablere alternative opplæringsmodeller for denne majoritetsspråklige gruppen

- a) som tar vare på deres ikke-truete hjemspråk, norsk, samtidig med at de lærer urfolksspråket, samisk,
- b) som gjør at talere av samisk ikke blir nødt til å gå over til norsk for å kommunisere, samhandle og samarbeide med sin sambygding som har norsk som førstespråk,
- c) som gjør at majoritetsspråklige barn/elever med norsk som førstespråk utnytter sin barndom for å tilføye ett språk til i sitt språklige repertoar og ikke bli ansett som 'forstyrrende element' for samiskspråklige barns samisk i et samisk-dominert lokalsamfunn,
- d) som har inkluderingsperspektiv.
- e) som er i samsvar med gjensidighetsprinsippet: Barn med samisk som førstespråk lærer norsk, og barn med norsk som førstespråk lærer samisk. Dette fremmer også reell likestilling, dvs. likestilling ikke bare på offentlige dokumenter, men i praksis.

Med denne strategien tar man også sikte på å fremme additiv tospråklighet og funksjonell tospråklighet hos denne majoritetsspråklige elevgruppen. Gjensidighetsprinsippet innebærer additiv tospråklighet for begge barnegruppene.

Målgrupper

I Karasjoks tilfelle er det som nevnt to hoved-elevgrupper som er målgruppene for utviklingen av alternative opplæringsmodeller som sikrer de ovennevnte intensjonene:

- A)** De som kommer fra samisktalende hjem og tospråklige/trespråklige hjem (hvor samisk er det ene språket hjemme)
- B)** De som kommer fra norsktalende eller et annet språktalende hjem og som ikke kan snakke samisk

I de følgende avsnittene skal jeg presentere, beskrive og drøfte ulike opplæringsmodeller som egner seg til å realisere de ovennevnte intensjonene for urfolksbarn/samisktalende barn og majoritetsspråklige norsktalende barn i Karasjok kommune.

Ulike opplæringsmodeller for språkvern, språkstyrking og additiv tospråklighet

Det er ulike opplæringsmodeller for elever med urfolksspråklig bakgrunn eller minoritetsspråklig bakgrunn i flere land og/eller områder i ulike land.

Det som er blitt aktualisert i den senere tiden, er '*sterke opplæringsmodeller*' som også kan omtales som 'sterke modeller' eller 'sterke tospråklige opplæringsmodeller' eller 'sterke tospråklige modeller'. Slike opplæringsmodeller viser betydelige variasjoner i ulike områder

og land. Samtidig er det feil å omtale slike modeller som '*sterke språkmodeller*'. De er ikke språkmodeller som 'ahkko' og 'ahkki', men modeller for opplæringsorganisering.

Ulike typologier/grupperinger av tospråklige opplæringsmodeller

I litteraturen om tospråklig opplæring møter man ulike typologier, dvs. ulike grupperinger av opplæringsmodeller. I grupperingene av opplæringsmodellene er tospråklighet og to språk som opplæringsspråk og språkfag bestandig i bildet. Spørsmålene i organiseringen av slike opplæringsmodeller er følgende:

- A) Hva er målet?
- B) Hvem er målgruppen?
- C) Hvordan skal man organisere opplæringen i to språk?
- D) Når skal elevene begynne å få opplæring i disse to språkene?
- E) Hvor mye opplæring skal de få i de to språkene (Omfanget)?
- F) Hvor lenge skal opplæring i de to språkene vare (Varighet)?
- G) Hvordan skal opplæringen foregå i ulike skolefag på to språk?
- H) Hvor mye av opplæringen i ulike skolefag skal foregå på det ene eller det andre språket (Omfanget)?
- I) Hvor lenge skal opplæringen i ulike skolefag foregå på det ene eller det andre språket (Varighet)?
- J) Hva slags språkkompetanse og pedagogisk kompetanse trengs det av lærere?
- K) Hva slags språkanvendelsesstrategier og metoder kan man bruke for å imøtekomme elevenes behov, for å være gode språkmodeller og for å fremme skolebasert læring?

Slike spørsmål er sentrale når man organiserer '*sterke opplæringsmodeller*' i urfolkssammenheng. De berører, som en skjønner, kjernesaker som handler om elevenes møte med de to språkene både som skolefag og opplæringsspråk i deres grunnskoleløp.

Tre hovedgrupper av sterke tospråklige opplæringsmodeller

I litteraturen finnes det flere ulike «tospråklige opplæringsmodeller» og flere varianter av «*språkbad modeller*». Det skyldes variasjoner i målgruppene, formålene, kontekstene, demografiene, ideologiene osv i de områdene de etableres i.

I de følgende avsnittene skal jeg presentere noen «*sterke opplæringsmodeller*» som er relevant for Karasjok skole på grunn av

- a) at det er en negativ trend i innbyggertalls- og elevtallsutviklingen i kommunen
- b) at det er en uforutsigbar elev- og språksammensetning i skolen
- c) at det er store forskjeller på tallet på elever i samiskspråklige klasser (A-/Á-klasser) og i norskspråklige klasser (B-klasser), på ulike trinn
- d) at det forekommer *samisk elevemigrasjon* fra samiskspråklige klasser til norskspråklige klasser uten at kommunen vet hvorfor dette skjer
- e) at Karasjok skoles norskspråklige klasser ikke klarer å gjøre norskspråklige elever norsk-samisk tospråklige
- f) at kommunen er interessert i å få vite hvordan skolen kan bidra til bevaring, styrking og overføring av samisk språk og kulturarv til den oppvoksende generasjonen.

Sterke opplæringsmodeller

I de følgende avsnittene skal jeg presentere og begrunne ulike, men relevante sterke opplæringsmodeller for barn som kommer fra samisktalende eller tospråklige hjem og for de som kommer fra norsktalende hjem.

Opplæringsmodell NR 1: Opplæringsmodell for språkvern / førstespråksmodellen

Denne opplæringsmodellen har følgende karakteristiske trekk: :

	Kjennetegn	I KARASJOK
Målgruppen	<i>Elever fra hjem hvor hjemmets språk er urfolkspråk</i>	<i>Elever som kommer fra samisktalende hjem</i>
Den språkrettete målsetningen	<i>Språkvern og språkvitalisering av urfolkspråket</i>	<i>Språkvern og språkvitalisering av samisk, levendegjøring av samisk samtidig med at man utvikler funksjonell tospråklighet</i>
Den fagrettete målsettingen	<i>Fremme innholdslæring basert på det språket eleven forstår/kan</i>	<i>Å fremme innholdsforståelse og faglig utvikling og ha mestringsopplevelser</i>
Det individ-psykologiske målsettingen	<i>Styrket selvfølelse Styrket identitetsfølelse</i>	<i>Å være stolt av å være same i Norge, å ha en trygg identitet og tokulturell og tospråklig kompetanse</i>
Sosiologisk begrunnelse	<i>Sosial rettferdighet, likestilling og likeverdighet</i>	<i>Å føle at samisk og samisk kultur er likeverdig med majoritetens</i>
Språkfag i skolen	<i>Urfolksbarnets førstespråk og majoritetsspråket</i>	<i>Elevene får opplæring i samisk og i norsk</i>
Mulighet for kulturelt innhold	<i>Urfolkets kulturelementer, tradisjonell kunnskap og markering og feiring av spesielle dager</i>	<i>Elevene får opplæring i duodji, tradisjonell kunnskap og kulturelle aktiviteter verdsettes, 6. februar markeres i samvirke med resten av kommunens befolkning</i>

Opplæringspråk	<i>Urfolkets språk er opplæringspråket</i>	<i>Samiske barn får opplæring på samisk i alle skolefag</i>
Omfanget og varigheten av opplæring i urfolksspråket	<i>Minst 20% av skoletiden i hele skoleløpet</i>	<i>Elevene får opplæring i samisk rundt 15-20% av sin skoletid i hele skoleløpet</i>
Omfanget og varigheten av opplæring på urfolksspråket	<i>I alle fag i hele skolegangen</i>	<i>I alle fag får elevene opplæring på samisk i hele skoleløpet</i>
Opplæring i majoritetsspråket	<i>Det innføres basert på lokale forhold</i>	<i>Samiske elever får opplæring i norsk i hele skoleløpet</i>

Figur 34: Dagens A-/Á-klasser som språkvern/førstespråkmodellen i Karasjok skole

Dagens opplæringsorganisering i Karasjok skoles A-/Á-klasser er en *opplæringsmodell for språkvern*. Den omtales også som *førstespråkmodellen*. Karasjok skole må fortsette med denne opplæringsmodellen. Den tilfredsstillende alle de pedagogiske kjennetegnene og kvalitetene som er nevnt i figuren ovenfor. Samtidig er det viktig å sørge for at lærere til enhver tid

- A) har formell kompetanse i de fagene de underviser i
- B) har en solid pedagogisk-metodisk kompetanse
- C) har kompetanse i tospråklig pedagogikk ut fra urfolksperspektiv
- D) utviser kollegialitet overfor hverandre, har et felles begrepsapparat og en kollektiv profesjonskapital.

Dagens språkvern-modell/førstespråkmodell i Karasjok skole har en del utfordringer

Nedenfor viser jeg en del utfordringer som dagens A-/Á-klasser har:

Utfordring nr. 1: Mangel på samiske lærebøker/læringsressurser

Mangel på lærebøker og nettbaserte læringsressurser som er i samsvar med LK20S er en kjent og viktig utfordring. Denne mangelen eller denne utilfredsstillende lærebok/læringsressurs-situasjonen kan skape utfordringer for elevene for å ha tilfredsstillende læringsutbytte og nå læreplanenes kompetansemål i ulike fag.

Forslag til tiltak: Alle lærere som underviser på samisk skal gis et bestemt antall timer redusert undervisningsplikt dersom de i sin stilling underviser 100% på samisk. Timene skal

brukes på å finne, bearbeide, lage temarelaterte tilpassete læremidler/oppgaver, nettbaserte ressurser o.l. til elevene (jfr. den tidligere konverteringstid-ordningen.)

Omfanget av redusert leseplikt og antall timer til læremiddelformålet skal bestemmes av kommunen i samarbeid med skolens ledelse og lærere annethvert år.

Utfordring nr. 2: Samisk elevemigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen, hovedsakelig på ungdomstrinnet.

Jeg har tidligere i denne rapporten vist til elevflukten fra A-/Á-klasser til B-klasser, og omtalte dette som *samisk elevemigrasjon*. Ut fra et urfolksperspektiv, ut fra et pedagogisk perspektiv og ut fra et ledelsesperspektiv er dette et problem som må tematiseres og løses.

Et mulig tiltak A: Det må undersøkes på en objektiv måte og en må finne årsakene til elev emigrasjonen. Er det slik å forstå at elever selv eller foreldrene velger denne samiske emigrasjonen? Man er nødt til å se på

- a) om det er klassemiljøet i A-/Á-klassene som trigger et slikt valg
- b) om opplevelse av mobbing eller andre forstyrrende faktorer som forårsaker den samiske elevemigrasjonen
- c) om lærerfaktoren og kvaliteten på opplæringen i skolefag på samisk forårsaker dette
- d) om utilfredsstillende lærebøker/læremidler i A-/Á-klassene og bedre lærebøker/læremidler i B-klassen forårsaker dette
- e) om samisk elevemigrasjon skyldes lettere oppnåelse av høyere karakterer i B-klassen
- f) Om samisk elevemigrasjon skyldes 'venneeffekten': «Når mine venner gjør det, gjør jeg også det»-tankegangen
- g) Om det er foreldrenes erfaringer fra egen skolegang som er en medvirkende faktor
- h) Om elevenes ønske om å styrke sine norskspråklige ferdigheter og være bedre rustet til å begynne på et norskspråklig studieprogram på videregående skole fører til denne emigrasjon-avgjørelsen.

I alle fall er det viktig å undersøke og belyse årsakene og konsekvensene av dette emigrasjonsfenomenet, og utvikle tiltak for opplæringsorganisasjonen for å gjøre den samiske språkvern-modellen (dagens samiskspråklige A-/Á-klasser) mer attraktiv enn emigrasjonen.

Dersom mulige årsaker til samisk elevemigrasjon ligger i ett eller kombinasjonen av flere av de ovennevnte punktene, må kommunens ledelse, skolens ledelse, lærerkollegiet og foreldrene ta et kollektivt ansvar og sette i gang nødvendige tiltak og følge dem opp kontinuerlig og evaluere dem. En viktig sak i denne sammenheng er lovverket, Opplæringslovens § 6-2, som jeg tar opp snart.

Den samiske elevemigrasjonen fra A-/Á-klassene til B-klassen er en kommunikasjon

En elevs emigrasjonshandling fra A-/Á-klassene til B-klassen må anses som *kommunikasjon*. Eleven sender et budskap til skolen. Eleven med sin handling, dvs. emigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen, forteller oss at han/hun, basert på sine erfaringer og opplevelser og/eller framtidsplaner finner sin skolegang på ungdomstrinnets A-/Á-klasser utilfredsstillende, og opplæringen i B-klassen som tiltrekkelig og mer faglig givende. Man kan ikke være likegyldig overfor en slik *'beskjed'* fra en samisktalende elev eller flere elever.

Et mulig tiltak nr. 2: Dersom årsaken til elevens emigrasjon fra A-/Á-klassene til B-klassen er pkt (h) ovenfor, dvs. elevenes ønske om å styrke sine norskspråklige ferdigheter og være bedre rustet til å begynne på et norskspråklig studieprogram på videregående skole, må skolen

- a) sette i gang pedagogiske tiltak og heve kvaliteten på opplæringen i tekstrike fag som *matte, naturfag, samfunnsfag, norsk og KRLE* i A-/Á-klassene,
- b) øke omfanget av og kvaliteten på opplæringen i norskfaget i A-/Á-klassene.
- c) Finne en timeplanteknisk løsning slik at elever på ungdomsskolen har felles undervisning i norskfaget på hvert trinn.

Et mulig tiltak nr. 3: Kommunen fatter vedtak som forhindrer samisk elevemigrasjon fra og med skoleåret 2024-2025. Et slikt vedtak må imidlertid juridisk avklares, for slik lovverket er i dag, kan et slikt kommunalt vedtak være i strid med dagens lovverk.

I Opplæringslovens § 6-2 siste ledd står følgende å lese:

«Elevane avgjer sjølv om dei vil ha opplæring i og på samisk frå og med 8. årstrinnet etter første, andre og femte leddet.»

Og det som det refereres til i første ledd i denne setningen, er følgende i § 6-2:

«I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk.»

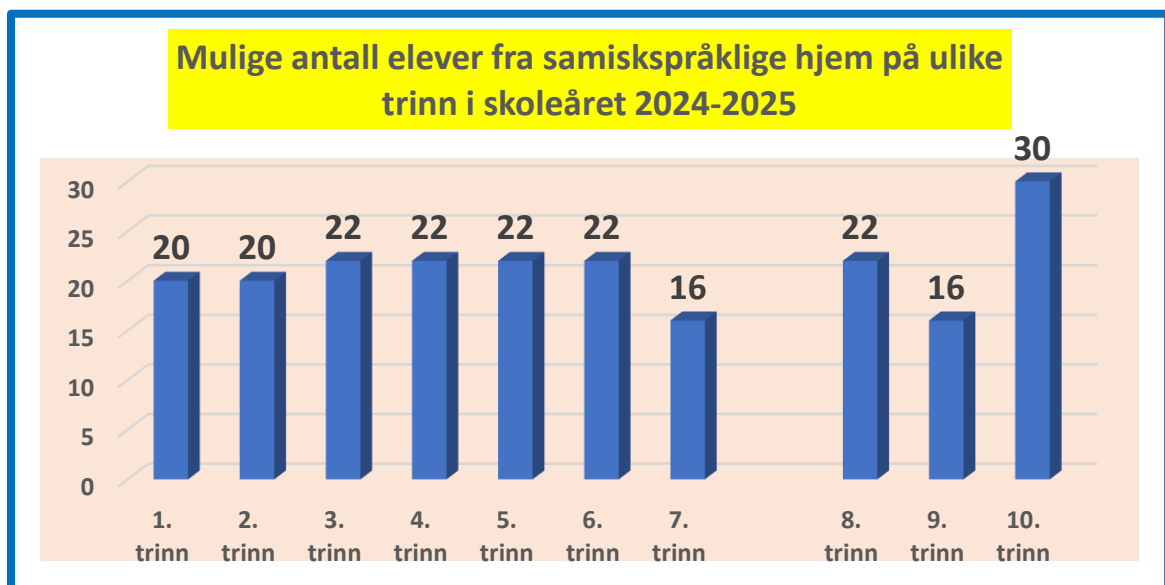
Spørsmålet som må avklares, blir da følgende: Har kommunen makt og myndighet til å gjøre elevens *«rett til opplæring på samisk»*, til *«plikt til opplæring på samisk»* også etter 8. trinn, dersom eleven har hatt undervisning på samisk i tidligere år på skolen i et samisk distrikt som Karasjok kommune?

Et mulig tiltak nr. 4: Avskaffe dagens norskspråklige B-klasser. Da har ikke A-/Á-klassenes elever noen alternativ klasse som de kan emigrere til. Hva slags opplæringsmodell skal norskspråklige elever få da? Svaret på dette spørsmålet er følgende: Å etablere en sterk opplæringsmodell, nemlig enten en *språkbad-modell* eller en *tospråklig opplæringsmodell*. Dette tar jeg opp senere. Først en drøfting av det estimerte elevtallet og realistiske muligheter for å etablere ‘sterke opplæringsmodeller’ i neste skoleår 2024-2025.

Hvordan kan Karasjok skole organisere *samisk språkvern i klasser uten samisk elev emigrasjon fra og med skoleåret 2024-2025?*

Basert på elevtallsutviklingen i Karasjok skole har jeg stipulert elevtallet fra samisktalende hjem på hvert trinn i skoleåret 2024-2025. Dette har jeg gjort basert på Karasjok skoles elevtall i skoleåret 2023-2024. Den følgende figuren viser det forestilte tallet på elever fra samisktalende hjem på hvert trinn på skolen i skoleåret 2024-2025:

Figur 35: Mulig antall elever fra samisktalende hjem på hvert trinn i skoleåret 2024-2025

Disse elevtallene er estimerte samiskspråklige elevtall i skoleåret 2024-2025. På barnetrinnet, dvs. fra 1. til og med 7. trinn, er det maksimum 22 samisktalende elever på hvert trinn. Skolen har nok antall lærerårsverk i skoleåret 2023-2024. Hvis skolen beholder tallet på lærerårsverk i 2024-2025 har skolen de nødvendige lærerressursene til å ha en eksemplarisk samisk språkvernmodell/førstespråkmodell, dvs. en sterk opplæringsmodell for samisk språkvern,

samisk språkvitalisering og gode lærings- og utviklingsmuligheter i alle fag på Karasjok skole.

Når det gjelder ungdomstrinnet, dvs. fra og med 8. til og med 10. trinn, er det maksimum 22 elever på 8. trinn og 16 elever på 9. trinn. På disse trinnene kommer skolen på samme måte som på barnetrinnet, til å ha relativt små klasser. På 10. trinn vil det muligens være 30 samisktalende elever. De kan deles i to og ha to relativt små klasser. Da kommer skolen til å ha fire små klasser/mellomstore klasser og gode lærings- og utviklingsmuligheter for elevene med dagens lærerårsverk på skolen.

De nevnte klassestørrelsene er basert på stipulerte tall på samiskspråklige elever på hvert trinn på ungdomstrinnet. En viktig forutsetning er at *samisk elevemigrasjon* blir forhindret. For å forhindre *samisk elevemigrasjon* med dagens lovverk, trengs det som nevnt en grundig undersøkelse for å finne årsakene til denne emigrasjonen som skaper usikkerhet, ustabilitet og uforutsigbarhet for opplæringsorganiseringen på skolen. Samtidig representerer samisk elevemigrasjon til norskspråklige B-klasser en praksis som kan undergrave samisk språkvern og samisk språkvitalisering. Samisk elevemigrasjon kan i verste fall tolkes som en mistillit til samiske lærere og skepsis til det samiske språket som opplæringspråk. Samtidig nødvendiggjør samisk elevemigrasjon en evaluering av norskopplæringens innhold og omfang for samiskspråklige elever.

Til slutt må følgende understrekes: Den ene siden av denne saken handler om å undersøke og finne årsakene til samisk elevemigrasjon. Den andre siden av saken angår kommunale skolemyndigheter, KS og Samediggi. Man er nødt til å avklare sakens juridiske side, dvs. Opplæringslovens § 6-2, med Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet.

Uten en slik juridisk avklaring er det ikke mulig med dagens § 6-2 å forhindre samisk elevemigrasjon. Her har kommunens ledelse i samarbeid med Sametinget, KS og de statlige myndigheter Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet en viktig jobb å gjøre. Denne saken angår ikke bare Karasjok skole, men også alle skoler i kommuner i forvaltningsområdet.

Språkbad-modellen

Språkbad-modellen er en internasjonal utbredt tospråklig opplæringsmodell, men det er store variasjoner mellom språkbad-modellene i ulike områder og land. Det riktige er å snakke om

ulike kategorier av språkbad-modeller. Et viktig prinsipp i forbindelse med språkbad modellene er at de involverte opplæringspråkene skal være intra-nasjonale språk, dvs. språk som hører til og som har en offisiell status i det landet hvor språkbad-modellen etableres. Dette betyr at man kan snakke om samisk-norske språkbad modeller, men ikke norsk-engelske eller samisk-engelske, da engelsk ikke hører til og heller ikke har en offisiell status i Norge. Altså: Språkbad modellen har ikke opplæring på inter-nasjonale språk, men intra-nasjonale språk. Hvis man vil etablere språkbad-modeller for andre elevgrupper, må lokale og/eller statlige myndigheter gi en formell status til det språket i lovverket eller definere modellen som et pilotprosjekt / forsøksprosjekt. I California i USA finnes det språkbad-modeller etter 50%-50% prinsippet for elever fra spansktalende hjem og mandarintalende hjem, men i disse tilfellene har man på det delstatlige nivået og/eller skoledistrikt-nivået juridiske vedtak som tillater slike språkbad modeller.

Som nevnt er det variasjoner mellom språkbad-modellene som skyldes følgende forhold:

- a) **Tidspunktet** for starten på opplæringen på det språket som ikke er elevenes førstespråk/hjemspråk
- b) **Omfanget** av opplæringen på det språket som ikke er elevens førstespråk/hjemspråk

I det følgende skal jeg drøfte og relatere språkbad-modellen til samisk som urfolksspråk:

Tidlige språkbad-modeller

Språkbad-modeller hvor barn med norsk som førstespråk begynner å få opplæring på urfolksspråket ett eller to år før skolestart. eller fra første trinn og som fortsetter i hele barneskolen eller i hele grunnskolen. I Karasjok-sammenheng betyr en eventuell språkbad modell følgende:

- a) Barn med norsk som førstespråk/hjemspråk går i samiskspråklig barnehage før det begynner på skolen. Når de begynner på skolen, får de sin første lese- og skriveopplæring på samisk. Opplæring i samisk fortsetter i hele skoleløpet. Samtidig får elevene all opplæring i andre skolefag på samisk. I noen tilfeller får de også opplæring i norsk (ikke på norsk) fra første trinn.

- b) De møter norsk på skolen som fag og får opplæring i norsk i noen år før de også kan få opplæring på norsk. Uansett omfanget av opplæring på norsk, slutter ikke opplæring på samisk.
- c) Vanligvis omtales denne språkbud-organiseringen som 50%-50%-strategi. Det betyr at når opplæring på norsk begynner, utgjør denne opplæringen 50% av elevenes skoletid. I den resterende 50% av skoletiden fortsetter opplæring på samisk. Jeg skal utdype denne 50%-50%-strategien og vise til ulike varianter av den senere i rapporten.

Her er det viktig å gjøre det klart at det ikke er mulig i vårt system å fordele opplæringstidene noenlunde eksakt på samme måte som i andre land (som for eksempel Canada og USA, hvor det bestandig bare er to språk i systemet). Dette skyldes at i vårt system og i samisk sammenheng er det tre språk i bildet: *norsk*, *samisk* og *engelsk*. I Troms og Finnmark kan også bli fire språk: kvensk- eller finskopplæring for elever med kvensk/norskfinsk bakgrunn (jfr Opplæringslovens § 2-7). Derfor må de angitte prosentene i skjemaene som jeg skal presentere nedenfor, være omtrentlige tall.

Når det er tre språk som en skole skal forholde seg til, er det minst fem elementer, og i Troms-Finnmark, seks elementer de må ta hensyn til når timetall eller undervisningstid skal fordeles. Altså, kommuneledelsen og skoleledelsene i forvaltnings-kommunene og ikke-forvaltningskommunene i fylket må bestemme omfanget og varigheten av disse timeplantekniske elementene:

1. Tid til opplæring i samisk
2. Tid til opplæring på samisk
3. Tid til opplæring i norsk
4. Tid til opplæring på norsk
5. Tid til opplæring i engelsk
6. Tid til opplæring i kvensk eller finskopplæring (I Troms-Finnmark)

Et eksempel på en gjennomførbar tidlig språkbud-modell i Karasjok skole

Nedenfor presenterer jeg et eksempel på en *tidlig språkbud-modell* som alternativ opplæringsmodell til norskspråklige B-klasser i Karasjok skole

	Undervisning i samisk	Undervisning på samisk	Undervisning på norsk	Undervisning i norsk (+ Eng.)
10. trinn	50%		40%	10%
9. trinn	50%		40%	10%
8. trinn	50%		40%	10%
7. trinn	70%		0	20% 10%
6. trinn	70%		0	20% 10%
5. trinn	80%		0	20%
4. trinn	20 %	60%	0	20%
3. trinn	20 %	60%	0	20%
2. trinn	30%	70%	0	0
1. trinn	30%	70%	0	0
Barnehagealder	Barnet går i samiskspråklig barnehage			

Figur 36: En skjematisk presentasjon av en tidlig språkbud-modell

Denne tidlige språkbud-modellens manglende elevgrunnlag i Karasjok kommune

Det er ikke nok antall elever fra norsktalende hjem på hvert trinn for å igangsette og gjennomføre en slik sterk opplæringsmodell i et urfolksområde som Karasjok kommune. I de siste 30 årene har Karasjok kommune mistet mange norskspråklige familier og deres norskspråklige barn på grunn av fraflyttingen fra Karasjok kommune.

Denne tidlige språkbud-modellen kan være aktuell for andre kommuner

I Karasjok kommune mistet man elevgrunnlaget for en samisk språkbud-modell. I andre kommuner, som i Tromsø, Bodø, Alta, Harstad og Oslo, kan språkbud-modellen være relevant for elever fra samisktalende hjem. Per i dag får de undervisning i samisk noen timer i uka – i mange tilfeller med ambulerende samiske lærere. Mange elever i Tromsø, Bodø, Alta, Harstad mm med samisk tilknytning eller med samisk som førstespråk må reise langt for å få opplæring i samisk noen timer i uka. (for eksempel i Oslo, men også i Alta, Sør-Varanger mm).

Denne tidlige språkbud-modellen kan også være en passende opplæringsmodell og et alternativ til norskspråklige klasser (majoritetsmodellen) i andre kommuner i landet, som i den senere tiden er blitt innlemmet i forvaltningsområdet (kommunene: Tjeldsund, Hamarøy, Hattfjelldal, Røyrvik, Røros og Snåsa). I disse kommunene er det flere elever på hvert alderstrinn som har samisk tilknytning eller samiskspråklig bakgrunn eller samisk-norsk tospråklig bakgrunn, og som er i dag kun får et par timer førstespråksundervisning eller samisk som andrespråksundervisning per uke.

En viktig forutsetning i denne sammenheng er at kommunene informerer foreldrene om slike alternative opplæringsmodeller, slik at foreldrene tar initiativ og gir sin støtte. Denne tankegangen innebærer en 'Bottom-Up'-strategi.

Sene språkbud-modeller

Språkbud-modeller er for majoritetsspråklige elever (i denne elevgruppen er det også elever med samisktalende besteforeldre. Av ulike grunner har deres foreldregenerasjon opplevd språkskiftet, og nå vil de ta slektens språk, samisk, tilbake.

I denne *sene språkbud-modellen* begynner barna på skolen og får opplæring i og på majoritetsspråket, dvs. norsk i Norge, i nesten hele barnetrinnet. Mot slutten av barnetrinnet eller i begynnelsen av ungdomstrinnet innføres 50%-50%-strategien. Det betyr at halvparten av deres skoletid fortsatt består av opplæring i og på deres majoritetsspråk, norsk. Den resterende 50% av de majoritetsspråklige elevenes skoletid avsettes til opplæring i og på urfolksspråket, dvs. samisk. Det er imidlertid vanlig at fordelingen kan skje etter 80%-20%-strategien, men siden det er tre språk med i bildet i vårt system, kan vi snakke om 70%-20%-10% som en omtrentlig fordeling.

Skjematisk sett ser den *sene språkbud-modellen* slik ut:

	Undervisning i norsk	Undervisning på norsk	Undervisning på samisk	Undervisning i samisk (+Eng)	
10. trinn	20%	0	70%	10%	
9. trinn	20%	0	70%	10%	
8. trinn	20%	0	70%	10%	
7. trinn	20%	0	70%	10%	
6. trinn	90%		0	0	10%
5. trinn	90%		0	0	10%
4. trinn	90%		0	0	10%
3. trinn	90%		0	0	10%
2. trinn	90%		0	0	10%
1. trinn	90%		0	0	10%

Figur 37: En skjematisk presentasjon av en sen språkbud-modell

I den praktiske organiseringen av denne opplæringsmodellen brukes ulike *språk-anvendelses strategier* og prinsipper bl.a. *rotasjonsprinsippet* som ikke skal diskuteres her for det faller rapportens hovedintensjon.

Språkbad-modeller og tospråklige modeller utfordrer dagens etablerte pedagogiske tenkning og dette gjør etableringen vanskelig

Det er vanskelig å si at noen skoler i Norge er klar for å sette i gang tidlige eller *sene språkbad-modeller*, eller samisk-norsk tospråklige opplæringsmodeller hvor samisk er i bildet. Det er flere grunner til det.

a) For det første, opplæring på et annet språk enn norsk for norsktalende elever i grunnskolen eksisterer nesten ikke i landet. Noen unntak er IB-linjer (International Baccalaureate) på noen private grunnskoler, men mest på rundt 25 videregående skoler hvor elevene gis opplæring i og på norsk og i og på engelsk når de begynner på Vg2 og Vg3. Denne norsk-engelske tospråklige opplæringsorganiseringen praktiseres bare i de to siste årene i studiespesialiseringsprogrammet i videregående skole. Opplæringen på IB-linjer kan ikke anses som språkbad-modell. De kan omtales som en type tospråklig modell, men den dekkende betegnelsen for slik opplæringsorganisering er 'English-medium instruction'.

b) For det andre er samisk et likestilt språk med norsk i Norge, men samisk er ikke et høystatusspråk eller internasjonalt språk som engelsk i majoritetens øyne.

c) For det tredje, å lære samisk og lære skolefag gjennom samisk er ikke en del av landets språk- og skolepolitikk for norskspråklige elever uansett hvor de bor eller går på skole. Samelovens språkregler ble innført i 1992, altså for rundt 31 år siden. Ingen kommune eller skole i landet og heller ikke opplæringsloven har tematisert samisk-norsk tospråklig opplæring eller samisk språkbad-modell for elever fra norsktalende hjem.

Fraværet av en slik tankegang og språkpolitikk overfor elever fra norskspråklige hjem (med eller uten samiske aner) i samiske kjerneområder inkluderer også Karasjok kommune og Kautokeino kommune. Ingen av disse samiske kjerneområdene har utviklet en opplæringsmodell som kan fremme norsk-samisk funksjonell tospråklighet hos de som kommer fra norsktalende hjem, til tross for at en del av elevene som kommer fra norsktalende hjem hører til den gruppen som vil ta tilbake familiens tapte språk.

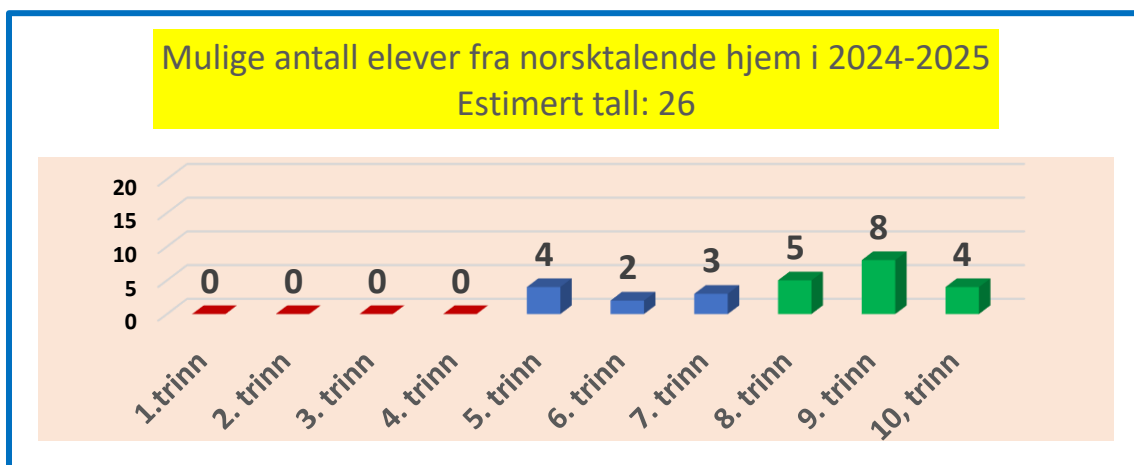
Virkelighetsbaserte tilnærminger

Ut fra dagens realiteter i Karasjok kommune og Karasjok skole når det gjelder deres norskspråklige elevgrunnlag, blir spørsmålet følgende: Hva slags opplæringsmodell kan være et alternativ til dagens norskspråklige B-klasser?

Det er et faktum at det er 42 elever som går i norskspråklige B-klasser i 2023-2024. Økningen av elevtallet i de norskspråklige B-klasse mot slutten av ungdomstrinnet skydes *samisk elev-emigrasjon*.

Samtidig ser vi at det er ingen elever fra norsktalende hjem som begynner på skolen. Det er ikke godt å si om norsktalende barnefamilier har vært blant utflytterne i de siste ti årene, eller om det er slik å forstå at ingen yngre norskspråklige barnefamilier har flyttet til Karasjok kommune, slik at i skoleåret 2023-2024 er det ingen elever fra norsktalende hjem på 1.-3, trinn.

Følgende tabell viser noenlunde riktig forventete antall norskspråklige elever på ulike trinn i skoleåret 2024-2025. Oversikten ble utarbeidet med utgangspunkt i elevtallene på ulike trinn i skoleåret 2023-2024. Samtidig har jeg ikke tatt med noen mulig økning på grunn av *samisk elev-emigrasjon*, da jeg forutsetter at den skal det skal være slutt på.

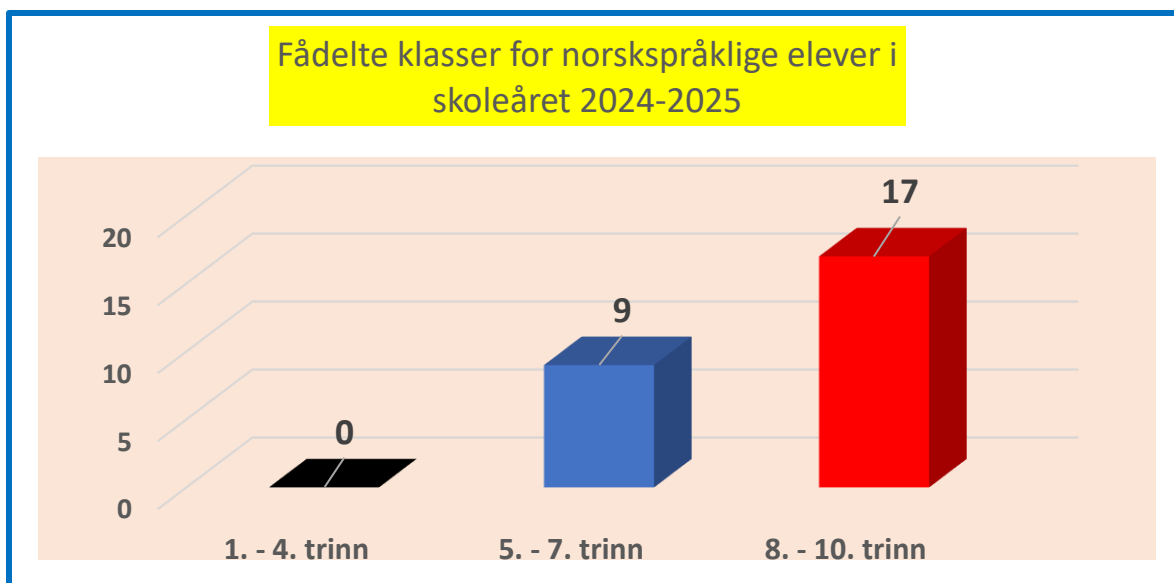

Figur 38: Forventete elevtall fra norskspråklige hjem på ulike trinn i skoleåret 2024-2025

Slik en kan se av elevtallene på ulike trinn, er det ikke mulig å organisere ikke-fådelte klasser. Elevgrunnlaget for ikke-fådelte klasser er ikke tilstrekkelig. Derfor er fådelte klasser for norskspråklige elever uunngåelig med dagens norskspråklige elevtall.

Figuren nedenfor viser til en naturlig gruppering av norskspråklige elever i to fådelte klasser i skoleåret 2024-2025. Tallene baserer seg som nevnt på forventete elevtall i skoleåret 2024-2025. Jeg foreslår tolærersystem i flere av timene i de *to* fådelte klassene.

Figur 39: Det forventete norskspråklige elevtallet og de foreslåtte to fådelte klassene i skoleåret 2024-2025

Slik en kan se i figuren, er det en krevende oppgave å lage fådelte klasser for norskspråklige elever, da det er ganske få på hvert trinn.

En annen mulig klasseinndeling

En annen mulig gruppering av og klassesdeling for norsktalende elever kan være følgende:

Figur 40: Det forventete norskspråklige elevtallet og de foreslåtte to fådelte klassene og én ikke-fådelte klasse i skoleåret 2024-2025

I begge alternativene blir barnetrinnets elever og ungdomstrinnets elever holdt adskilte.

Mulige tospråklige opplæringsmodeller for norsktalende elever

Det sentrale spørsmålet nå er hva slags tospråklige opplæringsmodeller som er mulig å organisere for denne elevgruppen hvor målet er å fremme norsk-samisk funksjonell tospråklighet hos dem?

Svaret er avhengig av følgende forhold:

- Om lovverket tillater (Opplæringsloven generelt og § 6-2 spesielt) å etablere samisk-norsk tospråklige opplæringsmodeller
- Om kommunen er villig til å satse på tospråklig opplæring for norsktalende elever
- Om foreldrene til disse norsktalende Karasjok-elevene er positivt innstilte til tospråklig opplæring
- Om Karasjok skoles ledelse og lærere er positivt innstilte og kompetansemessig rustet for jobben

I de følgende avsnittene skal jeg presentere en tospråklig opplæringsmodell med to lærere for 5.-7. trinnets fådelte klasse på barnetrinnet. Det er viktig å kjenne til dagens timefordeling til de ulike fagene. Timefordelingen er læreplanfestet og har forskriftstatus. Skoleeiere, dvs. Karasjok kommune, har begrensede muligheter til å endre timefordelingen. Følgende figur viser den vedtatte timefordelingen på Karasjok skoles 5.-7. trinn.

VEDLEGG 2 Fag&timefordeling 1 - 7 klasse ved Karasjok skole

1 - 7 kl Fag&timefordeling v/Karasjok skole Jf Rundskriv Udir-01-2017																		
Fag	Sentralt fastsatt				Kommunalt fastsatt				Snitt timer/uke					5	6	7	sum 5-7.kl	sum 1-7
	ordinær		1-7.kl		ordinær		1-7.kl		1	2	3	4	sum					
	1.-4	5.-7	1.-7	1.-4	5.-7	1.-7					1.-4.kl							
Roe/Krle	427		427		418		418,000		2,0	2,0	1,00	1,0		1,00	2,0	2,0		418,0
SåI/NoI	954	642	312	954	988	646	342	988	4,0	4,0	5,0	4	646,0	3,0	3,0	3,0	342,0	988,0
Så2/No2	608		608		608	380	228	608	3,0	3,0	2,000	2,000	380,0	2,0	2,0	2,0	228,0	608,0
MA	888	560	328	888	912	570	342	912	3,5	3,5	4,0	4,0	570,0	3,0	3,0	3,0	342,0	912,0
Luo/Nat	366	187	179	366	380	190	180,5	370,5	1,0	1,0	1,0	2,0	190,0	2,00	1,74	1,0	180	370
Ean/Eng	366	138	228	366	380	152	228	380	1,0	1,0	1,0	1,0	152,0	2,0	2,0	2,0	228,0	380,0
Serv/Samf	385		385		380		380,000		1,0	1,0	1,00	1,0		2,0	2,0	2,0		380,0
Duo/K&H	477		477		456		456,000		1,0	1,0	2,0	2,0		2,00	2,0	2,0		456,0
Musikkka	285		285		285		285,000		1,0	1,0	1,0	1,0		1,00	1,50	1,0		285,0
B &D/M&H	114		114		114		114,000					1,0				2,0		114,0
Lås/Krg	478		478		475		475,000		1,5	1,5	2,0	1,5		2,0	2,00	2,0		475,0
Fleks time	38		38		0		0,000									0,0		0,0
Fys akt	76		76		76		76,000							0,50	0,50	1,0		76,0
SUM	5462		5462		5472		5472,0		19,0	19,0	20,00	20,5		20,50	21,74	23,00		5462

04.06.20 Drøftingsmøte Vedtak: Fag og timefordeling: timetall på 5462 årstimer, 1.75 pr. uke naturfag 6.trinn

Figur 41: Dagens fag- og timefordeling på Karasjok skoles 5.-7. trinn

Slik en kan se i figuren, er timefordeling-saken en krevende sak. Det trengs detaljerte beregninger, for tallene er varierende, og det hele får konsekvenser for både opplæringsorganiseringen, pedagogikken og økonomien. Tospråklig opplæring for norsktalende elever handler om en alternativ skolegang, en utvidet pedagogikk som inkluderer tospråklighets- og urfolksperspektiv, men den er også i samsvar med gjensidighetsprinsippet og likestilling.

Forutsetningen for å kunne igangsette og gjennomføre tospråklige opplæringsmodeller for norsktalende elever

Kommunens vedtak: Kommunale beslutningstakere må være villige til å avskaffe dagens norskspråklige B-klasser og erstatte dem med en tospråklig opplæringsmodell. Kommunen må avsette litt i underkant av to lærerårsverk til denne fådelte klassen. Den ene læreren skal være samisk-norsk tospråklig, og den andre norskspråklig. Kommuneledelsen må signalisere positive forventninger til denne tospråklige opplæringsmodellen.

Målsettingen: Utvikling av funksjonell tospråklighet skal eksplisitt uttrykkes som mål for opplæringen etter tospråklig modell.

Læreres innstilling og kompetanse: Lærere må gå inn for å innføre tospråklige opplæringsmodeller med tolærer-system, og de må få mulighet til å styrke sin pedagogisk-metodisk implementeringskompetanse på tospråklige modeller.

Foreldrenes innstilling: Foreldrene/foresatte må gis detaljert informasjon. De må utvikle positive holdninger til norsk-samisk tospråklighet. Foreldrene/foresatte må anses som viktige samarbeidspartnere med positive forventninger til skolen og modellens evne til å fremme faglig utvikling og norsk-samisk funksjonell tospråklighet hos elevene.

Tospråklige opplæringsmodeller er sårbare, de lykkes raskt og nedlegges raskt avhengig av det omkringliggende samfunnets støtte og lærernes kompetanse og engasjement

Grunnen til at jeg understreker positive forventninger og positive holdninger til tospråklighet og tospråklige opplæringsmodeller, er at slike modeller er sårbare. De er kompetanse-avhengige, men de er også avhengige av positive forventninger og holdninger fra lærere, foreldre og resten av folket i lokalsamfunnet. *Tospråklige opplæringsmodeller lykkes dersom de involverte lærerne er kompetente og engasjerte, og dersom det omkringliggende samfunnet vil at de skal lykkes.*

Tospråklig opplæringsmodell for Karasjok skoles norskspråklige elever på 5.-7. trinn i skoleåret 2024-2025

Følgende figur viser timefordelingen, lærerdekingen og opplæringspråkene i en tospråklig opplæringsmodell som kan være egnet å igangsette på Karasjok skole

FAG	Andelen av tid i en skoleuke	Lærerdekning	Lærerdekning -S-N = Samisk-norsk tospråklig lærer -NOR: Norsk lærer	Opplæringspråk
Kroppøv. & Fys.akt	12%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Samisk
Musikk	6%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
Mat og helse	8%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Duodji	8%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
KRLE	6%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
Samfunnsfag	8%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Naturfag	8%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Matte	12%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Engelsk	8%	1 lærer	NOR-lærer	Engelsk
Samisk	12%	1 lærer	S-N-Tospråklig lærer	Samisk
Norsk	12%	1 lærer	NOR-lærer	Norsk

Figur 42: Organisering av tospråklig opplæringsmodell - Alternativ 1 for 5. – 7.trinnet

Denne tospråklige opplæringsmodellen som kan etableres, baserer seg på tolærersystem i de fleste fagene. Når det gjelder timefordelingen til ulike fag, blir det totale timetallet litt høyere enn dagens timefordeling, som er 23 timer/uke. Dette forslaget innebærer 25 timer/uke.

I figuren angis ikke timefordelingen i timer og minutter, men den prosentvise andelen av tiden som lærere skal bruke på faget i en skoleuke.

Fordelen med denne tospråklige modellen er at norskspråklige elever møter samisk i språkfag og i andre skolefag i 74% av opplæringstiden, mot dagens 12%.

Ulempen er at elevene befinner seg på mellomtrinnet og at de ikke har hatt opplæring i samisk som andrespråk i mer enn maks 380 timer i løpet av deres første fire år på skolen, dvs. fra og med 1. til og med 4. trinn.

Når det gjelder lærerressurser krever denne modellen rundt to lærerårsverk. Rundt 60-70% norsklærerstilling og 130-140% samisk-norsk tospråklig lærerstilling. Begge lærere skal ha kontaktlæreransvar.

Når det gjelder lærebøker og læringsressurser (både trykte og digitale) bør elevene ha tilgang på tospråklige lærebøker/læremidler så langt det er mulig. Begge lærere skal ha en viss prosent i sin stilling til forberedelser, læremiddel-tilpasning/utarbeiding, forberedelser med tolærersamarbeid o.l.

Tospråklig opplæringsmodell for Karasjok skoles norskspråklige elever på 8. trinn i skoleåret 2024-2025

Den ovennevnte tospråklige opplæringsmodellen for elever på 5.-7-trinn, kan også brukes på 8. trinnets elever. Når det gjelder *utdanningsvalg*, kan det sammen med *kroppspøving* tildeles 12% av skoleuken. Når det gjelder valgfag kan det defineres som «*mat & helse, bærekraftig utvikling og folkehelse*» med *praktiske og utforskende aktiviteter* og tildeles 8% av skoleuken. *Naturfag* tildeles 10%, og KRLE 4% De øvrige fagenes andel av tid i skoleuka er noenlunde de samme som mellomtrinnet.

Her er dagens timetildelingen til de ulike fagene ungdomstrinnet:

VEDLEGG 3 Fag&timefordeling 8.-10.klasse v/Karasjok skole

8. - 10. kl Fag&timefordeling v/Karasjok skole Jf Rundskriv Udir-01-2017									
Fag	Sentralt fastsatt			Kommunalt fastsatt					
	ordinær 8. - 10. kl	ordinær 8. - 10. kl		8	9	10	sum 8. - 10. kl		
Roe/Krle	153	152	38	1,0	38	1,0	76	2,0	152,0
Så1/No1	284	342	114	3,0	114	3,0	114	3,0	342,0
Så2/No2	228	228	76	2,0	76	2,0	76	2,0	228,0
MA	313	342	114	3,0	114	3,0	114	3,0	342,0
Luo/Nat	249	247	95	2,5	76	2,0	76	2,0	247,0
Ean/Eng	222	228	76	2,0	76	2,0	76	2,0	228,0
Frem.spr./Spr.fordyp		0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0
Serv/Samf	249	247	76	2,0	76	2,0	95	2,5	247,0
Duo/K&H	146	152	76	2,0	76	2,0	0	0,0	152,0
Musikk	83	76	38	1,0	38	1,0	0	0,0	76,0
B &D/M&H	83	95			0		95	2,5	95,0
Las/Krø	223	228	76	2,0	76	2,0	76	2,0	228,0
Váli.f./Valgfag	171	171	57	1,5	57	1,5	57	1,5	171,0
Utd.valg	110	114	38	1,0	57	1,5	19	0,5	114,0
Flexi	108	0							0,0
SUM	2622	2622		23,00		23,00		23,00	2622

Vedtatt juni 2018

Figur 42: Dagens fag- og timefordeling på ungdomstrinnet

Fag- og timefordelingen på ungdomstrinnet på skolen viser at fagene har ulik timefordeling på hvert trinn og at elevene har 23 timer per uke.

Tospråklig opplæringsmodell for det fådelte 9.-10. trinn i skoleåret 2024-2025

Følgende figur viser timefordelingen, lærerdekningen og opplæringsspråkene i en tospråklig opplæringsmodell for den fådelte klassen på 9.-10. trinn i skoleåret 2024-2025:

FAG	Andelen av tid i en skoleuke	Lærerdekning	Lærerdekning -S-N = Samisk-norsk tospråklig lærer -NOR: Norsk lærer	Opplæringsspråk
Kroppøv. & utdanningsvalg	12%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Musikk	4%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
Valgfag: Mat og helse, bærekraftig utvikling og folkehelse	12%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Duodji	4%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
KRLE	6%	1 lærer	S-N- Tospråklig lærer	Tospråklig
Samfunnsfag	10%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Naturfag	8%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Matte	12%	2 lærere	S-N-Tospråklig lærer & NOR-lærer	Tospråklig
Engelsk	8%	1 lærer	NOR-lærer	Engelsk
Samisk	12%	1 lærer	S-N-Tospråklig lærer	Samisk
Norsk	12%	1 lærer	NOR-lærer	Norsk

Figur 44: Organisering av tospråklig opplæringsmodell - Alternativ 2 for 9.-10. trinnet

Når det gjelder lærerressurser krever denne modellen rundt to lærerårsverk. Rundt 70-80 % norsklærerstilling og 120-130% samisk-norsk tospråklig lærerstilling. To lærere skal ha kontaktlæreransvaret.

Når det gjelder lærebøker og læringsressurser (både trykte og digitale) bør elevene ha tilgang på tospråklige lærebøker/læremidler så langt det er mulig. Begge lærere skal ha en viss prosent i sin stilling til forberedelser, læremiddel-tilpasning/utarbeiding, forberedelser med tolærersamarbeid o.l.

Utfordringer med de foreslåtte tospråklige opplæringsmodellene på ungdomstrinnet i Karasjok skole

At det er et lavt antall elever på hvert trinn skaper betydelige utfordringer. For eksempel det å ha 5 elever i en klasse i en tospråklig opplæringsmodell på 8. trinn, eller det å ha tospråklig opplæring i en fådelt klasse på 9.-10. trinn med 12 elever, reiser spørsmålet om det er bærekraftig både faglig og økonomisk. På den andre siden kan man ikke undergrave elevenes rett til tilpasset opplæring. Hvis de estimerte elevtallene blir noenlunde riktig i skoleåret 2024-2025, kommer de to klassene på ungdomstrinnet til å trenge to 5-10 lærer eller faglærer i 6 timer i uka i matte, 4 timer i uka i naturfag og i flere andre fag og én lærer i 6 timer i uka i samisk og 6 timer i uka i norsk i de to ungdomstrinnsklassene (8. trinn og 9.-10. trinn).

Denne organiseringsmodellen krever hovedsakelig faglærere. Samtidig har ikke disse to klassene så mange timer som kan utløse store stillingsprosenter til faglærere som har formell undervisningskompetanse bare i ett fag. Det betyr at flere lærere må ha formell kompetanse til å undervise i flere ulike fag for å kunne ha 100% stilling på skolen. Dette betyr at Karasjok skole må beholde sine nåværende formelt kompetente samiskspråklige og norskspråklige lærere som en viktig forutsetning for å kunne forlate dagens norskspråklige B-klasser og etablere tospråklige opplæringsmodeller med tolærer-system.

Noen refleksjoner, drøftinger og sammenfatning

I de følgende avsnittene skal jeg reflektere over, drøfte og sammenfatte sentrale funn, argumenter, forslag til opplæringsorganisering og begrunnelser for forslagene.

Språkvern og språkvitalisering er avhengig av flere faktorer

Slik det er nevnt tidligere, er det talere av et språk som gjør språket levende i en kommune, et område eller i et land. Mennesker bruker språket i flere handlingsdomener: I familien (som husholdningens kommunikasjonsspråk), på arbeidsplassen, på dugnad, på ulike turer, som på

handletur, fisketur o.l., i sosiale sammenkomster med venner/kolleger, i sosiale medier o.l. Samtidig er tallet på språklige samtale- og samhandlingspartnere en viktig faktor for språkbruk og språkvern. Det er mangfoldige påvirkninger som et urfolks språk eksponeres for. Påvirkningenes karakter kan styrke eller innskrenke urfolkspråkets muligheter for overlevelse, bevaring, beskyttelse, vitalisering, tilbakeføring, spredning og videreutvikling. I de følgende avsnittene skal jeg drøfte disse faktorene.

Stabilt og levende samisk kombinert med stabil funksjonell tospråklighet

Karasjok kommunes samiskspråklige befolkning har samisk som førstespråk, husholdningens språk og omgangsspråk med samisktalende. Samtidig kan de norsk, og dermed er de i besittelse av samisk-norsk funksjonell tospråklighet. De kan kommunisere på norsk når situasjonen og den sosiale kontakten nødvendiggjør det. Deres samisk-norsk representerer en *stabil funksjonell tospråklighet*. Jeg bruker begrepene «*stabil tospråklighet*» og «*stabil funksjonell tospråklighet*» om hverandre. At jeg i denne sammenheng bruker ordet «stabil» betyr at man ikke skal anse «samisk-norsk tospråklighet» som en mellomfase for '*majoritetsspråklighet*', men samisk-norsk tospråklighet skal være en varig urfolkskompetanse. Sagt på en annen måte: Samisk-norsk tospråklighet skal ikke gjennom en individuell '*subtraktiv tospråklighet*' ende opp med enspråklighet i norsk.

Stabil samisk-norsk tospråklighet er et viktig språklig repertoar hos Karasjok kommunes samisktalende innbyggere. Den bidrar til samisk språkvern og vitalisering av samisk som urfolksspråk. Denne gruppens barn får gå i dagens samiskfungerende barnehager og samiskspråklige A-/Á-klasser (samisk språkvernklasser) på skolen. Familiens, omgangskretsens, vennekretsens og skolens språklige bidrag gjennom opplæringstilbudet i og på samisk skaper bærekraftige vilkår for språkets sterke posisjon og motstandskraft mot språkskifte både på det individuelle og territoriale planet. Kommunens status som tospråklig, gjør 'kompetanse i samisk' en ettertraktet kvalifikasjon når den kombineres med en ettertraktet utdanning og et ettertraktet yrke.

Nedgang på språkoverføring fra den ene til den andre generasjon forekommer ikke i Karasjok

Foreldrene til dagens samiskspråklige barn og unge har selv vært samiskspråklige barn og unge til dagens besteforeldre. Overføring av samisk fra den ene samisktalende generasjon til

den neste er en kulturell rotfestet del i Karasjok samfunnet. Subtraktiv tospråklighet hos den enkelte og språkskifte og språktap hos denne samiske gruppen i Karasjok forekommer ikke, selv om deres kontakt med storsamfunnets språk norsk og andre språk er uunngåelig.

Hypotesen om den kritiske masse

Det er vanskelig å telle urfolkenes populasjon i verden. Det gjelder også for Norge. Derfor er det vanskelig å finne det eksakte tallet på samisktalende i Norge. Samtidig trenger man tall for å planlegge, utforme og gjennomføre politikk i ulike sektorer som helse, eldreomsorg og barnehage- og skolesektoren. Det er lettere å ha tall på elever som får opplæring i samisk, på samisk eller i og på samisk, enn å finne reliable tall på samisktalende i en kommune, et fylke eller landet.

Høsten 2022 var det 200 samisktalende elever (hvor rundt 15 av dem valgte å gå over til norskspråklige B-klasser mot slutten av ungdomstrinnet). Elevtallet var 235. Innbyggertallet 2544. Forholdstallet er 10,825, dvs. innbyggertallet er 10,825 ganger høyere enn grunnskolens elevtall. Når samiskspråklige er anslått til å være 200, kan vi anslå samiskspråklige befolkningen til å være 2165 i Karasjok. Dette betyr at rundt 85% av kommunens innbyggere er samiskspråklige. 2165 innbyggere, hvorav 200 er barn i grunnskolealder, kan omtales som *'kritisk masse'*, de utgjør over 50% av lokalbefolkningen og er en viktig faktor for samisk språkvern og språkvitalisering. Dette samiskspråklige innbyggertallet og elevtallet utgjør en majoritet. Dette skaper et levende språksamfunn på samisk i et avgrenset geografisk kommunalt fellesskap.

Nedgang i kommunens innbyggertall er en trussel mot samisk språkvern og språkvitalisering

Fra år 2000 til 2023 gikk Karasjok kommunes innbyggertall ned med 357 personer (Dette tilsvarer halvannen ganger av Utsira kommunes innbyggertall). Hvis 85% av dem var samiskspråklige, betyr det at Karasjok kommune mistet 303 samiskspråklige. Noen har flyttet til andre deler av landet, og noen har gått bort.

Tallene gir oss grunnlag til å hevde at 228 av de som flyttet ut av kommunen i løpet av de 23 årene var i grunnskolealder som gjorde at skolens elevtall gikk ned fra 446 til 218.

85% av denne barne- og ungdomsgruppen utgjør 194. Det betyr at Karasjok kommune tapte 194 samiskspråklige grunnskoleelever i de siste 23 årene.

Dette betyr at *'den kritiske massen'* i Karasjok kommune svekkes hvert år på grunn av utflyttingen fra kommunen. Når Karasjok kommune er en av landets to kommuner (Karasjok og Kautokeino) hvor samiskspråklige er i flertall, utgjør denne nedgangen en svekkelse av samisk i det som omtales som 'samiske kjerneområder'.

De samiskspråklige kjerneområdene har lenge vært leverandør av samiskspråklige mennesker til Alta, Tromsø og Oslo. Så lenge *'samiskspråklig produksjon'* ikke fører til en kontinuerlig og betydelig *'samiskspråklig eksport'* dvs. nedgang i kjerneområdenes samiskspråklige innbyggertall, kan man ikke snakke om samiskspråklig svekkelse av kjerneområdene. Men i Karasjoks tilfelle har nedgangen vært betydelig og kontinuerlig i rundt et kvart århundre. Det har begynt å gi faresignaler. Uten nye arbeidsplasser og lyse framtidsutsikter for ungdommer etter utdanning, er det stor risiko for at nedgangen i innbyggertallet i Karasjok vil fortsette og ha negative konsekvenser for det samiske språket.

Kommunen trenger en tverrpolitisk og tverretattlig strategi og handlekraft for å ta vare på nyetablerte familier med barn, nyutdannede unge voksne og de som bor i kommunen, men som jobber utenfor kommunen. Det er vanskelig å se en løsning på denne negative utviklingen i innbyggertallet uten at det etableres nye arbeidsplasser og variert kulturtilbud i Karasjok. I denne argumentasjonen er det også et spørsmål til: Har dagens nedslitte skolebygg og opplæringsorganiseringen i Karasjok skole vært medvirkende faktorer for nedgangen i innbyggertallet og elevtallet? Det er ikke godt å gi et dokumentert svar på et slikt spørsmål. At kommunen skal bygge en ny skole, er meget positivt. Den andre faktoren har med pedagogikk å gjøre. Det omfatter opplæringsorganisering, skoleledelse, klasseledelse, læringsmiljø og sist, men ikke minst lærernes kompetanse til å styrke opplæringens kvalitet og imøtekomme språkrelaterte utfordringer. Én ting i denne sammenheng er viktig å understreke: Det trengs etter- og videreutdanning av skolens lærere, slik at de styrker sine kompetanser på temaer som har med tospråklighetspedagogikk, språkbevaringspedagogikk, andrespråkspedagogikk og metodikk å gjøre. Lærerpersonalets kollektive kompetanseutvikling kan styrke deres felles begrepsrepertoar, pedagogisk-metodiske kunnskapsbase, evnen til kollegialt samarbeid og profesjonskapital.

Nedgang i Karasjoks samiskspråklige innbyggertall betyr tilførsel av samiskspråklige til Alta, Tromsø og Oslo

Det er ikke denne rapportens hovedmål å drøfte det samiske språkets situasjon i Alta, Tromsø, Oslo og i andre kommuner som får flere samisktalende. Det er likevel viktig å drøfte kort

årsakene og konsekvensene av den ovennevnte demografiske endringen i Karasjok. Det er et nytt fenomen at samisktalende i Alta, Tromsø og Oslo øker parallelt med nedgangen i innbyggertallet blant annet i Karasjok. En grunn til utflyttingen fra Karasjok er familienes framtidssikter med hensyn til deres arbeidsmuligheter og barnas framtidige utdannings- og arbeidsmuligheter. Så lenge det ikke skapes nye arbeidsplasser i Karasjok, kommer Alta, Tromsø og Oslo til å fortsette å bli alternative bosteder for flere av Karasjoks nåværende og framtidige innbyggere. Det er flere jobbmuligheter, utdanningsmuligheter og mer variert kulturtilbud for familier, barn og ungdommer i disse kommunene.

Økningen av samisktalende i Alta og Tromsø bidrar til økningen av bl.a. tallet på samisktalende elever i grunnskolen, som nå er flere enn 300 i hver av kommunene Alta og Tromsø. Det samiske språkets situasjon i disse relativt store kommunene vil ha en annen karakter. Ingen av disse kommunene er i forvaltningsområdet. Samisktalende bor ikke i nærheten av hverandre. Det samiske opplæringstilbudet i samisk er noen timer i uka, og opplæring på samisk er begrenset til en eller to skoler i disse kommunene. I Oslo er det ingen som får undervisning på samisk, men bare i samisk. Tilførselen av samisktalende til Alta og Tromsø vil uten tvil ha positive effekter for samisktalende som allerede bor i disse kommunene. Det vil gjøre det mulig for dem å treffe, leke med og samarbeide med samisktalende oftere enn det ville vært uten denne tilførselen. Det samiske språket i familien/familiekretsen og i konteksten utenfor familiekretsen, som f.eks. organiserte fritidsaktiviteter, samiskspråklige bedrifter, klubber, språksentre, vennekretser, foreninger o.l., er viktige faktorer for aktiv bruk av språket og følgelig for språkvern og språkvitalisering. Men i store og spredte bosetningsområder som Alta, Tromsø og Oslo er det krevende å skape bærekraftige språklige samhandlingsarenaer. Da blir det et viktig spørsmål om samisk som familiespråk, men ikke et utstrakt samhandlingsspråk i ulike handlingsdomener, er tilstrekkelig for å ha en stabil samisk-norsk tospråklighet hos den oppvoksende generasjonen i disse kommunene.

Overføring av språket fra den ene til den andre generasjon kan møte store utfordringer. Det er også mulig at disse kommunene etter hvert velger å styrke sitt engasjement i samiske saker og utvide språkstøttende tilbud og aktiviteter og tospråklig opplæring i og på samisk og norsk. Økningen av samisktalende i Alta, Tromsø og Oslo og forbedrete samiskrettede tilbud i og utenfor skolen kan virke inspirerende for de familiene som har tapt samisk, til å melde sine barn på samisk opplæring.

Tilførselen av samisktalende kan også bidra til å forhindre språkskifte på individuelt plan, dvs. subtraktiv tospråklighet, og stabilisere samisk-norsk tospråklighet hos den oppvoksende generasjon i Alta og Tromsø. Familier som opplever innflytternes samiskspråklige og samiskkulturelle kompetanse og etniske markører som koftekledning, som inspirerende, kan med stolthet velge å sende barna til samiskspråklige samlingssteder, tilbud/skoler og involvere seg aktivt i samiskspråklige aktiviteter i kommunen med håp om å ta tilbake besteforeldrenes/oldeforeldrenes språk.

Familiefaktoren, kontekstfaktoren, nabofaktoren og vennekrets-faktoren

I tillegg til familiefaktoren og kontekstfaktoren, er bosetningsområde også en faktor. Samisk bosetningskonsentrasjon i for eksempel bestemte deler av Alta og Tromsø kan være positive faktorer for det samiske språket, da nabofaktoren og/eller vennekrets-faktoren begynner å virke inn for å ta vare på samisk gjennom å bruke det og for å etablere vilkåret for å ta tilbake språket. En slik utvikling kan skape samisk-norsk stabil tospråklighet blant nye generasjoner.

Språkvern-modeller, språkbud-modeller og tospråklige opplæringsmodeller

Det er hovedsakelig tre hovedkategorier av opplæringsmodeller som igangsettes og gjennomføres av kompetente og engasjerte lærere i positivt innstilte miljøer som gir gode språklige og faglige resultater.

Dagens samiskspråklige A-/Á-klasser kan karakteriseres som førstespråksmodeller, språkbevarings-modeller eller språkvern-modeller. Det høres litt rart ut å omtale disse klassene som A-/Á-klasser og jevnaldrende norskspråkliges klasser som B-klasser i det 21. århundre. I denne rapporten har jeg valgt å omtale dem som «samiske språkvern-klasser», og dagens norskspråklige B-klasser som 'tospråklige klasser'.

Det trengs kulturendring med støtte fra majoritetssamfunnet for å etablere samiske språkbud-modeller

Språkbud-modeller varierer fra sted til sted og fra land til land. Jeg har skjematisk eksemplifisert noen av dem. Det finnes per i dag ingen kollektivt støttet kultur i Norge for å

sette i gang språkbad-modeller for de som ikke kan samisk, men norsk, og som har samisk-etnisk eller en annen bakgrunn.

Mange snakker om viktigheten av språkbad, men jeg har ikke sett en eneste planlagt og igangsatt samisk språkbad-modell for norskspråklige barn med samiske eller norske aner i noen skoler i Norge.

Heller ikke Karasjok eller Kautokeino har klart å sette i gang språkbad-modeller for norskspråklige elever på skolen i disse kommunene og avskaffe 'norskspråklige B-klasser'.

Barn fra noen positivt innstilte norskspråklige familier blir norsk-samisk tospråklige

At man ikke har samiske språkbad-modeller i skoler i forvaltningsområdet, betyr ikke at ingen norsktalende barn eller elever opplever sin skolegang som språkbad. Det er noen positivt innstilte norskspråklige familier til norsk-samisk tospråklighet som har valgt å sende barna sine til samiskspråklige barnehager og samiske språkvern-klasser/samisk førstespråkmodell. Barna tilegnet seg samisk i barnehager og lærte og videreutviklet samisk på skolen gjennom opplæring i og på samisk og i norsk. Det betyr at selv om kommunene av ulike grunner ikke har klart å organisere samiske språkbad-modeller, er det noen barn som opplever sitt barnehage- og skoleliv som språkbad. Med foreldrenes, vennenes, klassekameraters og læreres positive forventninger og støtte, bades barna i det samiske språket uten å drukne i det. De opplever at de har et språklig støttende apparat i barnehagens og skolens sosiale læringsfellesskap som verdsetter foreldrenes valg: Å ha sitt barn i samiske barnehager og 'samiske klasser / samiske A-/Á-klasser.' Disse klassene oppleves således som språkbad-modell av de få norsktalende som går i dem og som har de nevnte støttene rundt seg og i ryggen hjemmefra. Resultatet blir norsk-samisk funksjonell tospråklighet med sosiale, faglige, kulturelle og kognitive fordeler.

Saken har også en annen side: Dersom positive forventninger og innstillinger til samisk-norsk tospråklighet ikke er på plass hos familien og lokalsamfunnet, og dersom barna/elevne ikke møter den inkluderende sosiale og pedagogiske støtten av sin vennekrets og lærerkorps, og dersom barna/elevne ikke har mulighet til å forlate avdelingen/klassen, kvalifiserer en slik opplæringssituasjon til å bli en såkalt '*språkdrukningssmodell*'. Derfor er det viktig at alle lærere som jobber i «språkbad-modeller» og «tospråklige-modeller» er oppmerksomme på

denne risikoen og gir den hjelpen elevene trenger *i tide* slik at de skal forstå det som blir fortalt dem og det de leser på det språket som ikke er deres morsmål/førstespråk/hjemmspråk.

Betegnelse 'A-/Á-klasser' og 'B-klasser' er problematiske

Ut fra et pedagogisk perspektiv synes jeg at betegnelse 'A-/Á-klasser' og 'B-klasser' er problematiske. Dette har jeg også pekt på tidligere.

Karasjok skoles norskspråklige elever 'går i sine egne klasser' som har fått navnet 'norskspråklige B-klasser', og de gis samisk som andrespråksopplæring bare 2-3 timer i uka. Denne opplæringsorganiseringen fremmer ikke norsk-samisk tospråklighet, selv om flertallet av kommunens innbyggere er samisk-norsk tospråklige. Og når de lærere som underviser i samisk som andrespråk ikke har videreutdanning i andrespråkspedagogikk eller tospråklighetspedagogikk ut fra urfolksperspektiv, som er tilfellet i mange kommuner utenom Karasjok skole, øker ifølge offentlige statistikker frafallet fra samisk som andrespråk i opplæringen.

Jeg har foreslått alternative tospråklige opplæringsmodeller for de ulike klassene med ganske få elever i de små klassene/fådelte klassene i Karasjok skole. Det å foreslå språkbad-modellen ville ha vært faglig uforsvarlig for elevene, praktisk umulig for lærerne og uakseptabelt for de impliserte foreldrene. Dette fordi de ovennevnte samfunnsmessige og kulturelle betingelsene og forutsetningene ikke er til stede.

Elevene i Karasjok skole som er tiltenkt de ovennevnte presenterte tospråklige opplæringsmodellene med to lærere, har gått på skolen i sin egen kommune i minst 4 år. Ungdomsskolens 17 elever har gått på samme skole i minst åtte år. De har ikke fått opplæring i samisk som andrespråk mer enn 2-3 timer i uka. Med den foreslåtte alternative tospråklige opplæringsmodellen er sannsynligheten større enn dagens system for å gi elevene bedre vilkår for læring av samisk uten at det er noen risiko for språkskifte eller språktap.

KAPITTEL 8:

RAPPORTENS SVAR PÅ FEM OPPDRAGSSPØRSMÅL

Innledning

I denne siste delen av rapporten skal jeg, basert på de temaene som jeg har drøftet og de analysene jeg har foretatt ovenfor, svare på oppdragets fem spørsmål, selv om hele rapportens innhold også kan betraktes som svar på spørsmålene.

Spørsmål 1: Er dagens organisering ved Karasjok skole hensiktsmessig for å fremme samisk språk og kulturarv?

Dagens organisering av opplæringen i to klassetyper baserer seg på en gammel tradisjon som stammer fra tiden før samelovens språkregler trådte i kraft 01.01.1992.

-Betegnelsene på de to klassetypene A-/Á-klasser og B-klasser, eller Samiske A-/Á-klasser og norske B-klasser, eller Samiskspråklige A-/Á-klasser og norskspråklige B-klasser er, uheldig å operere med i 2023. Denne måten å betegne elevenes klasser på gir uheldige assosiasjoner. Denne måten å betegne skoleklasser på bør ikke ha noen plass i dagens pedagogiske tenkning og praksis.

-Navnene på «A-/Á-klasser» må endres til ‘*Samiske språkvernklasser*».

-Navnene på «B-klassene» må endres til «*Tospråklige klasser*».

På de trinnene hvor det er to eller tre slike klasser må det gis samisk tradisjonsbærende ‘etternavn’ som f.eks. «Samisk språkvernklasse 1 fjell», ‘Samisk språkvernklasse 2 fjell» og «Tospråklig klasse på 4-7. trinn» eller «Tospråklig klasse på 8. trinn» eller «Tospråklig klasse på 9.-10. trinn» osv.

Dagens ‘Samiskspråklige A-/Á-klasser’ klarer å ta vare på samisk. Det samiske språket dominerer i elevenes opplæring på alle trinn. Utfordringen er lærebøkens språk og lærestoff, temaenes og aktivitetenes innhold i og utenfor klassen, i og utenfor opplæringstiden og elev-elev- og elev-lærer-relasjoner.

Det samiske muntlige språket har en sterk posisjon. Det samiske skriftspråkets posisjon er avhengig av lærebøker/læremidler - både trykte og digitale. Her er det fortsatt en god del mangler som gjør lærerrollen mer krevende enn ellers. Riksrevisjonen har også pekt på problemene innenfor det samiske læremiddel-feltet.

Dagens 'samiskspråklige A-/Á-klasser' er samisksentrerte. De viderefører elevenes samiske primærsosialisering, samt de utvider og styrker den. De bidrar til bevaringen og overføringen av den samiske kulturarven til elevene. Lærere med sin kulturelle bakgrunn og kulturkompetanse og kulturelle habitus er gode kulturbærere og samiskkulturelle rollemodeller så lenge eleven går i slike klasser og har engasjerte samisk-norsk tospråklige lærere som utøver god klasseledelse, fremmer et godt læringsmiljø, skaper gode vilkår for elevenes innholdslæring på samisk i timene

Selv om navnene på disse klassene er misvisende og uheldige, er den samiske dominansen i disse klassene på grunn av opplæring i og på samisk, noe som verner om samisk, vitaliserer samisk både som hverdagsspråk og akademisk skolespråk. Elevene blir funksjonelt tospråklige.

Det er en del faktorer som påvirker A-/Á-klassene negativt. Den ene faktoren er at kommunens innbyggertall går ned, antall samiskspråklige går ned, og den språkbærende folkemassen som omgir elevene utenfor skoletiden, blir mindre og mindre.

Den andre faktoren er at det skjer *samisk elev-emigrasjon* fra A-/Á-klassene til B-klassene på ungdomstrinnet. Det er ikke mulig å nevne hovedårsaken eller hovedårsakene til denne emigrasjonen uten å forske på det. Det er likevel mulig å antyde noen medvirkende faktorer:

- a) Det kan hende at klasseledelsen og klasse miljøet i A-/Á-klassene er en medvirkende faktor.
- b) Det kan hende at foreldrenes erfaringer, holdninger og tanker er en medvirkende faktor.
- c) Det er mulig at 'vennefaktoren' spiller inn. «*Min bestevenn gjør det, da gjør jeg også det*»
- d) Det kan hende at elevene emigrerer til B-klassene av pragmatiske grunner fordi sannsynligheten for å få bedre karakterer er større enn i A-/Á-klassene.

Det er også mulig at det ligger andre forhold eller en kombinasjonen av flere forhold bak den samiske elev-emigrasjonen, slik jeg har diskutert tidligere.

I forslagene til nye opplæringsmodeller foreslår jeg at kommunen avskaffer emigrasjonsmulighetene fra 'samisk språkvern-klasser' til 'tospråklige klasser', men det er tvilsomt om man kan gjøre det med dagens opplæringslov § 6-2. Hvis tolkningen av loven innebærer at kommunen/skoleeieren kan gjøre opplæringen i samisk obligatorisk, men ikke

opplæringen på samisk for de som har samisk som morsmål/førstespråk i grunnskolen, kan samisk elev-emigrasjon svekke klassenes samiskspråklige fellesskap. De samiskspråklige elevenes emigrasjon kan i praksis ha enda alvorligere konsekvenser for skolens opplæringsorganisering hvis alle samiskspråklige elever velger å forlate sine klasser fra og med 8. trinn. Med dagens lovverk i hende har de den juridiske muligheten til å gjøre det. Om ikke kommunen/skoleeieren kan hindre denne emigrasjonen på grunn av dagens lovverk, kan skolen gjøre det på en pedagogisk måte: Å gjøre opplæringen i alle fag i 'samiske språkvern klasser' så god som mulig, slik at hverken foresatte eller elever kan ønske emigrasjonen.

Spørsmål 2: Er dagens organisering ved Karasjok skole den beste for å fremme elevenes læringsutbytte?

Det er vanskelig å svare på et slikt spørsmål på en faglig forsvarlig måte. Det er flere grunner til at det ikke er mulig å svare på et slikt spørsmål, selv om det er viktig.

Den ene grunnen er at man ikke har et valid, nøyaktig og pålitelig datagrunnlag. Hva kan man sammenligne med hva? Et mulig alternativ i denne sammenheng var å se på nasjonale prøveresultater i lesing, engelsk og regning for 5., 8, og 9. trinns elever.

Problemet nå er at landet har innført et nytt læreplanverk, Kunnskapsløftet LK20 og Kunnskapsløftet LK20 Samisk, i 2020. Etter innføringen av LK20S baserte de nasjonale prøvene i lesing, engelsk og regning i 2022-2023 seg på kompetansemålene angitt for 4. trinnet og 7. trinnet i LK20S, og ikke LK06S. Derfor, slik Utdanningsdirektoratet sier «*Fra 2022 starter måling av utvikling over tid på nytt. Resultatene fra 2022 kan derfor ikke direkte sammenlignes med tidligere år.*»

Om noen år kan man kanskje analysere og se trenden over tid i nasjonale prøveresultater på de tre områdene: Lesing, engelsk og regning. Elevenes læringsutbytte kan likevel ikke avgrenses til disse tre nasjonale prøveresultatene. Elevene får opplæring i flere fag på skolen. Det å studere hvilke faktorer eller organiseringsmåter som fremmer best læringsutbytte i matematikk, naturfag, samfunnsfag, musikk, KRLE, Mat og helse osv. i Karasjok skole er et altfor omfattende prosjekt. Det er imidlertid en god del ting vi vet av pedagogisk forskning om hva som styrker elevenes læringsvilkår i opplærings situasjoner. Blant disse faktorene er

- a) Forståelig undervisning. Elevene må forstå hva læreren forteller dem. Elevene må forstå hva de leser for å danne seg mening. Meningsdanning er læring.
- b) Elevene må ha tilgang til hjelp i tide for å forstå og lære

- c) Vurdering underveis (vurdering for læring) for å hjelpe til å forstå hvordan hans/hennes læringsprosess utvikler seg, hva han/hun behersker og hva han/hun må jobbe mer med.
- d) Lærerens klasselederskap som er autoritativt: At læreren har og signaliserer høye forventninger til elevene, at læreren har en struktur i sin undervisning og gir læringsfremmende tilbakemeldinger, at læreren kommuniserer på en slik måte at eleven tør å ta ordet og bli en god samtalepartner og at lærerens undervisningsstil virker motiverende for eleven til å stå på og arbeide for å nå sine læringsmål.
- e) At læreren med sin språkbruk og språksyn signaliserer at det å ta vare på samisk er viktig for additiv tospråklighet og for funksjonell tospråklighet.
- f) At læreren er en rollemodell for positiv identitetsutvikling og tokulturell kompetanse.

Spørsmål 3: Er organiseringen i Karasjok skole hensiktsmessig i et multikulturelt inkluderingsperspektiv for alle barn og unge i Karasjok-samfunnet?

Å svare på dette spørsmålet er avhengig av hvordan man oppfatter begrepene multikulturelt og inkludering. Hvis vi ser på samiske elevers sosialisering og språklige utvikling, kan vi si at de blir flerkulturelle. De behersker det samiske språket og den samiske kulturen.

Storsamfunnets påvirkning og påvirkning fra sosiale medier gjør at de også blir sosialisert til den norske kulturen. De utvikler språklig og kulturell kompetanse som gjør dem i stand til å mestre sin tilværelse både i de samisk-dominerte og norsk-dominerte miljøene. Når det gjelder elever fra norsktalende hjem, kan man ikke si at en lignende språklig og kulturell utvikling finner sted. Opplæringsorganiseringen i to klasstyper A-/Á -klasser og B-klasser, har språklig, innholdsmessig og sosialiseringmessig to forskjellige orienteringer; samisk-norsk orientering i A-/Á -klasser og norsk orientering i B-klasser. Det forekommer ikke gjensidighet. Elever fra norskspråklige hjem utvikler ganske bra kjennskap til den samiske kulturen gjennom observasjoner, men dagens opplæringsorganisering i B-klassene gjør dem ikke funksjonelt tospråklige. I de tilfellene hvor de blir inkludert i sosiale og kulturelle aktiviteter, blir de det fordi deres venner kan norsk i tillegg til samisk. De norskspråklige elevenes inkludering i sosiale og kulturelle aktiviteter på samisk er avhengig av samiske elevers tospråklige kompetanse og velvilje som innebærer kodeveksling fra samisk til norsk slik at de har et felles kommunikasjons- og samhandlingsspråk. Norskspråklige elever opplever av den grunn ingen ekskludering, men deres inkludering i sosiale og kulturelle aktiviteter går språklig sett på deres premisser, og ikke på det samiske språkets og den

samiske kulturens premisser. Dersom aktiviteter forutsetter samisk kompetanse, har de norskspråklige elevene ikke de nødvendige forutsetningene for å være språklige deltakere. Den avgjørende faktor for å fremme flerkulturalitet og inkludering og styrking av elevenes forutsetninger for å mestre sin deltakelse i alle typer aktiviteter i Karasjok, er samisk-norsk tospråklighet.

Spørsmål 4: Hvordan er den samlede kompetansen ved Karasjok skole?

De aller fleste lærere har formell undervisningskompetanse. Det er imidlertid en del lærere uten formell lærerkompetanse. Det er også barne- og ungdomsarbeidere/assistenter eller miljøarbeidere som utfører elevrettede oppgaver på skolen. Antallet varierer fra år til år avhengig av behov. Noen av lærernes grunnutdanning er førskolelærer-/barnehagelærerutdanning, noen har allmennlærerutdanning og noen har faglærerutdanning. Det er også noen som har mastergrad i spesialpedagogikk og tilpasset opplæring i tillegg til sin lærerutdanning. Noen av lærerne har videreutdanning (30 stp / 60 stp i noen fag eller emner. Stp betyr studiepoeng).

Skolen mangler og kommer til å mangle formelt kvalifiserte lærere i de nærmeste årene da det er flere lærere som kommer til å gå av med pensjon i de nærmeste 5-10 årene.

Et tiltak som kommunen bør sette i gang kan være følgende:

-Etablere en økonomisk støtteordning / stipendordning for å rekruttere utdannede lærere som kan samisk.

-Å etablere en økonomisk støtteordning/stipendordning for ungdommer som har studiekompetanse og samisk språkkompetanse for å ta lærerutdanning /lektorutdanning.

Det haster med slike tiltak, for hele landet mangler lærere generelt og samisk-norsk tospråklige lærere spesielt. Begge tiltakene må kontraktfestes, slik at de som får økonomisk støtte / stipend forplikter seg til å fullføre utdanningen og jobbe i et visst antall år i kommunen.

Et annet kompetanserelatert tiltak som er viktig i Karasjok skole med de utfordringene de står overfor, er å arrangere et felles 60 stp videreutdanningskurs på deltid i «*Språkvern og språk-vitalisering og tospråklig opplæringsmetodikk*» for alle ansatte på skolen.

Videreutdanningskurset må gjennomføres over to år, dvs. over fire semestre, og kan kombineres med full jobb.

En slik videreutdanning kan skape en felles faglig og språklig bevissthet, et felles begrepsrepertoar, en individuell og kollektiv profesjonskapital og et felles pedagogisk forståelsesgrunnlag hos personalet. Dette kan bidra til etableringen og ivaretagelsen av de ovennevnte opplæringsmodellene og pedagogiske strategiene i det nye skolebygget som skal stå ferdig om noen år. Et slikt felles videreutdanningstiltak vil være det første av sitt slag i Sapmi og Norge og det har potensialet til å inspirere og motivere andre kommuner med samisktalende og norsktalende elever i deres skoler for å satse på kollektiv kompetanseutvikling.

Spørsmål 5: Hvilke opplæringsmodeller (organisasjonsmodeller) kan være hensiktsmessig for å fremme samisk språk og kulturarv?

Jeg har skjematisk presentert to hensiktsmessige opplæringsmodeller for å ivareta samisk språk og kulturarv:

- 1) **Samisk språkvern modellen:** Videreføring av dagens '*samiskspråklige klasser*' med følgende endringer:
  - A) Avskaffe betegnelsene 'A-/Á-klasser'
  - B) Avskaffe muligheten til samisk elev-emigrasjon.
  - C) Lærere må få en viss prosent redusert leseplikt slik at lærere får tid til felles planlegging og utvikling av læremidler/undervisningsmateriell og læremiddel tilpasning til bruk på skolen.
  - D) Samiske kulturelementer, samisk språkvern, språkvitalisering, tradisjonskunnskap, ungdomskultur. Media-bevissthet og tverrfaglige temaer må tas opp ut fra et samisk/urfolksperspektiv
  - E) Lærere må tilbys felles videreutdanningskurs (60 stp) i «*Språkvern og språk. vitalisering og tospråklig opplæringsmetodikk*» på deltid som går over 2 år.

- 2) **Tospråklige klasser med tolærersystem:** Dagens '*norskspråklige B-klasser*' skal avskaffes og erstattes med en tospråklig opplæringsmodell med tolærersystem. Med det estimerte tallet på norskspråklige elever innebærer det at denne tospråklige opplæringsmodellen sannsynligvis vil gjennomføres
  - A) i fadelte klasse med to lærere; en samisk-norsk tospråklig lærer og en norskspråklig lærer.

- B)** Lærere må få en viss prosent redusert leseplikt slik at lærere får tid til felles planlegging og utvikling av tospråklig undervisningsmaterieell o.l. som kan lette lærernes undervisning og elevenes læring i tospråklig opplæring
- C)** Lærere må tilbys felles videreutdanningskurs (60 stp) i «*Språkvern og språk vitalisering og tospråklig opplæringsmetodikk*» på deltid som går over 2 år.

Begge modellene må følges nøye, og dersom de involverte lærere finner det faglig forsvarlig og praktisk gjennomførbart og hensiktsmessig, kan elevene på høyere klassetrinn i begge opplæringsmodellene få for eksempel

- a) felles samiskopplæring (opplæring i samisk)
- b) felles norskopplæring (opplæring i norsk).
- c) felles kroppsøving på samisk
- d) felles undervisning i faget 'mat og helse' på samisk eller tospråklig
- e) felles engelskundervisning

Avsluttende kommentarer

-Den kontinuerlige nedgangen av Karasjok kommunes innbyggertall og skolens elevtall er en trussel mot det samiske språkets sterke posisjon i det samiske kjerneområdet. Dette kan ha negative ringvirkninger for det samiske språket i landet. Den nedadgående trenden i innbyggertallet må stoppes. Et viktig virkemiddel til dette er å legge forholdene til rette for etablering av nye bedrifter og nye og varierte arbeidsplasser.

-Legge forholdene til rette slik at behovet og trivselen hos yngre familier i kommunen ivaretas samtidig med at kommunen med sine støtteordninger rekrutterer flere yngre familier til å etablere seg i Karasjok. Til dette trengs det bolig-rettete tiltak og bevaring og styrking av dagens varierte kulturtilbud for barn, unge og familier.

-Det trengs et «*tverretatlig og tverrsektorielt utvalg for samisk*» hvor også 'elders' og ungdommer er representert og som overvåker og drøfter det språklige landskapet, språksituasjonen i gatebildet, i butikker og ulike arbeidsplasser og aktivitetenes og arrangementenes språk i kommunen fire ganger i året, og som presenterer sine synspunkter til «hovedutvalget for oppvekst, utdanning, språk og kultur»

Kommunen må være proaktiv og satse på:

- a) å motivere ungdommer til å ta lærerutdanning.

b) å rekruttere formelt kompetente tospråklige lærere til skolen

Denne satsingen må innebære økonomiske støtteordning og/eller stipendordning og/eller hjelp til anskaffelse av bolig. Ordningen må kontraktfestes og innebære tjenestegjøring i kommunen i en viss periode.

-Dagens betegnelser A-/Á-klasser og B-klasser skal avskaffes.

-Det skal etableres '*samiske språkvernklasser*' for elever fra samisktalende hjem og '*tospråklige klasser med tolærersystem*' for elever som kommer fra norsktalende hjem. Organiseringen av disse opplæringsmodellene skal følge de skisserte skjematiske strukturene, fordelingen av opplæringstid, bestemmelser om opplæringspråk og lærer-tildelingen, men skolen skal ha mulighet til små justeringer.

En viss prosent av lærernes stilling skal brukes til felles planlegging på trinnet og utviklingen av læremiddel/undervisningsmateriell og læremiddel-tilpassing til bruk i undervisningen på skolen.

-Kommunen bør i samarbeid med Sami allaskuvla sette i gang et 60 studiepoengs videreutdanningskurs i «*Språkvern og språkvitalisering og tospråklig opplæringsmetodikk*». Kurset skal være på deltid og kan kombineres med jobben.

-Kommunen må ved hjelp av Samediggi, KS og Utdanningsdirektoratet avklare en rekke juridiske prinsipielle spørsmål som ble pekt på ovenfor og som hovedsakelig angår kommunens/skoleeierens makt og myndighet når det gjelder å gjøre opplæring i og på samisk i språkvern-modellen obligatorisk for de som kommer fra samiskspråklige hjem. Det trengs også juridisk avklaring om tospråklig opplæring (opplæring i og på to språk: samisk og norsk) kan gjøres obligatorisk for de som kommer fra hjem hvor det er et annet hjemspråk enn samisk i kommuner i forvaltningsområdet.

Denne rapporten innebærer omfattende informasjon og en rekke forslag basert på demografisk datamateriale og pedagogiske tilnærminger ut fra et urfolksperspektiv. Jeg har etter beste evne forsøkt å være objektiv og faglig i mine drøftinger, forslag og begrunnelser. På flere steder har jeg kommet med en rekke kritiske bemerkninger, men jeg har gjort det med en konstruktiv tilnærming. Jeg håper at denne rapporten skal bidra til større engasjement fra Karasjok-samfunnet og bringe oppvekst, språk og opplæringsrelaterte temaer til en høyere plass i kommunens dagsorden. Den kontinuerlige avfolkningen av Karasjok kommune som er et av de samiskspråklige og samiskkulturelle kjerneområdene i landet, og halveringen av elevtallet

på skolen er uhyre alvorlige saker. Denne nedadgående trenden i innbyggertallet og elevtallet har vart lenge, og representerer derfor en sterkere trussel mot samisk, som allerede er et truet språk. Avfolkningen av de samiske kjerneområdene kan få uante negative konsekvenser for det samiske språket både i Karasjok kommune og Norge. Det må gjøres noe, kanskje mye nå før det blir for sent. Siste og avgjørende ordet om prioriteringer og konkrete tiltak skal Karasjok-samfunnets folkevalgte ha – ved hjelp av Samediggi, Kommunenes sentralforbund (KS) og statlige myndigheter.

BENYTTETE KILDER:

Ames, J. S. & Bicks, P. (1978). An Evaluation of Title VII Bilingual/Bi-cultural Program, 1977-78 School Year, Final Report, Community School District 22. School District of New York, Brooklyn, New York.

Anderson, T. (1972). Bilingual Education: The American Experience. I Swain, M. (red.): Bilingual Schooling: Some Experiences in Canada and the United States. Symposium Series/1, Ontario Institute for Studies in Education, Ontario.

Balto, A. (Ed.) (1996). Kunnskap og kompetanse i Sapmi - en samisk skole i emning. Forhold fra den samiske utdanningssektoren. Davvi Girji.

Baker, C. (2011). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism, Multilingual Matters.

Black, P. & William, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 1(21), 5-31. <https://doi.org/10.1007/s11092-008-9068-5>

Bruno-Jofré, R. (2014). "History of education in Canada: historiographic 'turns' and widening horizons". Paedagogica Historica, Vol. 50, 6, s. 774–785

Curtin, A., Cahill, K., Hall, K., O'Sullivan, D. & Özerk, K. (2019). Assessment in Practice – Exploration in Identity, Culture, Policy and Inclusion. Routledge.

Dobson, S., Engh, R. og Engvik, G. (2012). Teoretisk bakgrunnsdokument for arbeid med vurdering for læring på ungdomstrinnet. Vedlegg 4. Nasjonalt kompetansemiljø i vurdering 2012.

Ertsås, T. I. & Irgens, E. J. (2012). Teoriens betydning for profesjonell yrkesutøvelse. I M. B. Postholm (Red.) Læreres læring og ledelse av profesjonsutvikling (s. 195-215). Fagbokforlaget.

Gamlem, S. M. (2014). Tilbakemeldinger og undervisningsvurdering. Oslo: Pedlex.

Fishman, J. A. (1964). Language Maintenance and Language Shift as a field of inquiry. Linguistics nr 9, s. 32-70..

Fishman, J. A. (1976). Bilingual education: An international sociological perspective. Newbury House.

Fishman, J. A. (1991). Reversing Language Shift. Multilingual Matters.

Fullan, M. & Hargreaves, A. (2013). Teacher Development And Educational Change. Ebook. <https://doi.org/10.4324/9781315870700>. Routledge

Gaski, L. (2008). Sami identity as a discursive formation : essentialism and ambivalence. In H. Minde, H. Gaski, S. Jentoft, & G. Midré (Eds.), Indigenous peoples : self-determination, knowledge, indigeneity (s. 219–236). Eburon.

Government of Canada, Statistics Canada (April 3, 2013). "Number of students in official languages programs, public elementary and secondary schools, by program type, grade and sex". doi:10.25318/3710000901-eng (hentet 24 sept., 2023)

Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times: Teachers' work and culture in the postmodern age*: Teachers College Press.

Hargreaves, A. (2012). *Lærerarbeid og skolekultur : læreryrkets forandring i en postmoderne tid*. Ad notam Gyldendal.

Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school*: Teachers College Press.

Hargreaves, A. & Fullan, M. (2014). *Arbeidskultur for bedre læring i alle skoler. hva er nødvendig lærerkapital?* Oslo: Kommuneforlaget.

Hattie, J.A. og Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*. 77(1), 81-112.

Hattie, J. (2013). *Synlig læring - for lærere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Hopfenbeck, T.N. (2014). *Strategier for læring. Om selvregulering, vurdering og god undervisning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hirvonen, V., & Keskitalo, J. H. (2004). Samisk skole – en ufullendt symfoni? In T.O. Engen & K. J. Solstad (Eds.), *En like-verdig skole for alle? om enhet og mangfold i grunnskolen* (s. 200–219). Universitetsforlaget.

Hyltenstam, K. & Stroud, C. (1990). Språkbyte och språkbevarande i ett internationallt perspektiv med särskilt beaktande av situationen för samiskan i Sverige. SOU:1990:84, Stockholm.

Irgens, E. J. (2010). Rom for arbeid: Lederen som konstruktør av den gode skole Kompetent skoleledelse. Tapir akademisk forlag.

Irgens, E. J. (2014). Skolen som lærende organisasjon. I M. B. Postholm & T. Tiller (Red.), *Profesjonsrettet pedagogikk 8-13* (s. 283-289). Cappelen Damm Akademisk.

Jezer-Morton, K. (2020). Canada's "Founding Mothers" of French Immersion. I: *The Canadian Encyclopedia*.

Kárášjoga gielda Karasjok kommune. PLAN FOR SAMISK SPRÅKUTVIKLING 2018 – 2020

Kárášjoga gielda / Karasjok kommune (1997). Rn to-språklig kommune. Strategiplan for gjennomføring av to-språklighet i Kárášjoga gielda / Karasjok kommune

Kemi Gjerpe, K. (2017). Samisk læreplanverk – en symbolsk forpliktelse? En begrepsanalyse av det samiske innholdet i Læreplanverket Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet Samisk. *Nordic Studies in Education* Vol.37, Iss.3-4. s.150–165.

Krashen, S.(1981). Bilingual Education and Second Language Acquisition Theory. I California State Departement of Education (red.): Schooling and Language Minority Students. A Theoretical Framework. Evaluation, Dissemination and Assessment Center. Los Angeles, California.

Mackey, W. F.(1972), A Typology of Bilingual Education. I Fishman,J.A.(red.): Advance in the Sociology of Language II. Mouton, The Hague. s. 413-432.

NOU 2016: 18: Hjertespråket — Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 19. september 2014.

Olsen, T. A. (2017). Colonial Conflicts: Absence, Inclusion, and Indigenization in Textbook Presentations of Indigenous Peoples. In B.-O. Andreassen, J. Lewis, & S. A. Thobro (Eds.), *Textbook Violence*: Equinox eBooks Publishing

Postholm, M. B. & Tiller, T. (2014). *Profesjonsrettet pedagogikk*. Cappelen Damm Akademisk.

Riksrevisjonen (2019). Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. Dokument 3:5 (2019–2020) til Stortinget.

Samiske tall forteller 5 – 14 Kommentert samisk statistikk (2012-2021) Sámi allaskuvla

Skutnabb-Kangas, T. (1988). I Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (red.): Multilingualism and the education of minority children. Multilingual Matters Philadelphia.

Skutnabb-Kangas, T. (1988). Multilingualism and the education of minority children. I Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J.: 'Minority Education: From Shame to Struggle' ved. Multilingual Matters, Clevedon.

Solstad, K. J., Solstad, M., & Gustavsen, A. (2011). Rett til samisk opplæring – ideal eller realitet (Vol. 3/2011). Bodø: Nordlands-forskning.

Solstad, K. J. (red.), Varsi Balto, A. M., Nygaard, V., Josefsen, E. og Solstad, M. (2012). SAMISK SPRÅKUNDERSØKELSE. NF-rapport nr. 7/2012. Nordlandsforskning.

Solstad, K. J., Nygaard, V., & Solstad, M. (2012). Kunnskapsløftet 2006 Samisk : moten likeverdig skole? : sluttrapport fra evalueringsarbeidet av Kunnskapsløftet Samisk (LK06S) (Vol. 1/2012). Nordlandsforskning.

Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sok?sok=Karasjok> (Mai, 2023)

Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sok?sok=Kautokeino> (Mai, 2023)

Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sok?sok=Alta> (Mai, 2023)

Statistisk sentralbyrå: Samiske forhold:

<https://www.ssb.no/befolkning/folketall/statistikk/samiske-forhold> (Mai, 2023)

Todal, J. & Pope, M. (1996), Våg å snakke. Duostta hupmat. Samisk utdanningsråd.

Todal, J. (2002). " ... j os fal gahttet gollegielat" - Vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet. Avhandling til dr.art.-graden. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Tromsø

Todal, J. (2007). Samisk språk i Svahken Sijte. Sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule, Samisk Høgskole. Diedut nr. 1.

Udir (2023). Nasjonale prøver 5. trinn – resultater (udir.no): <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/nasjonale-prover-5.-trinn/>

University of Hawai‘i at Mānoa (2023). The Endangered Languages Project. <https://www.endangeredlanguages.com>

University of Hawai'i at Mānoa Department of Linguistic (2023). Catalogue of Endangered Languages (ELCat). <http://ling.hawaii.edu/research-current/projects/elcat/>

Vangsnes, Ø. A. (2021) Den samiske lekkasjen i grunnskulen. Samiske tall forteller 14-Kommentert samisk statistikk 2012. Sami allaskuvla og Norden

Wolaco & Advaned Studies on language complexity, University of Lyon (2015). Sorosoro program. <https://www.sorosoro.org/en/>

Øzerk, K. (2006). Fra språkbad til språkdrukning. Oplandske Bokforlag.

Øzerk, K. (2006). Opplæringsteori og læreplanforståelse. Oplandske bokforlag.

Øzerk, K. (2008). Opplæring av samene, nasjonale minoriteter og språklige minoriteter siden 1970-tallet. I: C. W. Beck & S. E. Vestre (Eds.), Skolen i aftenlandet? Artikkelsamling med ukorrekte innfallsvinkler, s. 83–99. Didakta norsk forlag.

Øzerk, K. (2010). NEIS-modellen. Oplandske Bokforlag.

Øzerk, K. (2011). Pedagogikkens hvordan nr 2. Cappelen Damm Akademisk.

Øzerk, K. (2016). Tospråklig oppvekst og læring. Cappelen Damm Akademisk.

Øzerk, M. & Øzerk, K. (2020). Autisme og pedagogikk. Cappelen Damm Akademisk.

Øzerk, K. (2021). 30-årsjubileet for samelovens språkregler – Hva har man oppnådd og hva gjenstår? Kronikk i avisen SAGAT. Publisert 15.12.2021

Øzerk, K. (2023). Bærekraftig utvikling og samisk som urfolksspråk. Kronikk i Khrono. <https://khrono.no/baerekraftig-utvikling-og-samisk-som-urfolkssprak/769237>

Özerk, K. & Williams, C. H. (2023). National Curriculum Reforms and Their Impact on Indigenous and Minority Languages: The Sami in Norway and Welsh in Wales in Comparative Perspective. In S. Björklund and M. Björklund (Eds.) Policy and Practice for Multilingual Educational Settings. Multilingual Matters.